

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ANALÝZA PSACÍHO PROJEVU
ŽÁKŮ 1. ROČNÍKŮ ZŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Moravcová Ladislava

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ivana Šimková, odb. as.

Datum odevzdání: 27.4.2007

ANOTACE

Diplomová práce s názvem Analýza psacího projevu u žáků prvních ročníků ZŠ se zabývá rozbořem psaní jednotlivých písmen a klade důraz především na kvantitativní a kvalitativní znaky jednotlivých písmen a na chyby, kterých se žáci při psaní dopouští.

Cílem diplomové práce je srovnání metody klasické a alternativní používané při výuce psaní v současné škole.

Práce obsahuje část teoretickou a výzkumnou, doloženou řadou tabulek a grafů, včetně rozsáhlého přílohového materiálu.

ANNOTATION

Diploma thesis name: Analyse of hand-written exhibition of scholar from first classes in basic schools.

Content: Thesis contain analyse of several hand written fonts, focusing on qualitative and quantitative parameters of fonts and mistakes made by scholars. Target is to compare clasicall and alternate method of teaching how to write in present school. Thesis contains theoretical part, data from examinations, data analyse and extensive additive materials.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Analýza psacího projevu žáků 1. ročníků ZŠ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2007

Podpis.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Ivaně Šimkové za odborné vedení diplomové práce a za poskytnutou pomoc

V Českých Budějovicích dne 27. 4 2007

Podpis.....

OBSAH

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. METODY VE VÝUCE PSANÍ.....	10
2. OBSAH VÝUKY PSANÍ.....	16
3. PSYCHOLOGICKÉ A PEDAGOGICKÉ ASPEKTY PSANÍ	17
4. PŘÍPRAVA NA PSANÍ	20
4.1 Význam výuky psaní	20
4.2 Předpoklady pro psaní a jejich rozvoj při přípravě psaní	21
4.3 Rozcvičování a uvolňování paží před nácvičkou psaní.....	24
5. METODICKÝ POSTUP POČÁTEČNÍHO PSANÍ.....	27
5.1 Příprava na psaní.....	27
5.2 Období vlastního psaní	29
6. ZJIŠŤOVÁNÍ A NÁPRAVA CHYB A NEDOSTATKŮ PŘI VÝUCE PSANÍ... 31	
6.1 Grafické chyby a jejich odstraňování	31
6.2 Přístup učitele k žákům s obtížemi a psaní.....	33
7. VĚDECKÉ ZÁKLADY PÍSMO	35
7.1 Tvarové prvky písmen a číslic	35
7.2 Tvarové skupiny písmen a číslic.....	37
8. HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ V 1. ROČNÍKU ZŠ.....	39
9. VYUŽITÍ POMOCNÉ LINIATURY S OPĚRNÝMI BODY JAKO MOŽNOST OPTIMALIZACE POČÁTEČNÍHO PSANÍ	44
9.1 Alternativní metoda J. Šemberové.....	45
10. PRAVOPISNÉ NÁVYKY	47
11. DOMÁCÍ PŘÍPRAVA ŽÁKŮ NA PSANÍ V 1. ROČNÍKU ZŠ	47
12. ZNAKY PÍSMO	50
12.1 Kvalitativní znaky písma	50
12.2 Kvantitativní znaky písma	54
13. DIDAKTICKÉ HRY A ZAMĚSTNÁNÍ V PRVOPOČÁTEČNÍM ČTENÍ A PSANÍ.....	55

II. VÝZKUMNÁ ČÁST	65
14. VÝZKUMNÝ PROBLÉM A PRACOVNÍ HYPOTÉZY	66
15. CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU	67
16. POPIS POUŽÍVANÝCH PÍSANEK A JINÉ DRUHY PÍSANEK.....	73
16.1 Jiné druhy písanek, které můžeme použít při výuce psaní	76
17. VÝZKUMNÁ METODA	78
17.1 „Klíč“ pro vyhodnocování písanek	78
18. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	81
18.1 Ukázky správného psaní	82
18.2 Ukázky chyb ve psaní	83
19. ZÁVĚR	92
20. POUŽITÁ LITERATURA	94
21. SEZNAM PŘÍLOH.....	96

ÚVOD

Psaní je specifickou formou řeči a zároveň prostředkem trvalého záznamu myšlenek. Vznik písma proto představuje ve vývoji lidstva významný mezník. Písmo umožnilo předávání informací mezi generacemi a jeho znalost se stala jedním z měřítek kulturní úrovně člověka a národa. Neznalost písma z jakýchkoliv příčin uvádí člověka do nevýhodného a nerovnoprávného postavení (Košánek, Křivánek, 1989, s.5).

Psaní je jednou ze základních dovedností každého člověka. Bez dovednosti psát by člověk v dnešní době snad ani nebyl člověkem. Když se kolem sebe rozhlédneme, zjistíme, že psát potřebujeme skoro každý den. V této době, která je plná všelijaké techniky a vymožeností, které nám usnadňují život, ale stejně dojdeme k závěru, že psaní potřebujeme a že za nás počítače stejně neudělají vše.

Každý dospělý člověk nemá se psaním velké problémy. Naopak pro každého žáčka, který před vstupem do první třídy neudržel pero v ruce příliš často, se psaní stává namáhavou činností. Ne každé dítě umí držet správně psací náčiní a stává se pro něj velkým problémem, naučit se držet pero tak, jak chce paní učitelka. S nesprávným návykem držení pera jsou poté spojeny i kvalitativní chyby vznikající při psaní.

V dnešní době je dětem psaní ulehčováno, oproti dobám minulým, kdy se děti na základní škole učily krasopis. Dnes se děti učí písmena, která za tu dobu prošla velkými změnami, zvláště co se týká tvaru. Tvary písmen se hodně zjednodušily.

Existuje také mnoho druhů písanek, které jsou různobarevné, a motivují děti jak právě barvami, tak také obrázky, které jsou uvnitř, a které si žák může po zvládnutí daného písmene vymalovat. Mnoho učitelů prvního stupně také používá k výuce psaní motivačních a doprovodných básniček, říkadel a někteří i motivační razítka, čímž žáky motivují k další práci a vytváří žákům takové prostředí a takovou atmosféru ve třídě, že výuka psaní není pro žáky obávanou vyučovací hodinou.

Cílem diplomové práce s názvem Analýza psacího projevu žáků 1. ročníků ZŠ je zjistit úspěšnost žáků při nácviu psaní jednotlivých písmen, potíže, se kterými se žáci během psaní na samém počátku i v průběhu celého roku potýkali a příčinami těchto problémů. V souvislosti s těmito cíli se diplomová práce zabývá ještě různou obtížností jednotlivých písmen, zejména co se týká jejich tvarů.

Diplomová práce má také za cíl porovnat metody používané při nácviu psaní v posuzovaných souborech. Jedná se o metodu klasickou, která je nejčastěji používaná

na našich školách a metodu alternativní, které je používána, přesně podle metodické příručky, jen zřídka.

Pro tuto práci byly stanoveny tři hypotézy, jejichž potvrzení či vyvrácení bude popsáno v kapitole „Interpretace výsledků“.

Výzkum byl prováděn v sedmi odlišných souborech žáků. Pro jejich vyšetření byla použita metody „klíče“ pro určování četností opakování při psaní jednotlivých písmen.

Na závěr diplomové práce jsou vloženy ukázky listů z písanek s obsahem, který se nevyskytoval často, ale určitě je zajímavým materiálem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. METODY VE VÝUCE PSANÍ (Santlerová, 1995, s. 24-28)

Znalost psaní řadíme dnes k samozřejmým základům vzdělání, která se nesmírně rozšířila zavedením povinné školní docházky.

Výuku písma výrazně ovlivňovaly abecedy a školské předlohy. Jejich odlišnost byla historicky podmíněna a úzce souvisí s vývojem písma. Projevovala se především ve tvarech písma, sklonu, tlaku na podložku a byla ovlivněna i psacími látkami a psacími potřebami. Pro české písmo je třeba brát v úvahu tři typy základních školských předloh:

Předlohy založené na metodě mechanické (napodobovací princip). Česká předloha vznikla v roce 1876.

Předloha založená na metodě analyticko – syntetické (návčik jednotlivých tvarů písmen, dodržování tvarů, zvýšená zdobnost) z roku 1902.

Předloha založená na metodě fyziologicko – psychologické (funkčnost, důraz na psací pohyb a jeho úplnost) z roku 1932.

Pro výuku psaní bylo v historii používáno mnoho různých metod. (Metodami ve výuce psaní se také zabýval např. Havel, 1999, s., 22-24.)

Metoda kopírovací

Metoda kopírovací je nejstarší mechanickou metodou, která se používala i na našich školách. Touto metodou se vyučovalo již v chrámových školách sumerských a ve školách řeckých a římských.

Žáci dostali tabulky s vyrytými tvary písmen. Tak dlouho objížděli po písmenech rydlem, až si osvojili tvary těchto písmen. Pak napodobovali samostatné tvary písmen do vosku a konečně psali barvou na dřevěnou tabulku.

V 17. století dostávali žáci tabulky s předepsaným řádkem abecedy. Zlepšené tabulky tzv. "škartky" měly dva i více řádků. Žáci pracovali mechanicky, samoučením bez jakéhokoliv metodického vedení. Současně psali latinkou i kurentem. Nejprve tvary písmen obtahovali suchým perem, později inkoustem. Učitel pouze ořezával brky a hodnotil písmo. Určitým metodickým zlepšením bylo, když vedl žákovi ruku.

Tato metoda se udržovala v různých variantách na našich školách až do 20. století.

Metoda pauzovací

Tato metoda se objevila v roce 1937. Žáci vkládali silně tištěný vzor jako podložku pod papír, tento vzor obtáhli, posunuli papír vlevo a psali tentýž tvar. Tak popsali celý řádek i celou stránku. Pro docvičování obtahovali tvar napsaný inkoustem ještě tužkou (Santlerová, 1995).

Jde též o metodu mechanickou. Její zastánci věřili, že žáci budou dokonale psát, pokud budou mnohokrát obtahovat naznačený cvik ve správném tvaru a sklonu (Havel, 1999, s., 22)

Zastánci této metody byli např. A. Uhlík, F. Černý, V. Salzmann.

Metoda syntetická

Metoda syntetická se objevuje kolem roku 1820 a svou koncepcí odpovídá metodě syntetické ve výuce čtení. Jejím autorem je J. H. Pestalozzi (1746 – 1827).

Nejprve se nacvičují části jednotlivých písmen, z prvků se vytvoří písmeno a z písmen slovo, až se dojde synteticky ke složitějšímu celku. Podstatu této metody vysvětluje Vincenc Blahouš v Methodice krasopisu (Blahou, 1891).

Po kresebné přípravě (kamínkem na břidlicovou tabulku) se přistoupilo k cvičení prvků písma. Dále žáci psali perem do složité liniatury. Toto období je obdobím kultu elementu. Tvary písmen byly ozdobné a tím i složité.

Každý kraj měl jinou abecedu. Užívalo se novodobé latinky, která byla pod vlivem kurentu. V roce 1876 byla sestavena komise, která přijala písmo učitele Tusta z Prahy a z něho byla vytvořena abeceda. Pro každý stupeň školy byly vydány jiné vzory, těžší a náročnější. Velikost písmen byla určována složitou liniaturou. Zpočátku se užívalo čtvercových sítí, později čtyř vodorovných linek. Tvary písmen byly zdobeny kaligrafickými příkrasami. Psalo se ostrým perem a užívaly se tahy vlasové a stínové (slabé a silnější). Používala se pera rákosová, brky husí, labutí a havraní.

Sešity měly vytištěny šikmé polohové čáry až do roku 1885, později byla čára jen na jedné straně papíru a označovala sklon, o který se také vedl velký boj. Téměř každý autor nové učebnice uplatňoval nejen své vzory písma, ale i svůj sklon.

Metoda taktovací

Vznikla ve Francii. Jejím autorem je Andoyer. Podle této metody psali žáci jednotlivé tahy, písmena, slabiky i věty společně podle diktátu.

Příznivci této metody oceňovali, že:

- vyučování krasopisu se stalo hromadným a ne individuálním,
- všichni žáci konají v tutéž dobu stejnou práci,
- ve vyučování je jasná kázeň, pořádek, zajímavost,
- učitel může kontrolovat velký počet žáků,
- líní žáci jsou popoháněni, příliš rychlí jsou diktováním bržděni.

Při této metodě se konalo všechno na povel. I výcvik s perem, namáčení do kalamáře, obracení listů v sešitě. Dbalo se i na hygienická pravidla. Učitelé používali různých forem taktování. Někteří počítali, jiní používali povely „nahoru“, „dolů“ apod. V některých třídách počítal učitel, v jiných žáci. Tato metoda drilu se nejdříve rozšířila v Německu, odkud se dostala i k nám.

Metoda fyziologická (americká)

Tvůrcem této metody je Angličan Jakub Carstairs (The art of writing, 1837). Vychází se ze soustavného výcviku svalů, které jsou při psaní v činnosti (paže, ruka, prsty) a z výcviku očí. Používalo se zajímavých pomůcek, např. smyčky ze šňůry pro předloktí, které byly zavěšeny na stropě (talantograf).

Psací činnost rozdělil Carstairs na:

- pohyb ramene,
- pohyb ruky a předloktí,
- pohyb ukazováčku, prostředního prstu a palce.

Žáci se učili psát devatenáct číslovaných prvků písma tak, aby na dané číslo dovedli napsat příslušný prvek. Teprve po důkladné přípravě se začínají z prvků skládat písmena. (Např. 1. zátrh horní)

Celý výcvik byl orientován na hbitost psaní. Před vlastním psaním se zařazovaly volné cviky na nelinkovaném papíře.

Metoda psychologicko - fyziologická

Těsně před 1. světovou válkou se vystupňovaly snahy po reformě vyučování psaní. K hledisku fyziologickému přistoupilo i hledisko psychologické. Nastoupilo úsilí o výcvik individuálního rukopisu se zaměřením na plynulý pohyb při psaní a jeho uvědomělý správný návyk.

Učební osnovy z roku 1915 předepisují: „Žáci naučí se psát zřetelně a pokud možno pěkně a přiměřeně rychle. Řádnému sedění, správnému držení těla a správné poloze sešitu třeba hned od počátku a po celou dobu vyučování pilně navykati. Vzor učitelův, hojné psaní, zvláštní i běžná cvičení v denících, cvičení ruky, praktické cviky, hodící se k upotřebení v životě školním i obecním, prospívají tomuto vyučování.“

V poválečném hledisku se zdůrazňuje psaní zřetelné, hbité, úhledné, ale hlavně takové, které by člověku vždy dobře sloužilo. V roce 1935 dochází na občanských školách ke změně osnov. V 1. ročníku se vyučovalo latince a současně kurentu. Ve 2. ročníku v 1. pololetí „hbitému a úhlednému písmu latinskému“, ve 2. pololetí písmu zdobnému (redisové, šňůrkové, provázkové, hůlkové, stuhové aj.).

Výnosem ministerstva školství a národní osvěty z roku 1926 se upravuje pojetí písma. Vyučování psaní podporuje vývoj osobitého rukopisu. Funkce písma je chápána prakticky. Zdobné písmo je zařazeno do hodin kreslení.

V roce 1927 vydal Bohumil Tožička velmi kvalitní Metodiku psaní ve škole obecné a měšťanské. Podrobně rozpracované osnovy psaní v 1.-6. ročníku nejen usnadnily učitelům práci, ale nabízely i řadu zajímavých podnětů pro výuku psaní. Velká pozornost je zde věnována kulturně hygienickým návykům, funkci písma a chybám ve výuce psaní. Tožička uplatňuje ve své metodice prvky, na které se často zapomíná i v dnešní výuce psaní, tj. kladné hodnocení a sebehodnocení. „Jindy vyvolejme dva tři žáky, aby se pokusili napsati písmeno na tabuli. Učitel sezná, jak bylo jeho výkladu rozuměno, a žáci budou chutě psát, uvidí-li, že učitel pochválil i písmenko, které za vzorem daleko ještě kulhá. Pro chybné tvary netup ani nehaň, ale měj dítě k tomu, aby samo (nebo jiní) chybo našlo a opravilo“ (Tožička, 1927, s.36-37)

Reformní snahy prosadily, že byla ponechána jen jedna linka, jednotlivci podle schopností používali i nelinkované papíry. Byly zavedeny jednotné sešity, ostré pero bylo nahrazeno kuličkovým. Zmizely tahy stínové a vlasové, byly zakázány břidlicové tabulky. Byla normalizována československá latinka. Nová československá abeceda dodržovala zásadu jednoduchosti, čitelnosti a vazebnosti. Pozornost byla věnována

cvikům prstů a ruky. Nejprve se „črtaly“ prvky, z nichž se písmena skládají, pak se přistoupilo k psaní písmen, slov a vět. V této době se učilo psaní souběžně se čtením, ale bylo povoleno i takové vyučování, kdy se děti učily nejprve číst a pak teprve psát. Psací latinka se odvozovala od latinky tiskací. Slabikáře Kožíška a Kubálka (Poupata, Studánka, U nás) užívaly jako přípravy k psaní psacích písmen velké hůlkové abecedy.

Metoda globální

Vychází se z psaní slov a vět. Necvičí se izolovaná písmena. Stále zůstává slovní celek, nejprve jednoslabičný, později delší. Nepředepisuje se do sešitů, ale žáci sledují a napodobují pohyb učitelovy ruky při psaní. Píše se na nelinkovaném papíře s jednou linkou na vedení řádků. Psaní je vždy důkladně motivováno. Hlavním propagátorem globální metody u nás byl V. Příhoda. V 1. pololetí prvního ročníku žáci pouze četli tiskací latinku. V prvouce se učili kreslit, přičemž procvičovali i některé základní tvary písmen. Teprve ve 2. pololetí po této přípravě píší celá slova a kratší věty.

„Globální psaní jest výrazem myšlenky. Technika psaní, na kterou myslili neustále pedagogové starší školy, vytváří se jako důsledek vyjadřování písmen. Při tomto způsobu vytváří děti svůj osobitý a volný rukopis dříve a bezpečněji, nežli při stálém šňěrování při psací diktatuře“ (Příhoda, 1934,s.107).

Metoda analyticko - syntetická

Jde vlastně o variantu metody psychologicko-fyziologické. Velký důraz se klade na dodržování kulturně hygienických zásad. V období přípravy na psaní se do výuky zařazují práce a hry na zlepšení jemné motoriky ruky, jako např. vystřihování, modelování, vytrhávání z papíru, navlékání korálek i jiná specifická cvičení. Na tyto činnosti navazují rozcvičovací cviky, psaní prvků jednotlivých písmen a psaní celých písmen. Pak se píší krátké zvuky zvířat jako slabiky a slova jednoslabičná a dvouslabičná. Tak se děti postupně seznámí s celou abecedou. Následuje seznámení i s velkou psací abecedou.

Žáci stále napodobují učitelův vzor. Využívá se i básní. Děti srovnávají báseň tištěnou a psanou. Analytickým postupem cvičí zapisování jednotlivých slov tak dlouho, až napíšou celou báseň.

Metodou analyticko-syntetickou postupuje v počátečním psaní i Hynek Kohoutek v práci Celostní psaní na stupni elementárním (Kohoutek, 1947). Klade zde velký důraz na přípravu psaní kreslením. Spojuje říkanky a cviky, používá psací hříčky snadno napodobitelné, při nichž dítě myslí na obsah říkanky a psací cviky jsou jen grafickým doplňkem. Užívají se tzv. jednotažky, tj. obrázky kreslené jedním tahem.

Kohoutkova koncepce zdůrazňovala:

- nácvik písmen podle tvarové příbuznosti,
- motivaci psaní,
- funkčnost,
- individuální přístup k dětem,
- přípravu na psaní
 - psychologickou
 - technickou.

Z této koncepce vycházely i učební osnovy z roku 1983. Na všech školách se pracovalo podle jednotné Metodiky psaní V. Pence (Penc,1983).

Osnovy z roku 1991 umožňují učitelům větší volnost a svobodný výběr pracovních sešitů a jiných materiálů. Oproti učebním osnovám z roku 1983 se výcvik psaní zavádí i do 4. ročníku ZŠ.

V 1. ročníku je psaní součástí výuky českému jazyku a je propojeno s výukou čtení. Těžiště práce spočívá ve zvládnutí tvarů písmen a číslic, které žák uplatní i v ostatních vyučovacích předmětech.

Ve 2., 3. a 4. ročníku je psaní věnována jedna hodina týdně v rámci českého jazyka, do kterého je zahrnuta i klasifikace psaní. Během výuky se klade důraz především na čitelnost a úhlednost. Hbitost psaní se zdokonaluje postupně s automatizací psacího pohybu.

2. OBSAH VÝUKY PSANÍ

V 1. ročníku je psaní rozděleno do tří tematických celků:

- předslabikářové období
- slabikářové období
- poslabikářové období

Obsahem 1. tematického celku jsou přípravné cviky. Jsou to uvolňovací cviky kresebné, které se píše velkými tvary. Dále se v tomto období nacvičují jednotlivé prvky písmen a číslic. Žáci se též učí orientovat v liniatuře.

Ve slabikářovém období získávají žáci základní dovednosti a návyky při psaní. Důraz se klade na dodržování kvalitativních znaků písma. Žáci poznávají jednotlivá písmena, jejich spoje, píše slabiky, slova i krátké věty. Dále ovládají opis, přepis, diktát a autodiktát. Seznamují se s psaním velkých písmen a učí se jich používat při psaní vlastních jmen na počátku slov a u psaní prvních slov na začátku vět.

Během poslabikářového období si žáci upevňují dovednosti a návyky při psaní. Ovládají převedení slov z mluvné podoby do podoby grafické. Sleduje se zejména, jestli píše dítě grafémy ve správném pořadí, úplnost slov a celková kvalita písemného projevu (Santlerová, 1995, s. 29).

3. PSYCHOLOGICKÉ A PEDAGOGICKÉ ASPEKTY PSANÍ

Stručná charakteristika psychologických základů psaní

Psaní je určitý druh řečové činnosti. Patří k produktivním řečovým činnostem podobně jako hovor. Rozdíl mezi nimi je ten, že hovor je produktivní řečová činnost mluvená, psaní je produktivní řečová činnost psaná. Psaní a hovor jsou dvě formy komunikativního (sdělovacího) procesu, které mají zpravidla společný obsah – myšlenku, kterou můžeme vyslovit nebo napsat. Psaní jako senzomotorická činnost je endogenně závislá na nervových mechanismech, tzn. na kvalitě poznávacích funkcí (vnímání, představ, pozornosti, paměti, myšlení), na stavu smyslů (zraku, sluchu, řeči) a na svalové vyzrálosti ruky i celého těla. Exogenně je závislá na úrovni rodinného a školního prostředí, zejména na metodických postupech a vedení.

Pro psaní je nutná souhra těchto základních mozkových funkcí a motoriky:

- analyticko-syntetické činnosti sluchové a zrakové,
- diferenciační činnosti akustické a vizuální (sluchového rozlišování hlásek a slabik a zrakového rozlišování tvarů),
- orientace prostorové (především pravolevé) a orientace časové,
- zrakové a sluchové paměti,
- smyslu pro rytmus,
- schopnosti slučovat jednotlivé složky,
- myšlení,
- grafomotorické a optické činnosti jedince (senzomotorické koordinace).

Abychom mohli napsat myšlenku, musíme znát písmena psací abecedy, provést sluchovou analýzu u slov, správně artikulovat jednotlivé hlásky, dešifrovat hlásky v písmena, dodržet posloupnost písmen při psaní, spojovat písmena ve vyšší celky. Důležitou úlohu zde hraje zapamatování tvarů písmen a automatizace psacího pohybu.

Při opisování textu je třeba kromě toho umět přečíst písmena (tiskací i psací) a buď je umět napodobit nebo umět přiřadit tiskacím tvarům písmena psací.

Pedagogické a psychologické aspekty nácvičku psaní

Těžko nacházíme jednoznačnou odpověď na otázku, kdy začít u dětí s nácvičkou psaní. Tato činnost je pro jejich nevyzrálý organismus velmi náročná, neboť vyžaduje určitou úroveň psychosomatických předpokladů.

Dle naší tradiční metodiky psaní se s nácvičkou psaní začíná v 6-ti letech, tedy v 1. roce školní docházky. Počítá se s předškolní přípravou a s přípravným obdobím na ZŠ přibližně dvouměsíčním. Rozvoj grafomotoriky je v té době podporován uvolňovacími grafomotorickými cvičeními a jsou rovněž rozvíjeny další složky, které se podílejí na výkonu psaní.

Plán učiva, jeho rozvržení do školního roku, bylo v nedávné době pevně stanoveno a bylo závazné. Značné tempo a množství učiva, které bylo „naplánované“ pro některé měsíce – to vše způsobovalo dětem obtíže.

Kromě individuálních zvláštností je třeba při nácvičce psaní respektovat a přihlížet k věkovým zvláštnostem dětí.

Vzhledem k tomu, že osifikace kostí zápěstí není ještě v 6- ti letech dokončena a drobné svalstvo ruky je relativně ochablé, necháme děti v tomto věku provádět rukou jen krátkodobé úkony. Pohyby jsou málo přesné a málo jemné. Je nutné cvičit zrakově motorickou koordinaci, i když tvary písmen a číslic děti dovedou většinou napodobit.

U dětí shledáváme různý stupeň rozvoje funkcí spojených se psáním. Zařazujeme proto velmi často cvičení, která by stimulovala jejich rozvoj. Naším úkolem je také odhalovat smyslové vady, (rovněž i artikulační odchylky), které by způsobovaly mnoho obtíží při nácvičce psaní.

Vzhledem k těmto skutečnostem je třeba postupně rozvíjet grafomotoriku dětí. Postupuje se tedy od přípravného období k období vlastního nácvičku psaní, od jednodušších tvarů písmen ke složitějším, od jednoduchých spojů k obtížnějším, které již vyžadují koordinaci svalových pohybů a které nutí při psaní slov k přemýšlení nad hláskovou strukturou slov. Postupuje se rovněž od krátkých cvičení k delším atp.

Počítejme také s tím, že u každého dítěte bude doba na vytvoření písarské dovednosti různá a že mu k tomu musíme dopřát náležitý čas. Dítě je ve vývoji a tak náročná činnost jako je psaní se vyvine až po určité době. Záleží tedy na prostředcích a postupech, které při nácvičce psaní použijeme a které utváření dovednosti psaní mohou usnadnit, případně zkrátit.

Pro nácvik psaní je významná názornost a aktivní přístup dětí k nácviku nových jevů.

Děti tohoto věku nejsou schopny udržet dlouhodobě záměrnou pozornost, jsou náročnou grafomotorickou činností brzy unaveny. Učitel v těchto případech využívá několika možností: motivace a rozmanitých psacích cvičení. Tuto činnost střídá a pohybovými cvičeními (dokonce i s jógou), které podporují koordinaci svalovou nebo senzomotorickou, navozují uvolnění a soustředění, způsobují prokrvení orgánů a povzbuzují látkovou přeměnu. Poskytnou vždy duševní odpočinek.

Motivace by měla probíhat v průběhu celé učební činnosti. Je navozována i hodnocením. Využíváme především kladného hodnocení a povzbuzování. Tím pomáháme uspokojovat potřebu dítěte být uznáván a být úspěšný, což znamená velmi mnoho pro jeho sebevědomí, sebehodnocení a výkonovou aspiraci, pro jeho vztah ke škole a výuce vůbec.

Mnohým nedostatkům při psaní předejdeme a snížení vynaloženého úsilí dosáhneme, budeme-li děti vést k osvojení a dodržování hygienických pravidel a pracovních návyků (Doležalová, 1996, s.4-7).

4. PŘÍPRAVA NA PSANÍ

4.1 Význam výuky psaní

Písmo je magický svět symbolů, které urychlily civilizační proces neodmyslitelných znaků dnešního života, jež si přes všechny převratné komunikační vynálezy zachovaly přízeň člověka.

Znalost písma je jedním z měřítek vzdělanosti a dnes ji řadíme k samozřejmým základům vzdělání a požadavkům společensky nezbytným. Pojem písmo má dvojitý význam. Je to soustava grafických znaků, v níž každý znak odpovídá určitému prvku řeči. Pojem písmo označuje však také celkový výsledek činnosti psaní.

V průběhu historického rozvoje společnosti se v souladu s výsledky a potřebami vědy, umění, techniky a výroby mění cíl i obsah vzdělání. Vzniká tak přirozená nutnost vytvářet nové systémy poznatků z nových oblastí lidského poznání a podporovat jejich osvojování efektivnějšími způsoby a metodami. Dětský písemný projev začíná již v raném dětství, a to kreslením a malováním. Dítě má radost z pohybu, radost z právě vznikající stopy. Okolnost, že „se kreslí“, je z počátku důležitější, než to, co se kreslí, než předmět zobrazení a podobnost mezi ním a výtvozem.

Začátek povinné školní docházky je závažnou událostí v životě každého dítěte i jeho rodiny. Vstupem do školy se mění dosavadní způsob života předškolního dítěte i jeho sociální postavení, je žákem, školákem. Školní práce se stává povinností dítěte, dítě je respektováno rodinou i společností.

Jedním ze stěžejních cílů 1. ročníku je osvojení si základů gramotnosti. Bez dovedností čtení a psaní se žák nemůže úspěšně vzdělávat. Neosvojí-li si techniku čtení včas, není schopen dále obohacovat svou slovní zásobu, vědomosti a dovednosti a zaostává jeho duševní vývoj. Učitelé upozorňují na fakt, že stále přibývá žáků, kteří mají již od počátku potíže se zvládnutím techniky čtení a se zvládnutím gramatické stavby jazyka. Nedostatečná znalost čtení a psaní se prohlubuje a ovlivňuje ve vyšších ročnících i prospěch v jiných předmětech, zvláště naukových. Proto se pozornost pedagogů, psychologů a dalších odborníků i pracovníků z praxe zabývá otázkami osvojování těchto dovedností, příčinami poruch v této oblasti a následně i možnostmi, jak pomoci dítěti k jejich úspěšnému zvládnutí.

S výukou psaní se žáci setkávají již v prvních dnech pobytu ve škole. Od počátečních přípravných aktivit postupně vzrůstají nároky na jejich učební práci. Věnujeme se právě problematice prvních pokusů naučit žáka psát a přizpůsobit proces učení žákovým potřebám. Základní činností předškolního věku je hra, která se vstupem do ZŠ mění v učení. Proto se nabízí otázka: Proč se neučit formou hry? A co jiného pro dítě znamená hrát si, než cvičit, kreslit a zpívat?

4.2 Předpoklady pro psaní a jejich rozvoj při přípravě psaní

Jak bylo uvedeno v předcházející kapitole, výuka psaní je pro další život dítěte naprosto nezbytná a podílí se na všestranném rozvoji jeho osobnosti. Dítě získává dovednost, jejíž zvládnutí podmiňuje jeho další úspěšnou učební činnost ve všech ostatních předmětech. Proto je nutné věnovat nácvičku této dovednosti již od 1. ročníku mimořádnou pozornost.

Má-li se ovšem žák naučit číst a psát, potřebuje souhru a vyváženost určitých dílčích funkcí. Důležitá je úroveň určitých psychických a motorických dovedností, především úroveň rozvoje jemné motoriky a grafomotoriky. Za neméně důležitý můžeme považovat rozvoj funkcí v oblasti sluchového vnímání, zrakového vnímání, orientace v prostoru, v oblasti vnímání schématu těla (s tím souvisí i jemná motorika), funkce intermodalit a seriality.

Mezi dílčí funkce v oblasti zraku patří v první řadě schopnost zrakové diferenciací tvarů. Jedná se o schopnost rozlišení rozdílných tvarů, určení stejných tvarů, rozlišení tvarů nakreslených v ose nahoře – dole a tvarů nakreslených zrcadlově. Žáci s deficitem v této funkci mají potíže při psaní. Některé písmena či číslice zaměňují, jiná píšou zrcadlově. Další funkcí je zraková pozornost, tj. schopnost rozlišit figuru a pozadí. Jedná se o schopnost vydělit část z celku a současně vnímat celostně. S těmito dovednostmi je v podstatě spojená zraková analýza a syntéza (rozložení a spojení tvarů a celků). Důležitou funkcí je rovněž zraková paměť. Jde o schopnost postřehnout a zapamatovat si více zrakových vjemů. Žák s vadou této funkce si obtížně zapamatovává písmena a číslice, vynechává je při psaní a čtení.

Mezi dílčí funkce v oblasti sluchu můžeme zařadit především sluchovou analýzu a syntézu. Schopnost syntézy je důležitá při nácvičce čtení, kdy žák skládá z jednotlivých hlásek slova a schopnost analýzy využívá při psaní, kdy musí umět sluchově rozdělit jednotlivá slova na hlásky. Žák se postupně naučí rozkládat větu na

slova, slova na slabiky, na počátku první třídy by měl být schopen analyzovat jednoduchá slova na jednotlivé hlásky a z hlásek opět dohromady skládat slova. S touto schopností je úzce spojená dovednost rozlišování, tzv. sluchová diferenciacie. Předpokladem pro rozvoj této schopnosti je tzv. sluchová pozornost, schopnost naslouchání. Jedná se o činnost jako např. poznávání předmětů podle zvuku, rozlišování různých zvuků, určování délky zvuku, určování intenzity zvuku, poznání písní podle melodie apod. Postupně by žák měl být schopen rozlišit jednotlivé hlásky, určit, kterou hláskou slovo začíná a končí, poznat přítomnost určité hlásky ve slově. Jedná se rovněž o sluchovou diferenciaci slabik, rozlišení měkkých a tvrdých slabik a délky slabik. Další funkcí je sluchová paměť, tj. schopnost zapamatovat si obsah i formu toho, co slyšíme.

Funkce orientace v prostoru se projevuje především při psaní. Žák musí být schopen dodržovat tvar a velikost písmen, rozvrhnout si umístění na stránce. Schopnost orientace v ploše a prostoru výrazněji ovlivňuje matematickou představivost.

Se schopností orientovat se v prostoru souvisí i vnímání vlastního těla. Jedná se o uvědomování si schématu vlastního těla, zpřesnění, koordinaci pohybů, tj. rozvoj hrubé motoriky. Pro psaní je důležitá vysoká míra rozvoje jemné motoriky, vysoká míra přesnosti a koordinace mnoha svalových skupin. Navíc je při psaní nutné kontrolovat pohyby ruky zrakem. Proto se na této činnosti podílí i koordinace ruky a oka za pomoci vyšších struktur neuropsychických mechanismů, tzv. vizuomotorická koordinace.

Intermodalita je další základní funkcí myšlení a učení. Znamená vytváření spoju mezi jednotlivými smyslovými vjemy. Její podstatou je schopnost spojovat obsahy z jedné smyslové oblasti s obsahy jiné smyslové oblasti. Nejjednodušším příkladem je spojení předmětu s jeho názvem. Ve škole se učí dítě spojovat název písmene s jeho grafickým symbolem. Teprve když žák dokáže spojit tvar s jeho názvem, je schopen se naučit číst a psát. A teprve, když se všechna spojení zautomatizují, když je schopen hlásky dobře sluchově diferencovat a tvary zrakově rozlišit, může se soustředit i na obsah toho, co čte nebo píše. Žáci s deficitem v této oblasti mají výrazné obtíže ve čtení a psaní. Zaměňují různá písmena, unikají jim souvislosti

Poslední z uvedených dílčích funkcí je serialita. Vyjadřuje skutečnost, že jednotlivé situace a činnosti probíhají v řadě za sebou. Jedná se o pochopení posloupnosti, což je důležité při čtení a psaní. Děti s deficitem v této funkci zaměňují při čtení pořadí písmen, při psaní písmena vkládají, vynechávají nebo přehazují.

Z přehledu nároků kladených na schopnosti žáka, které jsou nutné k osvojení čtení a psaní, je zřejmé, že jejich nácvik patří bezesporu mezi nejobtížnější dovednosti

počáteční školy. Z toho důvodu je příprava žáků pro čtení a psaní velmi důležitá a měla by být promyšlená a účelná. Je nutné, aby si učitel vždy uvědomil, které konkrétní funkce se podílejí na osvojování dané dovednosti, aby mu bylo jasné, co má přesně rozvíjet.

Vlastní příprava na psaní a čtení spočívá v systematickém posilování jemného záprstního a prstového svalstva a ve zdokonalení psychomotorických schopností potřebných k výuce psaní. Při výcviku psychických a motorických složek se důsledně uplatňuje souhra a součinnost analyzátoru motorického, zrakového, kinetického a sluchového. Příprava na psaní zahrnuje i cvičení ke zdokonalování prostorové a směrové orientace.

Příprava na psaní a čtení má tři hlavní úkoly:

- Rozvíjet poznání žáků a na něm pečovat o řeč žáků, o jejich slovní zásobu, o výstižné a souvislé vyjadřování, o správnou výslovnost (úkol je možné plnit ve všech předmětech, při vycházkách, hrách a dalších činnostech). Žáci získávají zásobu představ a slov, která obohatí jejich myšlení, poznání a řeč a později ulehčí žákům porozumění čteným slovům a větám, což je cílem čtení.
- Rozvíjet a zpřesňovat sluchové a zrakové vnímání (systematická příprava sluchu a zraku). V rámci rozvoje sluchového vnímání jde o to naučit žáky rozlišovat jemné zvukové nuance, aby dovedli snáze rozlišovat i podobné hlásky a rozeznat je ve shluku jiných (sluchová pozornost a diferenciacie), rozložit slova na slabiky a posléze na hlásky, opět je složit (sluchová analýza a syntéza). U zrakového vnímání se jedná např. o schopnost rozlišení barev a tvarů, třídění předmětů, hledání rozdílných tvarů, určení stejných tvarů (zraková diferenciacie), dokreslování a skládání obrázků a tvarů (zraková analýza a syntéza), zapamatování předmětů, jejich dokreslování apod.
- Připravit ruku žáka na psaní. Předpokladem úhledného psaní je uvolněná a lehká ruka, schopnost ovládat pohyby paže, zápěstí, záprstí, jemné pohyby prstů.

V psaní může učitel postupovat podle samostatně zvolené metodiky. Zde má úplnou volnost při volbě metody. Ovládnutí ruky napomáhá řada činností.

Před samotným kresebným cvičením se provádějí cviky pro rozvíjení jemné motoriky ruky. Rozvíjení elementární grafické zručnosti u dětí před vstupem i se vstupem do základní školy je jedním z hlavních cílů výchov i ostatních předmětů, v nichž zařazujeme u dětí cvičení jemné motoriky, uvolnění celé ruky, uvolnění paže, zápěstí a prstů v rytmu říkadel, písní a hudby.

Po důkladném procvičení pohybových cvičení (kývání, houpání, mletí, vinutí), přecházíme ke grafickému záznamu pohybu. Doprovázíme jej motivací navazující obsahově nebo rytmicky na grafický pohyb. Jednou z důležitých podmínek při procvičování grafického záznamu je i vytváření a upevňování správných návyků – správné sezení, správné držení psacího prostředku.

Na tabuli nebo velké archy papíru kreslíme voskovkami, křídou, případně uhlem s odstupem na délku paže v rytmu říkadel, popěvků. U dětí čtyř a pětiletých přidáváme procvičování ramenního kloubu a procvičování zápěstí ruky. Postupujeme od jednoduchých cviků ke složitějším. Děti mohou obtahovat předlohu ve stoje, na tabuli, křídou, štětcem a vodou. Mokrou dlaní, houbou – čímž uvolňují rameno (ramenní kloub, ideální výška ve výši úst), v sedu se zdviženou rukou – čímž uvolňují především loketní kloub, v sedu s podepřeným loktem pro uvolnění zápěstí (Spáčilová, Šubová, 2004, s.7-10)

4.3 Rozcvičování a uvolňování paží před nácvikem psaní

V praxi se osvědčilo začít uvolňováním kloubu ramenního, loketního a zápěstí. Při procvičování obou paží stojí učitel čelem k žákům. Při rozcvičování laterální ruky stojí zády k žákům.

Rozcvičování provádíme:

a) Kruhové cviky ve tvaru písmene o

Učíme žáky rozlišovat a provádět pohyb, který je vedený pouze z ramenního nebo loketního kloubu, nebo jen kroužit zápěstím. Cviky provádíme v co největším rozsahu. (Motivujeme žáky: kruhy na vodě, kola aut, dětské jízdní kolo.)

Cviky provádíme ve stoje, později můžeme přecházet k předklonu. Důležitý je křížný pohyb při kruzích z ramenního kloubu. Pohyb v loketním kloubu provádíme z upažení, stejně i zápěstí.

b) Propojení kruhových pohybů laterální ruky v jeden plynulý pohyb do tvaru „šneku“, závitnice.

c) „Závodní dráha“ – ležatá osmička.

d) Vertikální cviky

Učíme žáky vědomě propojit jednotlivé partie laterální ruky ve vertikální rovině. Motivujeme: máváním šátku, mávání ptačích křídel, velké vlny na moři, malé vlny na potůčku.

Zásadně provádíme pohyb zleva doprava, nikdy na zpět. Opět v co největším rozsahu. Zároveň cvičíme i oční pohyby.

Následuje cvik ovládnutí ruky

Cvičíme stisk a povolení (podávání ruky kamarádovi, stisk povolení pěsti a třepnutí zápěstím a prsty); solení, sypání máku nebo kmínu; „přilepování a odlepování“ prstů k palci a od palce na jedné ruce nebo na obou zároveň; dětská hra „Pumpovaly dvě panenky...“; modelování tvarů psacích písmen z plastelíny; skládání tvarů písmen z mozaiky.

Osvědčilo se provádět cviky s povídáním, s písničkami před psaním v každé hodině. Všechny cviky od 1.-5. můžeme např. motivovat „Povídáním o pejskovi a kočičce“. Žáci cvičí laterální rukou. „Venku svítilo sluníčko. Pejsek myl podlahu a dělal velké kruhy. Kočička má malé tlapky a dělala malé kruhy. Než podlaha uschla, šli na procházku. V trávě lezl hlemýžď. Pejsek rychle utíkal za zajícem a roztrhl si kalhotky. Zašívala je švadlena. Pejsek a kočička jí poděkovali, podali tlapky a šli domů“.

Výborné je využít hodin tělesné výchovy k rozcvičování ramen, loktů a zápěstí. Ve výtvarné výchově provádět výše uvedené cviky štětcem. Pokud nám to prostory dovolují, je úplně ideální začít pracovat vestoje na velký balící papír nebo rozprostít papíry po zemi a pracovat přímo prsty a rukama namočenýma v prstových barvách.

V pracovních činnostech navlékáme korálky, modelujeme, skládáme mozaiky, stavíme ze stavebnice apod.

U lavice provádíme cviky uvolňovací následujícím způsobem:

Vestoje: ruka se neopírá o lavici, loket je zdvižený, tužku držíme na konci. Tužka se však opírá mezi ukazováčkem a palcem. Pohyb vychází z ramene, zápěstí je pevné.

Vsedě: ruka se neopírá o lavici, loket je zdvižený, tužku držíme na konci. Ruka se pohybuje v rameni a v lokti, zápěstí je pevné.

Vsedě: ruka je položená na lavici, tužku držíme na začátku, jako při psaní. Pohyb vychází ze zápěstí.

Tyto tři polohy by si měli žáci osvojit a střídat při práci v písance s uvolňovacími cviky (Mühlhauserová, Procházková, 2001, s. 36-37).

5. METODICKÝ POSTUP POČÁTEČNÍHO PSANÍ

V prvním ročníku je vhodné přecházet od výlučně hravých činností do školního života. V psaní začínáme rytmickými uvolňovacími cviky, které mají za úkol vycvičit lehký, pružný psací pohyb a odstranit pohyby nežádoucí. Píšeme je vždy na větší formát, nezáleží na přesnosti, ale dbáme hygienických návyků a správného držení tužky.

Metodický postup má dvě fáze:

- 1. Příprava na psaní (4-5 týdnů) – připravujeme ruku.
- 2. Období vlastního psaní.

5.1 Příprava na psaní

Má logické vnitřní členění na několik kroků metodické řady:

A) Drobná cvičení

jemné koordinační pohyby (vytrhávání z papíru, modelování, navlékání korálků, jeřabin, stříhání, obkreslování).

B) Grafický charakter

(kresba na volné téma), dítě se musí zbavit ostychu graficky se projevat. Postup od jednoduchého ke složitějšímu. Dítě se neomezuje.

C) Začínáme žáka omezovat

kresba námětová, je to grafická činnost, má diagnostickou hodnotu.

D) Röszerův grafický prognostický test (Hřebejková, j. a kol. 1987, s. 51).

Jedná se o celkem jednoduchý diagnostický nástroj, který pomáhá určit prognózu dítěte v psaní. Diagnostika předpokladů ke čtení a psaní je velmi důležitá jak z hlediska včasného zachycení možných obtíží při nácviku těchto dovedností (např. SPU), tak i z hlediska jejich nápravy. Pokud se u žáka objeví nedostatky, může se učitel zaměřit na jejich odstranění. Umožní mu to rovněž upravit svůj individuální přístup k jednotlivým žákům. Pro výuku psaní je např. možné sestavit homogenní skupiny žáků (dosahujících přibližně stejné úrovně dovedností) a diferencovaně s nimi pracovat.

V praxi je vhodné realizovat tento test v prvních dnech školní docházky těsně před přípravným obdobím (přibližně po prvních dvou týdnech školní docházky, které jsou věnovány uvolnění ruky pomocí činností jako jsou obkreslování, skládání, modelování, stříhání apod.) a opakovat po 10 až 15 uvolňovacích cvicích. Tak je možné sledovat, zda žák svůj výkon zlepšil, zda došlo k požadovanému uvolnění a procvičení ruky, zkvalitnění vizuomotorické koordinace a schopnosti nápodoby.

V tomto testu mají žáci za úkol nakreslit podle předlohy zuby pily, složené z kolmých a šikmých úseček. Podle vzoru, který předepíše učitel křídou na tabuli, žáci napíší měkkou tužkou nebo pastelkou tzv. pilku.

Důležité je provedení bez jakéhokoliv předchozího nácviku a slovního doprovodu, aby výsledky nebyly formální. Učitel kreslí zuby pily bez slovního projevu. Pak kreslí žáci, učitel neodpovídá na jejich dotazy, je jim zadán pouze pokyn, aby nakreslili to co učitel. Výkony žáků řadíme do tří skupin. Výsledky této zkoušky naznačují úroveň koordinované činnosti orgánů, které se na kresbě podílejí, tj. zraku a ruky (vizuomotorickou koordinaci), schopnost vnímat, postřehnout a zapamatovat si tvar, tj. napodobit ho podle předlohy.

E) Deset kresebných cviků

Mají přesně stanovené úkoly a cíle - tyto kresebné cviky mají hravý charakter, jsou motivovány, důležitý není výsledek, ale činnost. Dítě si uvolňuje zápěstí, loketní a ramenní kloub. Výsledný výkres nemusí být hezký, je dobré provádět kresebné cviky do sešitu.

Posloupnost těchto cviků podle M_p Fortuna: (Hanzová, 1993)

- Volný, nepřerušovaný pohyb ruky nad papírem s lehkým opřením o malíček, prováděný cvik vstoje,
- uvolnění zápěstí, lehké dotyky tužkou,
- veliký kruh prováděný vstoje směrem od středu ven a zpět,
- sledování linie, obtahování uvolněnou rukou,
- horní oblouk,
- dolní oblouk,
- postupně zvětšovaná závitnice,
- šroubovice,
- delší vodorovná čára,
- vlnovka,

- ostrý obrat, sledování linie,
- prvky psacích písmen, prohnutá šikmá čára, dolní oblouk, ostrý obrat, ovál jako část psacího písmene „o“, „a“.

F) Znovu zařadíme Röszerův test.

Podle výkonu řadíme děti do tří skupin:

1. skupina – ti, co nemají žádné problémy,
2. skupina – předpokládáme drobné problémy při psaní,
3. skupina – je třeba zařídit odborné vyšetření.

G) Nácvik tvarových prvků

předepsaná písanka, co nejpřesněji napodobit tvar, velikost, udržovat sklon.

5.2 Období vlastního psaní

- A. Psaní písmen – vycházíme ze známých tvarů tiskacích a srovnáváme s psacími.
- B. Každé předepsané písmeno je vhodné nejprve obtáhnout, pak napsat.
- C. Psaní slabik a slov.

Při nácviku jednotlivých psacích písmen:

- navodíme vhodnou atmosféru ve třídě,
- vyvodíme a předvedeme správný tvar písmene na tabuli,
- uvolněnou rukou napodobíme správný tvar písmene ve vzduchu,
- obtahujeme písmena ve zvětšeném tvaru,
- pokus psaní nového písmene na cvičné papíry nebo průhledné fólie,
- psaní do sešitu s pomocnou liniaturou,
- řádné procvičení psaní písmene.

Před samotným psaním je nutné, aby učitel zařadil několik uvolňovacích cviků rukou, zápěstí a prstů (Spáčilová, Šubová, 2004, s.22-24).

Psaní písmen začíná vyvozením psacího tvaru z tvaru písmene tiskacího. Žáci porovnávají tiskací a psací tvar, hledají shody a rozdíly. Učitel demonstruje na tabuli velký tvar, žáci napodobují pohyb učitelovi ruky, zkouší psaní tvaru na tabuli, obtahují a píší na fólii (nebo velký list papíru), neustále porovnávají svůj tvar s tvarem předepsaným. Po zvládnutí a zapamatování si tvaru píší do písanky, učitel jejich výkon

sleduje a opravuje. Zpočátku píše všichni žáci tužkou, podle trvalejších výsledků rozhodne učitel o psaní perem.

Psaní slov je činnost opírající se o sluchovou analýzu slova, ke které přistupuje při psaní analýza a syntéza obrazu slova a jeho písmene. Zřetězení představ tak kontroluje u žáka psací pohyby. V počáteční fázi psaní slov by měl každému psaní slova předcházet jeho rozbor na slabiky a hlásky, který dětem psaní usnadňuje. Zároveň vedeme žáky k sebekontrolě, učíme je vidět a opravit chyby.

Při vyučování psaní nevystačíme pouze s napodobováním předepsaného. Postupně zařazujeme do výuky opis, přepis, diktát a autodiktát.

Opis učí žáky dodržovat sled slabik a písmen v přečteném psacím slově. Opis slouží k porovnání a kontrole správnosti a úhlednosti písma.

Přepis slouží k upevnování znalosti písmen. Tiskací tvary poskytují oporu a kontrolu správného sledu písmen a diakritických znamének.

Diktát cvičí a upevňuje dovednost napsat slyšenou hlásku, slabiku, slovo, větu. Žák si musí vybavit písmeno nebo analyzovat slovo dříve, než je napíše. Diktát upevňuje znalosti žáků, užíváme ho i jako prostředku k diagnóze charakteru chyb.

Autodiktát slouží k nácviku psaní slova podle obrázku

V písankách je možné k diktátům a autodiktátům využít vynechané, nepředepsané řádky. Důležité je, aby žáci měli také cvičný sešit, který slouží k docvičování učiva a k samostatné práci (např. opis a přepis ze Slabikáře) (Mühlhauserová, Procházková, 2001, s. 38).

6. ZJIŠŤOVÁNÍ A NÁPRAVA CHYB A NEDOSTATKŮ PŘI VÝUCE PSANÍ

Z individuálních rozdílů mezi žáky ve třídě vyplývá, že také při psaní se budou hned od počátku u nich projevovat menší či větší rozdíly, nedostatky a chyby. Chyby mohou být pravopisné a grafické. Úkolem učitele je hledat jejich příčiny, odstraňovat je a chyby vhodnými způsoby napravit. (Lépe nápravným cvičením než mechanickým přepsáním.)

Pravopisné chyby souvisejí obvykle s úrovní analyticko-syntetických činností (Hřebejková, 1984, s. 23).

6.1 Grafické chyby a jejich odstraňování

V rámci školní třídy se setkáváme u žáků s chybami individuálními a chybami hromadnými. Individuální chyby opravujeme se žákem individuálně, hromadné chyby opravujeme v součinnosti s celou třídou. (Mühlhauserová, Procházková, 2001, s. 39).

Grafické chyby se projevují deformacemi tvarů písmen, kolísavou velikostí písma, neúměrností písmen střední výšky k písmenům s horní a dolní délkou a k písmenům dlouhým, nestejnouměrností velikosti písma, častým přerušováním psacího tahu při psaní písmen, slabik a slov, stáčením písma ke konci řádku, nestejnouměrným sklonem, nepravidelným rozstupem písmen ve slovech, zrcadlovými písmeny, třaslavým písmem, křečovitými tahy, silným přitlakem na tužku (pero) apod.

Naprosto většinu chyb způsobuje nedostatečně zvládnuté ovládání ruky. Proto dáváme chybujícím žákům psát častěji vstoje nepodepřenou rukou na větší papíry tupou pastelkou. Jde-li o jakoukoliv nápravu tvaru, též o zrcadlové písmo, předepíšeme žákům správný tvar ve větší velikosti a žák střídá obtahování tohoto tvaru se samostatným zapisováním z paměti ve vzduchu, na tabuli i na papíře, čímž cvičí zároveň tvarovou paměť a pohybovou kontrolu. Potom následují cviky vsedě podle předpisu v sešitě.

Přítlak na nesprávném místě písmene se objeví zpravidla až při psaní perem, drží-li se pero nesprávně. Náprava je jednoduchá, ale vyžaduje důslednost. Příliš silný přítlak je způsobován většinou křečovitým držením psacího nástroje. Přesvědčíme žáka, že se tužka (pero) drží správně tak lehce, aby se dala z písíci ruky snadno vytáhnout.

U žáků, kteří chybují značně proti stejnoměrnosti výšky písmen, lze doporučit tzv. pomocnou linku (tužkou slabě 5 mm nad základní linkou) a opakovat cviky pro uvolnění ruky a paže k pohybu ve směru řádku. Pomocnou linku nedoporučujeme zavádět pro všechny žáky, většina dětí ji nepotřebuje. Pro rozvíjení vizuomotorické koordinace při psaní je důležité, aby žáci vytvářeli základní tvar písmene bez závislosti na pomocných dotykových bodech dvou či více linek.

Zvýšenou pozornost věnujeme nápravě chyb ve sklonu písma, když jsme napřed zjistili jeho příčiny vnější (mimo žáka) nebo vnitřní (v osobnosti žáka).

Vnější příčiny špatného sklonu písma jsou zpravidla tyto:

Nesprávné sezení žáka při psaní, např. křivě natočený trup, naklánění hlavy na stranu nebo příliš blízko k papíru apod., nevhodné rozměry lavice nebo stolku, např. poměr výšky sedadla k výšce psací plochy, nesprávné naklonění sešitu, nevyhovující psací potřeby, např. silné nebo příliš slabé držátko, které žáci drží buď volně, nebo křečovitě, čímž je omezen volný pohyb ruky. Po odstranění vnějších příčin bývá sklon písma zpravidla napraven

Vnitřní příčiny:

je třeba hledat v osobnosti žáka, může je bezpečně poznat pouze pediatr, psycholog nebo psychiatr. Mohou spočívat ve fyziologii ruky (omezená pohyblivost paže, ruky, prstů, nesprávná inervace, úraz apod.), ve zrakových vadách nebo v kinestetickém centru mozkové kůry apod. Jsou to případy ojedinělé.

Kromě vyjmenovaných příčin chyb je nutno dále brát v úvahu také stavy po horečnatých nemocech, po nemocech nervových, po obrně. Také únava rukou a prstů po tělesné práci, po hodině tělesné výchovy, nepříjemné tělesné pocity (hlad, průjem, bolesti hlavy aj.) zhoršují písmo. Proto dbáme, aby byla dodržována pravidelnost v hygienických návycích a potřebách žáků (přestávky mezi hodinami, tělesná potřeba apod.) a aby lekce psaní nebyla hned po tělesné výchově nebo po pracovním vyučování.

Při nápravě chyb neočekáváme, že se písmo žáků zlepší okamžitě. Žáci si musí zvykat na nové podmínky správného psaní a s jistým úsilím si odvykají dříve získané nesprávné návyky. To vyžaduje od žáků určité volní úsilí a také určitou dobu, po kterou musíme žáky důsledně sledovat a trpělivě je opravovat. Někdy si žák uvědomuje nejistotu písčící ruky, její chvění. Proto tiskne písčící ruku k papíru, tužku drží křečovitě,

napíše část slova, ruku od papíru odtrhne, posune, opět k papíru přitiskne a připíše další část a tak pokračuje dál. Tomuto nesprávnému návyku žák odvyká obvykle delší dobu, než jej nahradí návykem lehkého rytmicky pravidelného psacího pohybu s plynulým posunováním ruky při psaní. Pomáhají opět cviky k posílení paže, ruky, prstů – psaní vstoje nepodepřenou rukou, dále cviky vsedě, vodorovné řádkování a psaní vlnovek zleva doprava při správné psací poloze ruky – jejím hřbetem vzhůru.

Mnohým chybám se předejde názorným výkladem při nacvičování písmen. Učitel má mít stále na mysli, že nejúčinnějším prostředkem ve výuce psaní je jeho správný vzor písma a psaní na tabuli i na papíře. Žáci dovedou chybné detaily nejen napodobit, ale i zvětšit; tím se výcvik od počátku ztěžuje. Proto velmi záleží na tom, aby učitel předepisoval žákům písmena správně a před jejich zraky (Hřebejková, 1984, s. 23-25).

6.2 Přístup učitele k žákům s obtížemi při psaní

V každé skupině žáků se vždy vyskytnou jedinci, kterým výuka psaní bude působit menší či větší obtíže. Může se jednat o v jiných předmětech se velmi dobře vyvíjející jedince, kteří např. vstoupili do školní docházky na výuku psaní velmi málo či vůbec nepřipraveni. Rozdíly ve vývoji žáků v psaní však mohou být různé.

Učitel by k těmto žákům měl vždy přistupovat diferencovaně a hledat takové cesty nápravy, které budou efektivní a zároveň pro žáka zajímavé.

Ne každá chyba při psaní signalizuje budoucí poruchu. Znamená to tedy, že učitel by měl vyčerpat veškeré způsoby vhodné nápravy a až po té uvažovat o případné poruše. Nikdy by však tito žáci neměli být podezříváni z lenivění či dokonce lajdáctví. Na druhé straně je dobré si v této souvislosti uvědomit, že i zde je na učiteli, aby zjistil, do jaké míry může žákova snaha o vyvinutí většího úsilí při cvičení psaní vést ke zlepšení. Je totiž známo, že i žák méně nadaný může díky své snaze a péči dosáhnout dobrých výsledků při učení. Toto se dnes velmi často nedoceňuje.

Po zjištění konkrétní obtíže by měl učitel stanovit nápravný postup, který společně s rodiči či vychovateli začne s žákem realizovat. Informovanost rodičů je nesmírně důležitá, neboť ti by měli podporovat nápravný postup s žákem i doma.

Náprava by měla probíhat v kratších, ale častějších časových úsecích. Každá „lekce“ by měla mít stanovený cíl, který by vycházel z již zvládnutých kroků. Náprava ve škole by měla probíhat individuálně či v malé skupině žáků obdobných obtíží, ale

bez přítomnosti rodičů. V jejím průběhu učitel žáky povzbuzuje, motivuje a podporuje zájem o celý nápravný postup.

Udržení zájmu lze ovlivnit např. volbou zajímavých metod práce (her atd.), volbou pomůcek, ale také žakovým prožitkem vlastního úspěchu. Proto v případě nezdaru v nápravné lekci přejdeme k činnosti, ve které žák jistě uspěje.

Nápravné lekce mohou být organizovány formou mimotřídní práce v odpoledních hodinách, mohou být však zařazeny do běžných vyučovacích jednotek, kdy ostatní žáci jsou schopni pracovat samostatně.

V průběhu nápravné péče učitel sleduje žákův psychický a fyzický stav, žák by neměl být vyčerpán či projevovat stopy strachu či deprese. V průběhu psaní by měl žák často provádět cvičení na uvolnění rukou a také dalších svalových skupin.

Kromě vhodně stanoveného nápravného postupu je nesmírně důležitá celkově příznivá a radostná atmosféra, která žákovi umožní plně se soustředit na splnění připraveného úkolu.

Jako nejméně vhodný se jeví nápravný postup založený na mechanickém provádění nezvládnutých činností (konkrétně psaní nezvládnutých písmen) a neúčelné přidávání dalších řádek či stránek na procvičení.

Toto souvisí i se zadáváním domácích úkolů, které by měly být také v určité míře individualizované a měly by pro žáky vedle procvičení znamenat i řešení zajímavého problému, či zpracování přitažlivou formou práce.

Zajímavost uložených úkolů povede žáky nejen k netradiční formě procvičování písmařské dovednosti, ale také k posílení zájmu o schopnost písemně komunikovat a vlastním rozvojem psaní se dále zabývat.

7. VĚDECKÉ ZÁKLADY PÍSMĀ

Psací písmo vzniklo mnohem později než různé typy písma tiskacího. Teprve vynález knihtisku v patnáctém století vyvinul obrovský tlak na rychlost ručního opisování, které si zpočátku stále drželo svou platnost. Jestliže písaři chtěli alespoň trochu konkurovat tiskařským lisům, museli psát úspornějšími pohyby, začali písmena ve slovech vázat, naklánět si papír. To byl rozhodující impuls pro vznik psacího písma. Ještě mnohem později se psací písmo stává objektem zkoumání pedagogů a objektem poznání pro žáky.

Jednotlivá písmena a číslice se skládají z jednoho nebo více prvků, které se svým tvarem, a tedy i způsobem grafického provedení, velmi liší. Z hlediska postupnosti osvojování psacích dovedností je důležité pro začínajícího písaře naučit se nejdříve psaní těchto prvků a až následně celých písmen.

Je proto nutné nejprve tyto tvarové prvky popsat a na základě analýzy psací abecedy písmena rozdělit do tvarových skupin podle obtížnosti provedení. I v tomto případě platí jedno ze základních pedagogických pravidel – od jednoduchého ke složitějšímu. V popisu tvarových prvků vycházíme z metodiky psaní Václava Pence.

7.1 Tvarové prvky písmen a číslic

Při psaní vedeme tužku v podstatě krouživým pohybem. Fyziologie svalstva zapojeného do grafomotoriky však působí tak, že pokud vedeme psací náčiní přirozeně a uvolněně, vytváří se tímto pohybem ovály. Podle směru pohybu ruky jsou to ovály pravotočivé a levotočivé.

Stejným pohybem, avšak za volného posouvání píšící ruky směrem zleva doprava, vznikají kličky. Z pravotočivých oválů dolní kličky a z levotočivých oválů horní kličky.

Posuneme-li ruku rychleji, mění se kličky ve vratný tah. Ruka se v určitém době zastaví a opačným směrem pokračuje dále. Při kroužení vpravo takto vznikají horní oblouky (arkády), směrem vlevo dolní oblouky (girlandy).

Natočením papíru pravým horním rohem doleva (u praváků!) se mění sklon oblouků vzhledem k ose papíru. Z horního oblouku pak vzniká horní zátřh, z dolního oblouku dolní zátřh. Napíšeme-li oba zátřhy jedním tahem, vzniká zátřh složený.

Při přecházení z jednoho oválu na druhý a při současné změně směru psacího pohybu je výsledným grafickým tvarem ve svislé poloze hadovka a ve vodorovné poloze vlnovka – při zachování sklonu písma. Za hadovku považujeme i specifický tvar u písmene s – srdcovku.

Dalším tvarovým prvkem psacího písma jsou oblouky, které nevycházejí z uzavřeného oválu, nýbrž jsou pouze jeho částí. Kromě výše uvedených horních a dolních oblouků jsou to dále levé oblouky vyklenuté doleva a pravé oblouky vyklenuté doprava. Rozeznáváme ještě levé a pravé dvojoblouky.

Některá písmena začínají nebo končí tvarovými prvky, které nazýváme závit. Počátečními závit začínáme psát například velká písmena „C, Q, G“, koncový závit obsahuje například velké „D“.

Posledním tvarem, který rozeznáváme v psací abecedě, jsou obraty. Těmito tahy měníme směr psacího pohybu a jednotlivé tvarové prvky spojujeme v písmena.

Podle grafické stopy rozlišujeme obraty:

- obloučkové
 - dolní části dolních zátrhů u písmen „i, u, v“ atd.
 - horní části horních zátrhů u písmen „m, n, v“ atd.
- kličkové
 - horní a dolní kličky u písmen „l, k, j, y“ atd.
 - připojení vlnovek a hadovek u písmen „L, Z“ atd.
- ostré
 - horní části písmen „i, u, t“ atd.
 - dolní části písmen „m, n, p“ atd.

Háčky píšeme jako malé zátrhy buď volně nad písmeny („ř, ž, š“), nebo spojené s písmeny („o, v, b, F“). Chceme-li zdůraznit rozdíl ve velikosti provedení stejného prvku, užíváme pro jeho rozlišení přívlastku velký nebo malý (zátrh, ovál, oblouk).

Tahy mezi dvěma sousedními písmeny píšeme se zřetelem na to, aby jednotlivá písmena byla v celku co nejlépe čitelná. Proto tyto spojnice podle potřeby protahujeme a zároveň dbáme na celkovou úpravu textu.

Uvedenými tvarovými prvky psacího písma můžeme jednoznačně popsat každé písmeno velké a malé psací abecedy.

7.2 Tvarové skupiny písmen a číslic

Všechna písmena velké a malé psací abecedy, číslice 0 – 9 a veškerá grafická znaménka byly utříděny ve vědecko-didaktický systém. Na základě analýzy psacího pohybu při psaní jednotlivých písmen a číslic byly vytvořeny tvarové skupiny, jejichž posloupnost koresponduje s postupně se rozvíjejícími schopnostmi začínajících písarů. Také při rozdělování písmen a číslic do tvarových skupin jsme vycházeli z metodiky V. Pence. Počet skupin byl však o jednu snížen a některé číslice byly přeřazeny tak, jak to lépe odpovídá současnému trendu v jejich psaní.

- Do první tvarové skupiny řadíme písmena, jejichž hlavním tvarovým prvkem je horní klička a písmena s hlavními tahy, které se vytvářejí podobně jako horní kličky. Protože dlouhé tahy u kliček píšeme skoro jako přímky, jsou sem řazeny i číslice 1, 4 a 7.
- Ve druhé tvarové skupině jsou písmena, jejichž hlavním tvarovým prvkem je horní, dolní nebo složený zátrh.
- Ve třetí tvarové skupině jsou zařazena písmena a číslice, jejichž hlavním tvarovým prvkem je levý oblouk.
- Do čtvrté tvarové skupiny zařazujeme písmena a číslice, jejichž hlavním tvarovým prvkem je uzavřený ovál.
- V páté tvarové skupině jsou zahrnuta písmena, která obsahují dolní kličku.
- V šesté tvarové skupině jsou obsažena písmena a číslice, jejichž hlavním prvkem je pravý oblouk a zvláštní případy hadovek.
- V sedmé tvarové skupině jsou uspořádána písmena a číslice se svislou hadovkou, k níž se připojují levé a pravé oblouky, popřípadě vlnovka se závitem a číslice 8 jako zvláštní případ překřížených hadovek.
- V osmé tvarové skupině jsou písmena s hadovkou spojenou s dalšími, stejně výraznými prvky, a písmeno s, které má svůj typický prvek srdcovku.
- Do deváté tvarové skupiny jsme zařadili římské číslice – velká tiskací písmena bez patek.
- V poslední, desáté, tvarové skupině jsou obsažena všechna interpunkční a matematická znaménka.

Některá písmena se vyskytují ve dvou skupinách. Rovněž některé číslice v sobě obsahují více výrazných prvků. Dvojí zařazení je proto velmi žádoucí pro důkladné nacvičení a procvičení tak, aby si začínající písář tvar konkrétního písmene nebo číslice co nejvíce osvojil (Fabiánková, 1999, s.14 – 16).

8. HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ V 1. ROČNÍKU ZŠ

Optimální výkon žáka při psaní pomáhají zabezpečovat hygienické návyky. Dodržováním správné polohy těla při psaní předejdeme zvýšené únavě, plynoucí z provádění neúčelných a namáhavých pohybů, zamezíme dále zhoršování činnosti smyslových orgánů a výskytu ortopedických vad. Také správným úchopem pracovního náčiní předcházíme brzké únavě ruky při psaní a nepříznivým následkům z toho plynoucím.

Poloha těla při psaní

Je vhodné, aby počáteční nácvik psaní neprobíhal jen v lavici vsedě. Některé části výcviku, především uvolňovací cviky, mohou být prováděny mimo lavice:

Vstoje

- na desce lavice: je vhodná pro uvolňovací cvičení
- na svislé ploše: na tabuli, na balícím papíru, který je připevněný na stěně nebo na dveřích skříně atd.

Na svislé ploše provádíme uvolňovací cvičení i nácvik psaní písmen. Toto místo pro psaní je zvláště doporučováno, neboť je možné rukou volně pohybovat, provádět velké tvary a psaní na svislé ploše navozuje správnou polohu psacího náčiní.

Pro oba případy, byť v nepatrných odchylkách, platí: Levá ruka (u praváků) udržuje distanci trupu a obličeje od plochy, na kterou se píše, a přidržuje papír. Pravá ruka se neopírá o zápěstí a pohybuje se ve výši úst.

Na podlaze v dřepu, v kleče, nejlépe však v tureckém sedu

Tyto polohy jsou vhodné především pro provádění uvolňovacích cvičení. Mají však svá omezení: při nesprávné poloze je stlačován hrudník, což brání správnému dýchání, nebo je příliš zatěžováno předloktí.

Dítě sedí správně v tureckém sedu tehdy, když je vzpřímené, levou rukou udržuje vzdálenost hlavy a trupu od papíru a pravou rukou pohybuje volně po papíře, aniž by se opíralo o zápěstí.

Psaní do sešitu by mělo probíhat v lavici vsedě:

- Žák sedí uvolněně na celém sedadle.
- Nohy – vedle sebe, chodidla na podlaze, lýtková kost s kostí stehenní svírají úhel 90°.
- Trup – mírně nakloněný dopředu, prsa se nedotýkají lavice, váha trupu spočívá na sedadle, ne na předloktích.
- Paže – ramena jsou stejně vysoko, obě předloktí jsou na psací desce, jsou v loktech ohnuté přibližně do pravého úhlu, lokty volné a vzdálené od trupu, ruce spočívají lehce na podložce.
- Hlava – mírně nakloněná dopředu 25 – 30 cm nad papírem.

Nácvik správného sezení při psaní:

- A. Učitel předvede správné sezení buď sám, prostřednictvím některého žáka nebo pomocí nástěnného obrazu. Polohu těla komentuje.
- B. Žáci si vyzkoušejí sezení.
- C. Kontrola polohy těla bude provedena v pořadí: nohy, trup, paže, hlava.

Kontrolu a hodnocení, případně opravu nesprávného sezení, provádí učitel i žáci. Je nutné neustále připomínat správnou polohu těla a taktně opravovat nesprávnou. Volíme různorodé prostředky: Slovní pokyn, pozorování a napodobení správné polohy těla při psaní zobrazeném na obrázku, nonverbální pokyn, aj.

Správný způsob držení psacího náčiní

Správný způsob držení psacího náčiní je tzv. špetkové držení (úchop). Tužku (pero) drží tři prsty pravé (případně levé) ruky: palec prostředníček a ukazováček. (viz. Příloha 11)

- Palec – lehce skrčený, přidržuje tužku zleva svým polštářkem, je trochu výš od hrotu než ukazováček.
- Prostředník – přidržuje pero zprava boční stranou svého polštářku.
- Ukazováček – lehce ohnutý (ne prohnutý), 2-3 cm od konce hrotu tužky (pera), tužku přidržuje shora.
- Poslední dva prsty - jsou ohnuté, nejsou přitisknuté k dlani, lehce se dotýkají papíru.

Tužka (pero) je jakoby položena do ohbí mezi palcem a ukazováčkem. Je nakloněna k trupu, při psaní na začátku řádku směřuje k rameni. Tímto způsobem píše dítě co neekonomičtěji a může provádět veškeré pohyby při psaní a kreslení. Ostatní způsoby držení jsou považovány za nesprávné.

Nácvik správného držení psacího náčiní:

1. Žáci se učí pojmenovávat prsty.
2. Dále cvičí špetku – solí chléb, sypou zrníčka ptákům, vdolky mákem, tvarují kuličku z modelíny do špičky atp., uždibují těsto, cupají vatu, tvoří špetku s návodnou říkankou, např.: „Do ruky uchopím tužku, jako když držím za stopku hrušku“.
3. Držení tužky:
 - a) Učitel předvede správné držení tužky, komentuje.
 - b) Žáci uchopí tužku dle návodu.
 - c) Kontrola: zvednout ukazováček – tužka nesmí vypadnout (toto je též nápravný cvik křečovitého držení psacího náčiní).

Správný úchop podporuje moduritový nástavec na tužce. Jedná se o moduritový válec, v němž jsou vytlačeny plochy prstů písaře ve správné poloze.

Jinou pomůckou je nástavec z umělé hmoty s trojúhelníkovým průřezem. Také jeho tři plochy navozují správnou polohu prstů na tužce.

Žáci tolik netlačí na psací náčiní, když píšou psacím prostředkem, který zanechává výraznou stopu, např.: měkkou tužku (tvrdost č. 1 nebo 2); tenkým tužkovým fixem.

Nejvhodnějším psacím prostředkem je v dalším období plnicí pero. Nedoporučujeme kuličkovou pera („propisovačky“), neboť nutí písaře k nesprávné poloze psacího náčiní vzhledem k ploše papíru, vedou k silnějšímu přitlaku. To potom vyvolává rychlejší únavu ruky, deformaci tvarů atp.

Nesprávné způsoby držení psacího náčiní

Všechny úchopy, které se liší od špetkového, jsou nesprávné. Ale také křečovité držení psacího náčiní byť špetkovým úchopem je závadné.

Pro nesprávné způsoby držení psacího náčiní je charakteristická buď křečovitost úchopu nebo jiná poloha prstů na tužce (na peru), což způsobuje nesprávnou polohu tužky vůči ploše papíru. To vše potom omezuje grafomotoriku, je příčinou

neurovnaného písma a deformace tvarů písmen, způsobuje brzkou únavu ruky a útlum poznávacích procesů. U některých úchopů se dostávají křeče nejen do ruky, ale i do celého těla.

M. Zapletal (1992) charakterizuje tyto nesprávné způsoby držení psacího náčiní: úchop pěstičkový, smyčcový, hrstičkový, různé varianty výše uvedených, např. špetkový s vyšším palcem, s palcem, který přesahuje přes ukazováček, protažená hrstička, dále úchop vařečkový a americký (tři prsty ve špetce, pero mezi ukazováčkem a prostředníkem) (viz. Přílohy 11, 12, 13).

S nesprávnými úchopy se můžeme nejčastěji setkat u dětí v raném věku, někdy u dětí z málo podnětného prostředí, u dětí mentálně retardovaných, ale i u dalších jedinců.

Nesprávného držení je třeba si včas povšimnout (již v předškolním věku), aby nebylo zafixováno. Později se velmi těžko odstraňuje a způsobuje výchovné i výukové obtíže.

Uspořádání pracovního místa

Výkony žáků při psaní podmiňuje rovněž dostatek místa na pracovní desce. Dosáhneme ho uspořádáním pomůcek na lavici. Doporučení:

- tužka (pero) – na lavici
- penál – v lavici
- kniha – pracuje-li žák při psaní s knihou, je umístěna v levém horním rohu lavice, jinak je uložena v lavici
- sešit (list papíru)- na lavici
- sklon sešitu – spodní okraj sešitu svírá se spodním okrajem pracovní desky úhel 15-20° - levý spodní roh sešitu míří proti středu hrudi
- kromě uspořádání pomůcek je třeba udržovat čistotu lavice.

Další podmínky pro psaní

Osvětlení, teplota místnosti:

- světlo dopadá na pracovní desku zleva, mírně zepředu
- pokojová teplota místnosti
- místnost je vyvětraná

Péče o školní potřeby

U dětí pěstujeme dovednosti a návyky, jako např: mít neustále k použití připravené ořezané tužky a naplněná pera; v čistotě udržované ruce, lavice i pomůcky.

To vše přispívá k zajištění dobrých podmínek pro psaní, k estetické stránce činnosti i ke správným pracovním návykům a rozvoji volných vlastností žáka.

Školní nábytek

Abychom dětem vytvořili správné podmínky pro zdravý růst a rozvoj při psaní, je třeba věnovat pozornost výběru správného nábytku a jeho rozmístění.

Z hlediska školní hygieny je velmi důležitá velikost nábytku. Předpisy školní hygieny přesně stanovují výšku a šířku stolu a sedadla, vzdálenost pracovní desky a sedadla atp. Rozměry školního nábytku musí odpovídat tělesné výšce a tělesným proporcím žáka, aby seděl fyziologicky co nejsprávněji. Jeho organismus se potom tolik nenamáhá a výkony žáků při psaní, čtení a kreslení nejsou negativně ovlivňovány.

J. Fišer zdůrazňuje, že je v 1. ročníku zvláště nutné vybavit každoročně učebny takovými pracovními stoly a židlemi, které odpovídají výšce dětí. Nejčastěji se v tomto ročníku uplatní velikostní stupeň č.1 (pro žáky výšky 110-119cm) a velikostní stupeň č.2 (pro žáky výšky 120-129cm). Avšak ještě je třeba asi dvakrát za rok přizpůsobit skladbu nábytku ve třídě velikosti žáků na základě jejich měření.(Fišer, 1982, s.8, 46)

Velmi vhodné ve školách i v domácnostech by byly stolky a židle, jejichž výška pracovní desky, opěradla a sedadla by se mohla přizpůsobovat měnící se výšce dětí. Doporučuje se, aby pracovní deska u stolu nebyla bílá, měla sklon a aby byla nastavena v takové výšce, kdy jsou při psaní paže ohnuté do pravého úhlu a jsou ve výši žaludku. Židle by měla umožňovat dynamický způsob sezení (tzn. Tělo se při sezení může hýbat v prostoru) a měla by mít opěrátko, které nutí správně sedět. Takové lavice, stoly a židle se na trhu objevují, a to dokonce z ekologicky čistých materiálů.

Chceme-li ve třídě uspořádat nábytek tak, aby vznikl členitý prostor pro různé koutky (pro tělovýchovné chvílky, pro uvolňovací cvičení, pro individuální a skupinovou práci atp.), nebo chceme-li seskupením lavic usnadnit žákům vzájemnou komunikaci, musíme neustále počítat s tím, že pro čtení a psaní by mělo světlo dopadat na desku stolu zleva (platí pro praváky) nebo alespoň zepředu. Nejvhodnější je, když jsou stolky postaveny bokem k oknu (Doležalová, 1996, s. 13-25).

9. VYUŽITÍ POMOCNÉ LINIATURY S OPĚRNÝMI BODY JAKO MOŽNOST OPTIMALIZACE POČÁTEČNÍHO PSANÍ

Psaní je náročná grafomotorická činnost, tudíž je žádoucí, aby pedagogové a psychologové neustále hledali nové možnosti optimalizace podmínek pro psaní.

Příčiny obtíží písařů začátečníků

J. Šemberová ve svých pracích zdůvodňuje nutnost poskytnout pomoc písařům začátečníkům při nácviu psaní, neboť mají mnoho problémů při provádění této činnosti a dopouštějí se proto mnoha chyb.

Věnují mnoho času prostorové orientaci v sešitě, kde jim je jedinou oporou linka a předepsaný vzor. Žáci začínají psát do sešitu s nejistotou a rozpaky. Odhadují začátek tahu písmene, jeho výšku a šířku, odstupy a proporce. Se vzdalujícím se vzorem přeceňují velikost písmene. Vzor se dostává do periferní zóny zrakového pole, takže se vzhledem ke srovnávání různých znaků a prvků písmene se vzorem narušuje koncentrace pozornosti žáka. Někdy však dochází k tomu, že žák předepsaný vzor vůbec nevnímá a soustřeďuje se jen na psaní „svého“ tvaru písmene. Žák musí myslet ještě na správné sezení, správné držení psacího náčiní, na správné umístění sešitu. Dále kontroluje utvářený tvar a stopu pera, které vede nejistým pohybem ruky, jenž je nedostatečně koordinován se zřakovou představou písmene (Šemberová, 1984, s. 11-12)

Dalšími nedostatky u začínajících písařů jsou snižování vzdálenosti očí od sešitu (z důvodu silné potřeby zřakové kontroly), provádění neúčelných pohybů a nadměrné vynakládání svalové energie, svalová ztuhlost až křečovitost, což vede k silnému přitlaku na pero. Některé nedostatky plynou z věkových zvláštností dětí, jiné z toho, že nemohou reagovat na několik podnětů najednou.

Někteří pedagogové a psychologové tyto problémy řeší oddálením začátků výuky psaní, jiní promyšlenou přípravou v předškolním období, další navrhuje zapojit při nácviu psaní co nejvíce komponent účastnících se při konání této činnosti.

J. Šemberová navrhuje metodický postup nácviu psaní, který užívá principu vydělení opěrných bodů na pomocné liniatuře. Tyto prostředky se jeví velmi vhodné také k navozování uvědomělé sebekontroly žáků. Umožňuje jim provádět ji již v průběhu činnosti (psaní).

9.1 Alternativní metoda J. Šemberové

J. Šemberová vychází ve svých experimentech z teorie J. P. Galperina o utváření rozumových operací.

Velkému množství požadavků, které klade psaní, se začínající písař těžko brání, neboť nemá úplnou soustavu opěrných bodů a pravidla správného provedení celé činnosti. Dokud mu nebudou poskytnuty, bude se žák učit psát nahodile a s námahou, bude se učit psát dlouho a se řadou chyb.

Ve využití opěrných bodů na pomocné liniatuře vidí jednu z možností, jak odstraňovat obtíže při psaní. Tyto prostředky zvyšují podíl samostatnosti, uvědomělosti a sebekontroly (Šemberová, 1984, s. 10). Zmenšují také výskyt chyb především v základních znacích písma jako je tvar, velikost, úměrnost a stejnoměrnost.

J. Šemberová klade důraz na 1. etapu – tzv. orientační. Žáci mají dostat úplný přehled podmínek, které je orientují v zadaném úkolu a měl by být u nich utvořen úplný orientační základ činnosti. Již v přípravném období (než píše první písmeno) se žáci učí hravou formou nacházet systém orientačních bodů ve všech dílčích případech. Jejich nalezení a vyčlenění urychluje později vlastní proces nácvičku psaní, odstraňuje chyby a rozvíjí žákovu aktivitu (Šemberová, 1984, s. 14-15).

Metodický postup nácvičku psaní s pomocnou liniaturou a opěrnými body

Následující schéma je vypracováno na základě prostudovaných poznatků o této metodě.

- A. Učitel vyvodí psací podobu písmene z tiskacího písmene.
- B. Učitel předvede písmeno, umístí ho do připravené pomocné liniatury. Psací pohyb slovně komentuje.
- C. Učitel (žák) předvede vyznačení opěrných (orientačních) bodů na písmenu, které je umístěno na základní lince a mezi linkami pomocnými. Učitel zpočátku vysvětlí, k čemu jsou body potřebné.
- D. Žák vyznačuje opěrné body na předepsaném písmenu (v sešitě i na papíře).
- E. Žák obtahuje předepsaný tvar písmene.
- F. Žák píše písmena do pomocné liniatury.
- G. Žák provádí kontrolu vyznačením opěrných bodů.
- H. Žák píše písmena bez opěrných bodů.

Zásady použití pomocné liniatury

K využití pomocné liniatury J. Šemberová připomíná:

Napomáhá do doby, než si žák osvojí princip této konkrétní činnosti. Napomáhá mu ke snazšímu srovnání aktuálního výkonu s plánovaným cílem, umožňuje hodnocení, zda se přibližuje cíli a zda je jeho výkon kvalitní.

Sebekontrola prostřednictvím pomocné liniatury se týká i psychologických aspektů, např. subjektivní jistoty a nejistoty o správnosti vlastního výkonu. Žák dokáže uvědoměle posoudit a ohodnotit napsané písmeno. Zdůvodní, proč a jak chybu opravit (Šemberová, 1984, s. 14).

„Když žák dokáže identifikovat potřebné orientační ukazatele u jednotlivých písmen, může s jejich pomocí realizovat vlastní činnost. Znamená to, že v dalších etapách výuky psaní opěrné body na pomocné liniatuře ztrácejí svůj význam, osvojená činnost samostatně určovat úplný systém bodů je schopna přenosu“.(Šemberová, 1984, s. 16).

Délka používání pomocné liniatury je individuální, je dokonce přísně časově omezena, aby nebyl proces učení podle této koncepce zaměněn za pouhé psaní do pomocné liniatury (Šemberová, 1984, s. 17).

Z uvedeného vyplývá, že využití pomocné liniatury s použitím opěrných bodů vede k navození uvědomělé učební činnosti.

V současných písankách je vyznačována pomocná liniatura a v některých jsou při nácvičku psaní nového písmene vyznačeny navíc soustavy bodů, které mají žáci spojit do tvaru žádaného písmene.

10. PRAVOPISNÉ NÁVYKY

U žáků 1. ročníků, kteří se začínají učit psát, jsou vedle grafických návyků utvářeny též elementární pravopisné návyky. Jsou to např. rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek, psaní velkých písmen (především ve vlastních jménech osob, zvířat, případně názvů měst), psaní tečky, otazníků a vykřičníků na konci věty a jiné. Výcvik v pravopise je spojen s mluvnickým učivem. Žáci jsou vedeni k tomu, aby poznali a rozlišovali větu, slovo, slabiku, hlásky a písmena.

J. Vinšálek zdůrazňuje, že při nácviu pravopisu velmi pomáhá induktivní metoda. Uvádí např.: Žáci vyhledávají v textu začátek a konec věty a potom zobecňují poznatky – na začátku věty se píše velké písmeno, na konci věty tečka (Vinšálek, 1986, s.7). Podobným způsobem získávají poučení o psaní vlastních jmen. Upozorňuje dále na nutnost zdůvodňování pravopisných jevů a na nezbytnost provádění speciálních cvičení zaměřených na vytváření pravopisných návyků. Z nich uvádí: opisování slov, doplňování slov slabikami, diktát, tvoření a psaní slov podle autodiktátu. Provádění těchto cvičení odůvodňuje tím, že zrakové vjemy nemají pro pravopis rozhodující význam (Vinšálek, 1986, s.7), (Doležalová, 1996, s.44-48).

11. DOMÁCÍ PŘÍPRAVA ŽÁKŮ NA PSANÍ V 1. ROČNÍKU ZŠ

Budeme předpokládat, že se učitel pro zadání domácích úkolů rozhodne, neboť častá, ale krátká cvičení ze psaní, rozložená rovnoměrně v průběhu dne, kladně ovlivňují utváření této dovednosti.

Domácí úlohy (v našem případě ze psaní) mají význam ještě z několika důvodů:

- Od 1. ročníku se žáci učí přípravě na vyučování.
- Žáci si při vypracování domácího úkolu procvičí a upevní některé dovednosti a návyky, které se mohou stát prostředkem rozvíjení vlastností, myšlenkových operací, tvořivosti atp.
- Doma, ze strany rodičů, lépe než ve škole, je možný individuální přístup k dítěti. Díky rodičům a jejich kladné motivaci (pochvale, povzbuzení) mohou žáci dosáhnout většího uspokojení a radosti ze svých výkonů, ze svých pokroků a naopak v případě neúspěchu mohou rodiče pomoci mírnit jeho bolestné prožívání.

Také tempo a doba vypracování úkolu mohou být vhodně přizpůsobeny dítěti. Úspěšné vypracování domácího úkolu podporují jisté okolnosti, které se týkají nejen práce učitele, ale též jednání rodičů. To může být ovlivněno jejich informovaností např. o optimálních podmínkách domácí přípravy žáků na vyučování. Uvedme si nyní stručný přehled těch nejdůležitějších.

Požadavky pro zadání úlohy:

1. Zadání domácího úkolu: kdy: během vyučovací hodiny – ne o přestávce nebo ve spěchu; jak: jasně a srozumitelně, vysvětlit případné dotazy k zadanému úkolu.
2. Množství zadané látky – spíše menší množství, ale výstižně a účelně vybrané, počet řádků ke psaní musí odpovídat stupni rozvoje písmařské dovednosti, nejprve dva řádky, později více.
3. Obsah zadaného cvičení – v 1. ročníku většinou procvičení učiva ve škole vyvozeného.
4. Individuální a diferencovaný přístup při zadávání domácího úkolu (souvisí s bodem 2 a 3) – zadat (předepsat) jednotlivcům různé cviky, písmena, slova atp. podle toho, co potřebují individuálně docvičit, zadat obtížnější úkol pro zdatné písmaře
5. Střídat různé druhy cvičení: opis, přepis, tvoření slov nebo vět k obrázkům.
6. Vyžadovat od žáků pečlivé odvedení práce, ocenit snahu a pokroky při psaní.
7. Spolupráce s rodiči: před začátkem školního roku: domluvit s rodiči pomůcky, seznámit je s podmínkami pro kvalitní vypracování domácího úkolu a přípravu na vyučování. Průběžně ve školním roce seznamovat rodiče s pracovními postupy při vypracování domácího úkolu, s pokroky dítěte, s nápravnými opatřeními (individuálně)

Podmínky domácí přípravy:

- Pomůcky: dobře ořezané tužky (č.2), naplněné pero, (hadřík, guma), tužkové fixy, obaly na sešity, na svislé ploše upevněná tabulka (pro psaní křídami) nebo balicí papír.
- Pracovní koutek: stůl a židle vhodné velikosti (ne vysoké stoly), umístění psacího stolu: světlo dopadá na pracovní desku zleva (u praváků), v blízkosti stolu nejsou topná tělesa nebo předměty, které rozptylují pozornost dítěte.

- Doba vypracování domácího úkolu: po krátkém odpočinku, ne hned po příchodu ze školy, úkol ze psaní by měl být hotov za 10-15 minut, nenechat dítě při práci lelkovat a protahovat tak čas věnovaný vypracování domácího úkolu.
- Další podmínky: prostředí bez hluku a napětí, vyvětraná místnost s pokojovou teplotou, dítě ve volném oděvu, není hladové, nemá žízeň, správné sezení a držení psacího náčiní, klidný a taktní přístup rodičů k dítěti, kladná motivace rodičů, pochvala a povzbuzení dítěte.
- Rodiče jsou informováni o úpravě písemností, o uvolňovacích cvicích a způsobu opravy chybně napsaných tvarů.
- Postup při vypracování písemného domácího úkolu ze psaní: umýt ruce, příprava pracovního místa a pomůcek, uvolnění ruky (uvolňovacími cviky, procvičením několika obtížných tvarů písmen nebo slov, v nichž dítě chybuje), nikdy nepsat předem „nanečisto“ celý domácí úkol, domluvit s dítětem úpravu, samostatné vypracování úkolu dítětem, vést ke svědomitému vypracování úlohy, dohlížet na správné sezení a držení pera, kontrola vypracované domácí úlohy dítětem, rozhovor o vypracovaném úkolu, oprava chyb.

Pomoc rodině a škole při přípravě žáka na vyučování, a tudíž i na psaní, může poskytnout školní družina. Vychovatelky zařazují do své výchovné práce hravá zaměstnání, která podporují rozvoj funkcí napomáhajících zlepšit výkony žáků při učení (Doležalová, 1996, s. 53-55).

12. ZNAKY PÍSMÁ

Psaní je činnost grafická. Při psaní se zvukový tvar převádí do formy značek – písmen. Zvukový i grafický tvar jsou nositeli významu. Správné psaní je přímo závislé na správné zřetelné výslovnosti. Těžiště výcviku v psaní v prvním ročníku spočívá v osvojení písmen psací abecedy a v jejich spojování ve slova a krátké věty. Dobré zvládnutí dovednosti znamená, že písmo je hbité a úhledné. Všechny základní znaky písma jsou vymezeny tak, aby napomáhaly jeho čitelnosti, hbitosti a úhlednosti. V prvním ročníku sledujeme především čitelnost a úhlednost písma. Základními znaky písma jsou podle V. Pence (1968): tvar, velikost, úměrnost a stejnoměrnost, jednotažnost a přípojnost, sklon, hustota a rytimizace, celková úprava a rychlost.

12.1 Kvalitativní znaky písma

Tyto znaky určují vzhled, kvalitu písma jako celku i jednotlivých písmen. Podle toho, jak je který písař ve svém písmu zachovává, mluvíme o kvalitě jeho rukopisu. Na základě toho hodnotíme úhlednost, čitelnost jeho písma. Mezi kvalitativní znaky písma řadíme tvar, velikost, úměrnost a stejnoměrnost písma, jednotažnost a přípojnost (vazebnost) písmen, sklon písma, hustotu a rytimizaci písma a úpravu písemností.

Tvary písmen

Tvar písmen je ze všech znaků písma nejdůležitější a celkově nejvíce rozhoduje při čitelnosti, hbitosti a úhlednosti písma. Tvary písmen malé a velké abecedy i číslic byly ve srovnání se všemi dřívějšími tvary zjednodušeny. Byly odstraněny téměř všechny tahy nefunkční, ozdobné. Byl také odstraněn úmyslný přítlak. Přípustný je pouze přirozený přítlak jako následek fyziologického uspořádání ruky.

Celkově je zdůrazňována jednotnost tvarů a v nižších třídách nejsou povoleny druhotvary písmen. Tvarová rozmanitost téhož písmena svádí žáky k vymyšlení „vlastních“ tvarů v domněnce, že jde o výraznou osobitost písma. Žákům nedovolujeme také ozdobné tvary písmen.

Z výsledků analýzy psacího pohybu vyplynulo, že se snáze nacvičují tvary celkově štíhlejší. Žáky učíme psát tvary písmen štíhlé (zvláště u písmen s velkými oblouky) se zřetelnými spojovacími tahy. Tam, kde se psací tahy opakují, dbáme opět

na štíhlé, zúžené tvary. Je třeba si dát pozor na tvary příliš zúžené a vertikálně protažené, které se špatně píší i čtou.

Velikost písma

Velikostí písma rozumíme především jeho výšku, tj. kolmou vzdálenost krajních bodů písmen od základní linky. Je závislá na věku a písarské vyspělosti žáka a postupně se mění. Se zvyšováním písarské vyspělosti se výška písma snižuje. Podle průměrné výšky písma je pro jednotlivé ročníky stanovena šířky liniatury (pro první ročník 20mm). Podle velikosti rozlišujeme písmena:

- Písmena střední výšky (a, c, e, i, m, n, o, r, s, u, v, w, x, z),
- písmena s horní délkou (b, d, h, k, l, t a většina písmen velké abecedy),
- písmena s dolní délkou (j, p, g, q, y),
- písmena s horní i dolní délkou (f, G, J, Q, Y).

Velikost písma u jednotlivců závisí na jejich věku a písarské vyspělosti. Největší písmo mají žáci v první třídě. Výška písma, uváděná v úkolech jednotlivých ročníků není normativním předpisem, pouze naznačuje žádoucí průměr. V prvním ročníku je průměrná střední výška písma 5 -6 mm, v druhém ročníku 5mm, v třetím ročníku 4mm, ve čtvrtém ročníku 3mm. U starších žáků se ještě dále snižuje na 2 a půl nebo až na 2 mm, zpravidla však nepřekračuje 3mm. Velikost písma do značné míry souvisí s vývojem rychlopisu. Stoupající rychlost písma snižuje velikost písma.

Úměrnost a stejnoměrnost velikostí písma

Úměrnost chápeme jako poměr střední výšky písmen k písmenům s horní délkou, s dolní délkou a k písmenům s horní i dolní délkou.

Byl zaveden poměr 1:1:1 a prakticky to znamená, že horní a dolní tahy vyčnívají svými částmi nad i pod písmena střední výšky o výšku písmen středních.

Stejnoměrnost spočívá v dodržování stejných výšek písmen, která patří do téže výškové skupiny. Nestejnoměrné písmo je hůře čitelné a brzdí hbitost psaní. Stejnoměrnost je vážný problém takřka pro všechny, kteří začínají psát, proto jim zpočátku umožňujeme užívat pomocnou liniaturu.

Jednotaznost a přípojnost (vazebnost)

Spočívá v jednotazném psaní písmen a jejich jednotazném spojování ve slova. Přerušování tahů závisí na individuálních vlastnostech každého žáka, především na jeho pohyblivosti svalů a jednotlivých prstů, ale také na zrakové schopnosti zapamatovat si

písmeno jako grafickou značku pro hlásku, správně rozlišovat sled hlásek ve slově. Jednotažnost spočívá ve zřetelném psaní spojnic při psaní slov, což umožňuje spoje krycím (vratným) tahem, který podporuje rytmický psací pohyb. Všechna písmena malé abecedy (kromě x) jsou jednotažná a oboustranně přípojná. Velká písmena (kromě F, T, X, K) se píšou jedním tahem a kromě D, O, F, P, S, Š, T, V, W, která jsou nepřipojná, jsou přípojná pravostranně. Velká nepřipojná písmena se spojují s malými písmeny spojnicí, písmena I a B se připojují vratným tahem.

Některé spoje jsou snadné, jiné obtížné a při výcviku psaní vyžadují zvláštní pozornost. Jsou to především spoje s písmeny b, v, o, ale též s písmeny I, B. Přerušování psacího tahu se děti dopouští např. u písmen p, a, d a při psaní diakritických znamének. Psaní diakritických znamének v průběhu psaní slova jednotažnost a vazebnost narušuje. Zpomaluje též rychlost psaní. Vzniká otázka, kdy psát ve slovech znaménka – po napsání celého slova nebo při zapisování písmene? (Doležalová, 1996, s.9-10)

Přerušování psacího tahu má pro dítě tyto výhody:

- píše písmeno tak, jak to odpovídá příslušné hlásce, napíše a vidí, co slyší a co vyslovuje,
- neztrácí čas dvojnásobným čtením při dodatečném doplňování znamének (nabývá významu při diktátu),
- nezapomíná tak často doplňovat diakritická znaménka,
- možnost kontroly v průběhu psaní i po napsání,
- psát jedním tahem dlouhé slovo je obtížné vzhledem k potížím při posunu ruky po papíře.

Proti přerušování tahu při psaní slova hovoří:

- - napojení tahu po jeho přerušování nemusí být dokonalé

Sklon písma

Sklon písma je vyjádřen pomocí úhlu, který svírá osa písma s linkou nebo s myšlenou základnou řádku na papíře, který není linkovaný. Tento úhel zjišťujeme po pravé straně osy písma.

Sklon 75 stupňů je všeobecně uznáván za nejvhodnější a takové vzorové písmo je psáno tímto sklonem. Písmo více nakloněné k lince (základně řádku), které s ní svírá úhel menší než 75 stupňů se nazývá ležatá písmo, písmo málo nakloněné, které svírá se

základnou řádku úhel větší než 75 stupňů, je stojatější. Stojí-li písmena zcela svisle (svírají se základnou řádku úhel 90 stupňů), jedná se o písmo stojaté. Přesahuje-li sklon 90stupňů, mluvíme o písmu zvráceném. Z hlediska čitelnosti a úhlednosti požadujeme důsledně jednotný sklon písma. Nejčitelnější je písmo stojaté. Nejhuře čitelné je písmo zvrácené. Za normální a přijatelný považujeme sklon písma v rozmezí od 60 do 90 stupňů, tedy od písma ležatého až do stojatého. Jiný sklon je nežádoucí.

Vnější příčiny špatného sklonu písma:

- Nesprávné sezení žáka při psaní, např. v poloze labilní (sedí na okraji židle, má nohy křížem, nemá chodidla obou nohou na téže úrovni) nebo sedí v kosém úhlu k přednímu okraji lavice, má křivě natočený trup a naklání hlavu na stranu apod.
- Nevhodné poměry lavice, nízké či vysoké, nesprávný poměr výšky sedadla k výšce psací plochy lavice, nevhodný sklon plochy lavice.
- Nevyhovující psací potřeby pro děti jsou pera se silným držátkem, které si vynucují buď zvláštní držení, nepřírozenou polohu při držení a vedení papíru nebo je žák drží nepevně nebo příliš křečovitě;čtverečkovaný papír.

Po bezpečném zjištění a odstranění vnějších příčin bývá sklon písma zpravidla brzy napraven.

Hustota a rytmizace písma

Jestliže sledujeme rozestupy mezi písmeny, mezery mezi slovy a vzdálenosti mezi řádky, mluvíme o hustotě písma. Rytimizací rozumíme uspořádání písmen, slov, řádků a odstavců v esteticky působící jednotný celek.

Žáky učíme správné hustotě a rytmizaci písma po částech. Základem stejnoměrné hustoty písma a úhledné rytmizace je pravidelný, rytmický pohyb ruky.

Rozeznáváme hustotu a rytmizaci:

- Písmen ve slovech (rozestup písmen) – je nesnadné určit jeho velikost z téhož důvodu, jako nelze dobře určit šířku písmen.
- Slova na řádce (mezery mezi slovy) – za přiměřené se považují mezery v šířce písmena „a“. Aby si žáci navykli tuto mezeru správně odhadovat, dáváme žákům častěji a pak podle potřeby zapisovat písmeno „a“ mezi dvě slova bez přerušení psacího tahu.
- Řádků na stránce – uvažujeme jednak o vzdálenostech mezi řádky, jednak o směru vedení řádků. Vzdálenost mezi řádky i jejich směr jsou stanoveny předtištěnými linkami v sešitu.

Úprava písemností

K čitelnosti a úhlednosti písma nemálo přispívá úprava psaných textů v sešitech a na volných listech; u žáků prvních ročníků se doporučuje úprava co nejjednodušší.

Úprava písemností znamená pro první ročník především psát od začátku do konce linky a psát pečlivě, aby bylo písmo úhledné a čitelné. Rovněž zvolený psací prostředek ovlivňuje konečný výsledek (Doležalová, 1996, s. 12).

12.2 Kvantitativní znaky písma

Základním kvantitativním znakem je rychlost psaní. Psací rychlost vyjadřujeme počtem písmen napsaných v určité časové jednotce, zpravidla za minutu.

Osnovy požadují vedle čitelného písma i hbité psaní. Psací rychlost roste úměrně s tím, jak si žáci osvojují psací dovednosti a návyky již od první třídy. Proto je pro každý ročník stanovena průměrná psací rychlost žáků.

Na konci školního roku mají napsat žáci za minutu (Spáčilová, 2004, s. 17-19)::

- V 1. ročníku - 10 písmen
- ve 2. ročníku - 20 písmen
- ve 3. ročníku - 32 písmen
- ve 4. ročníku - 40 písmen
- v 5. ročníku - 45 písmen

13. DIDAKTICKÉ HRY A ZAMĚSTNÁNÍ V PRVOPOČÁTEČNÍM ČTENÍ A PSANÍ (Křivánek, 1998, s., 85-89)

Nepřímé seznamování s písmeny

Označování písmen v textu

V podstatě jde o určitou variantu Bourdonova škrtačího testu. Děti mohou označovat předem určené písmo v textu podtržením, přeškrtnutím, mohou je dát do kroužku apod. Žádáme-li jako úkol označování dvou písmen, mohou každé z nich děti označit jinou barvou (To je vhodné např. při nácviku rozlišování b–d, b-p, d-p apod.). Jako vhodný materiál mohou posloužit staré noviny, staré časopisy, vyřazené učebnice apod.

Karty s abecedou

Při pouhém předběžném seznamování s tvary písmen můžeme nechat řadit karty vedle sebe, skládat je do různých obrázků, třídít podle nějakého hlediska (např. řada věcí, řada zvířat, dopravních prostředků apod.)

Pokud děti již písmena znají, mohou z nich sestavovat slova. Např. karty se rozdají stejným dílem a vyhrává ten, kdo první složí slovo. Předem je možno určit, jak dlouhé má být složené slovo. Jiná varianta hry spočívá v tom, že si děti rozdají karty stejným dílem a odloží karty, které byly složeny do slov. Pak odkládají písmena, která se nehodí a vybírají ze společné hromádky písmena nová. Aby byla hra zajímavější, můžeme si připravit karty s písmeny tak, aby to alespoň zhruba odpovídalo rozložení četnosti písmen v textu mateřského jazyka. Počty jednotlivých písmen uvádíme v kapitole o kostkách s písmeny.

Výtvarná zaměstnání s písmeny

Písmena je možno dokreslovat na obrázky, nebo můžeme nechat děti, aby sestavovaly stylizované obrázky z písmen napsaných, natisknutých, z písmen z umělé hmoty, z písmen na nástěnku apod. Nemusíme se omezovat jen na obrázky věcí, které by vycházely z písmen náslovných hlásek.

Jiné způsoby realizace písmen než rukopisem

Dítě je ze školní výuky zvyklé realizovat písmo jen rukopisem. Proto jiné způsoby realizace písma může chápat spíše jako hru. Zpestřením je již psaní tiskacích písmen, velkých i malých.

Dítě může tisknout písmena typy z dětské tiskárničky (zpočátku raději větší typy asi 1cm vysoké), ze sady abecedy (2-3cm vysoká písmena, může psát podle šablony s písmeny, vystřihovat a nalepovat písmena, modelovat je z plastelíny, ohýbat z drátů apod. Dále lze využít dětských psacích strojů i běžných kancelářských psacích strojů či klávesnic počítačů. Jejich užitím se děti velice dobře motivují pro práci s textem v mateřském jazyce. Svou didaktickou funkci však plní i pouhé „bezcílné“ vyťukávání písmen.

Dítě může jiných způsobů realizace písmen užít při diktátu, může opisovat, přepisovat. Zaměstnání mohou být obdobou těch, která se právě provádějí ve škole podle osnov. U opožděných žáků se v jiné realizaci písma, než v rukopisu, můžeme vracet ke starším tématickým celkům ze čtení a psaní. Dítě má při tom přece jen pocit, že dělá něco nového. Při aplikaci strojopisu jistě není třeba připomínat, že nejde o učení psaní na stroji, ale o hru.

Výtvarné uplatnění písmen

Všechny uvedené způsoby jiné realizace písmen než rukopisem je možno využít k výtvarným pokusům. Můžeme zkusit iniciály, ornamenty z písmen, hledání písmen v náhodně vzniklých tvarech podle alespoň částečné tvarové podobnosti.

Volná grafická produkce

Vedle řízené grafické produkce (opisování, přepisování) je pro mimotřídní práci vhodná i volná grafická produkce. V ní si dítě volí úroveň úkolu podle svých schopností a zájmů. Může tedy psát písmena volně za sebou (nemusí to být slova), může psát slova i věty. Někdy můžeme volnou grafickou produkci tématicky usměrnit. Děti např. mohou psát jména kamarádů, názvy hraček, dopravních prostředků, her, které rády hrají, názvy knížek, jídel, která mají rády, jména herců, sportovců, ale také krátké zprávy, pozdravy kamarádům, dopisy atd.

Kostky s písmeny

Kostky mohou být vyrobeny ze dřeva či z jiného materiálu o hraně 1cm-1 1/2cm. Na kostky lze nalepit písmena na lístcích papíru. Některé kostky mohou mít pouze samohlásky (krátké nebo dlouhé), na jiných kostkách mohou být souhlásky.

Vycházíme-li z frekvence (relativní činnosti) jednotlivých písmen v českém jazyce, dostáváme se k požadavkům na množství kostek pro obsazení jednotlivých písmen, aby soubory kostek byly co nejpoužitelnější:

Pro samohlásky:

- kostka: e, o, a, e, o, a 3x
- kostka: e, o, a, é, ý, ú 2x
- kostka: i, u, i, ů, í, á, 2x

Pro souhlásky:

- kostka: n, s, t, v, l, k 4x
- kostka: r, m, p, d, j, z 3x
- kostka: b, h, c, ř, ž, ch 2x

Smíšená kostka:

- ě, š, ě, ů, ť, č 2x

Pro zaměstnání s kostkami by mohla stačit jen malá abeceda, např. se souborem 10 kostek: dvě kostky s písmeny pro krátké samohlásky a, e, i, o, u, y, jedna kostka s písmeny pro dlouhé samohlásky á, é, í, ú, ů, ý, po dvou kostkách od každé kostky pro souhlásky a jedna kostka smíšená.

Opakování znalosti písmen

Z hromádky má dítě vybrat podle písmen napsaných na tabuli, podle toho, co mu učitel ukládá (nadiktuje nebo napíše). Žák sestavuje dané slovo.

Děti si s kostkami pouze hrají jako z kostkami ze stavebnice.

Toto zaměstnání je přístupné i dětem, které neznají ještě celou abecedu, stejně tak je vhodné i pro opožděné čtenáře. Děti se při manipulaci spontánně seznamují s tvary písmen. Při této hře ani není nutno, aby děti jmenovaly písmena.

Děti sestavují libovolná slova.

Uvedené zaměstnání odpovídá volné grafické produkci. Soutěž jednotlivců a skupin. Jednotlivci (skupiny) mají před sebou týž počet kostek se stejným repertoárem

písmen (případně kompletní sady kostek). Vyhrává jednotlivec (skupina), který (která) sestaví z kostek v dané době co nejvíce slov. Při jiné variantě hry vítězí, kdo nejdříve sestaví jakékoliv slovo s předem určenou délkou (např. 5 písmen, od 6 do 8 apod.), s předem určenou první hláskou, poslední hláskou, první slabikou apod. Sestavená slova mohou děti napsat a zkusit sestavit z kostek nové kombinace písmen.

Sestavení slov z náhodně vybraných kostek

které je třeba vybrat z neprůhledného sáčku či z krabice. Vedoucí hry určuje, kolik kostek si každý vybere.

Vybrané kostky by měly být před započítím hry zakryty, aby si nikdo nemohl dopředu vytvářet slovní kombinaci písmen. Vyhrává, kdo nejdříve sestaví slovo, nebo ten, kdo sestaví za určitou dobu nejvíce slov. Vedoucí hry může před hrou sdělit, kolik písmen mají mít sestavovaná slova. Děti mohou kostky s písmeny libovolně obracet.

Házení s kostkami.

Všichni soutěžící mají týž materiál kostek (mají stejný počet kostek s týmiž kombinacemi písmen). K této hře by se hodily dobře i menší kostky (o hraně 1cm). Délka sestavovaných slov může být předem určena. Po dopadnutí kostek je děti již nesmějí obracet. Opět lze závodit, kdo nejdříve sestaví slovo, nebo kdo sestaví nejvíce slov v určeném čase. Protože se uplatňuje náhoda v tom, zda lze vůbec z dané sestavy složit nějaké slovo, vyrovnávají se zčásti šance žáků, kteří umějí hůře číst.

Náhrada kostek lístky (kartičkami).

Podobná zaměstnání jako s kostkami lze provádět se skládací abecedou (z papíru, z umělé hmoty). Můžeme si připravit tolik kartiček s písmeny, kolik jich je na kostkách. Každé kostce tedy bude odpovídat 6 kartiček s repertoárem písmen, který má daná kostka.

Pohybové hry s písmeny

Schovávaná s písmeny

Ve vymezeném terénu rozdělí učitelka žáky do dvou skupin. Jedna skupina schovává kartičky s písmeny (v jiných variantách hry kartičky se slabikami nebo slovy). Druhá skupina hledá. Za každou nalezenou kartičku dostanou jednotliví žáci bod.

Dalším úkolem je vyjmenovat co nejvíce slov začínající písmenem, které je napsáno na nalezené kartě. Ve variantách se slabikami se má vyjmenovat řada slov, u varianty se slovy se má vyslovit alespoň jedna věta, která by začínala daným slovem.

Za každé slovo (větu) dostane žák opět bod. Neřekne-li ani jedno slovo (žádnou větu ve variantě se slovy), ztrácí jeden bod. Pro jednodušší evidenci lze získání bodu spojit s předáním lístku, který je nějak označen. Těchto lístků má učitel, který řídí hru, dostatečnou zásobu. Po ukončení hry stačí sečíst lístky a stanovit pořadí prvních tří žáků, ebeny. Zjistit, která ze soutěžících skupin byla lepší. Úkoly skupin je možno po určitých intervalech měnit.

Zkouška mlčení

Na určitou část vycházky se vyhlásí jako hra „zkouška mlčení“. Žáci nesmějí promluvit nahlas. Mlčení smějí porušit jen v předem dohodnutém případě. Vedoucí hry vždy v určitých intervalech oznámí určitou hlásku. Žáci zaměří svou pozornost na předměty, jejichž slovní označení začíná příslušnou hláskou. Kdo takový předmět uvidí, může nahlas říci odpovídající slovo, dojít si k vedoucímu hry pro bod. Bodem může být např. bílý lístek s natištěným obrázkem, barevný lístek apod. Za bezdůvodné mluvení se lístky mohou vracet. Během hry děti pozorně své herní partnery hlídají, aby nenarušovali pravidla hry. Po ukončení hry můžeme určit pořadí prvních tří dětí.

Živá písmenka

Každý žák má jednu nebo dvě slabiky. Učitel říká slova, žáci, kteří mají příslušné slabiky, přiběhnou k tabuli a slova složí.

Vždy dva žáci dostanou stejnobarevné slabiky dvouslabičných slov. Společně skládají tyto slabiky tak, aby vznikla slova. Hru lze upravit tak, že učitel vyzve, aby přiběhlo slovo určité barvy a aby se u tabule složilo.

Každý žák má slabiku. Na tabuli je také naspaná slabika. Ten, kdo má slabiku, tvořící s danou slabikou slovo, přiloží ji ke slabice na listě a slovo přečte.

Obtížnější je skládání slov z písmen. Je třeba začít otevřenými slabikami a krátkými slovy. Hru musí žáci zkusit obvykle několikrát, než ji všichni pochopí.

Žáci mohou dostat větší listy papíru (nejlépe čtvrtky, na nichž jsou písmenka větších rozměrů). Vedoucí hry řekne slovo (nebo je napíše na tabuli), jehož písmena mají děti v každém ze dvou družstev. Na daný pokyn se děti jdou postavit tak, aby daly dohromady určené slovo. Větší pohybový ruch si ovšem můžeme z bezpečnostních

důvodů dovolit jen v tělocvičně nebo na hřišti. Družstvo, které nejdříve sestaví slovo, získává bod.

Druhá varianta hry je vyřazovací. Po sdělení slova, které je třeba sestavit, vyběhnou všechny děti, které mají písmenka obsažená ve slovu. Hraje třída jako celek. Při této variantě je rozdáno více písmen, aby bylo možno sestavit několik slov. Ze hry vypadává ten, kdo přišel na seřazovací čáru a nemá písmeno zadaného slova

Příklady pro rozvíjení jemné motoriky.

Dobrou přípravou je cvičení s míčkem z měkkého materiálu:

Mačkání míčku v levé a v pravé ruce, hnětení míčku mezi dlaněmi nahoru, dolů, krouživý pohyb paže napnuté i pokrčené, překládání míčku z ruky do ruky.

Vše provádíme vedoucí i druhou rukou, oběma rukama, se zrakovou kontrolou i bez ní. Cviky je možné realizovat i na podložce. Cvičíme v daném rytmu a po každém cvičení zařadíme krátkou relaxaci. Tyto činnosti je vhodné využívat i v mateřské škole.

Jednou z možností je rozcvičení ruky pomocí říkanek (spojení slova a pohybu)

Prstíky se potkaly, na sebe se usmály.

Pojďte honem do práce, potom bude legrace.

Prskám, prskám, vodičku, .na velikém rybníčku.

Dělají se na něm kola, ale teď už psaní volá.

První prst je ještě malý, druhý zlatem omotali.

Třetí dlouhý jako had, čtvrtý ukazuje rád.

Pátý tlustý paleček, pracuje už chlapeček.

Katka, malá panenka, točí se jí sukénka.

Na sukničce čtyři proužky, na okrajích volánky.

Uvolníme celé ruce, začnem psát do písanky.

Dešťové kapičky, dostaly nožičky,

běhaly po plechu, dělaly neplechu.

Naše malá Kačenka, protahuje raménka.

Hubuje jí pantáta, že zůstane hrbatá.

Peru, peru, ty per taky, dřív než přijdou velké mraky.
Peru jako o závod, přijde mi to všechno vhod.
Velké prádlo, malé prádlo, slunce nám je vybělí,
až to všechno vypereme, pak budeme veselí.

Kapaly kapičky, kapy, kapy, kap,
dostaly nožičky, ťapy, ťapy, ťap.
Kocour spal v okapu, kápily mu na tlapu.
Kocour se polekal, vyskočil, utíkal.

Nácvik správného sezení:

Narovnáme záda, záda budou ráda.
A co žáci prvňáci, co máme dnes na práci?
Sešit mírně nakloníme, a rovně se posadíme.
Levá, pravá, z rukou stříška, schová se v ní pampeliška.
A co s hlavou, kam ji dáš, hlavu pěkně narovnáš.
Nohy opři do podlahy, ať máš čisté rovné tahy.
A s lehkostí motýlí, písmenka jsou za chvíli.

Kdo chce dobře psát, musí dobrý pozor dát.
Hlavu dáme nahoru, nožky do pozoru.
Jedna ruka sešit drží, druhá ruka psát vydrží.

Nácvik správného špetkového úchopu

Uložíme miminko do postýlky (tužka na prostředníček), zakryjeme peřinkou (tužku „přikryjeme“ ukazováčkem), zavřeme ohrádku (přichytíme palcem).

Psaní klade vysoké nároky na koordinaci pohybů jemného svalstva ruky a zrakové kontroly. Proto je před psaním písmen a slov nezbytná delší příprava. Zvláště nutná je příprava u většiny dyslektiků, u nichž se vedle poruchy čtení často setkáváme s levorukostí, s nevyhraněnou nebo zkříženou lateralitou, s poruchou jemné motoriky.

Kromě soustavné péče o správné držení těla a psacího náčiní jsou nutná cvičení k uvolňování celé paže. Po cvicích vstoje u tabule a velkých tazích vstoje v lavici následuje systém přípravných cviků, které procvičují všechny svaly při psaní a cviky, které vyžadují přesnější ovládnutí svalů ruky, zvýšenou kontrolu pohybu a součinnost zraku při vytváření tvarů stejně velkých, stejně vzdálených. Pro správnou polohu ruky i

prstů a návyku správnému držení tužky či pera lze využít násadek, které je možné zhotovit nebo zakoupit (trojhranný systém, voskový pastel SES).

Před vlastními cviky na papíře provádíme cvičení na uvolnění paže a ruky v různých polohách bez použití psacího náčiní. Mimořádný význam pro rozvoj grafických schopností a dovedností mají výchovy – hudební, tělesná, výtvarná a pracovní činnosti. Některé z uvedených cviků můžeme zařadit právě v těchto vyučovacích hodinách.

- Napodobování činností – pracovních pohybů (praní, žehlení, setí, kosení, navíjení klubka), padání listů, sněhových vloček, napodobování foukání větru,
- napodobování pohybu zvířat – medvěd tančí, zajíc a žába skáče, motýl letí.

Příklady těchto cviků:

Ve stoji: za doprovodu hudby dítě znázorňuje pohybem let motýla (dolní oblouk), skoky žáby (horní oblouk), dešť (šikmá čára shora dolů), strom ve větru (šikmá prohnutá čára).

V sedu: napodobování hry na hudební nástroje, bubnování prsty do lavice (dešť), otevřenými dlaněmi napodobuje otáčení slunečnice za sluncem (krouží zápěstím), zamáváme na sluníčko, mamince, dítě předvádí, jak padá listů, sněží, prší.

V lehu na zádech: dítě maluje prstem do vzduchu mráčky, stromy, sluníčko.

Dítě může libovolnými pohyby znázorňovat rytmus říkadla nebo písničky či napodobovat jednoduchý děj.

Řeč by měla podporovat rozvoj grafických projevů, ale také naopak zvládnuté pohyby rukou a prstů (jemná motorika) by měli dítě podněcovat k řečovému projevu, artikulačním obratnostem a dovednostem.

Cílem je utváření souhry a součinnosti mezi viděním a grafickým projevem, což je nutným předpokladem pro budoucí úspěšné vzdělávání.

Účinný rozvoj součinnosti „ruka – oko“ je optimálně možný pouze za předpokladu, že dítě při grafických projevech přednostně používá své genotypicky vedoucí ruky. Potlačování aktivity vedoucí ruky brzdí a komplikuje řečový vývoj, nepříznivě ovlivňuje zrakové a sluchové vnímání.

Kresebné cviky jsou průpravná grafická cvičení, při nichž žáci napodobují určitý konkrétní pohyb, jeho průběh a správný směr. Z počátku nevyžadujeme přesné

napodobování, postupně zvyšujeme nároky na vystižení tvaru a velikosti. Od velkých tvarů přecházíme k tvarům stále menším, kterých se účastní kloub loketní, zápěstní, zápěstí a prsty. Všechny cviky vhodně motivujeme obrázkem, říkankou, písničkou či pohádkou. Spojujeme je s jevy z přírody, s napodobováním přírodních dějů a procesů. Mohou plnit také významnou úlohu diagnostickou. Jejich výsledky prokazují vývoj grafomotorických dovedností jednotlivých dětí a jejich připravenost pro vlastní psaní.

Vhodné je zapojit i sluchové vnímání. Citlivost dětí pro akustické jevy se objevuje již v raném věku. Vnímání zvukových podnětů je pro dítě jednou z forem poznávání okolního světa. Již u kojenců nacházíme radost z hudby, což je předstupněm hudebního vnímání. Rozvoj hudebnosti spadá do prvního až druhého roku a začíná uvědomováním si zvuku. Diferenciační proces pokračuje v závislosti na kvalitě přejímaných zvukových informací a na rozvoji analytické činnosti mozkové kůry – uvědoměním si dalšího prvku struktury zvuku, jeho průběhu v čase a poznáváním a rozlišováním zvukových délek. Pohyb je specifickým způsobem prožívání hudby. Hlavní formou činností dětí je hra, která není pro dítě pouhou reakcí, je způsobem chápání a osvojování jevů okolního světa. Vývojový charakter her se shoduje s vývojovým řetězcem: pozorování, napodobování, vlastní produkce, tvořivé vyjádření. Vede dítě k aktivnímu a uvědomělému přístupu k hudbě, podporuje a přímo probouzí tvořivou fantazii dětí. K jednotlivým grafickým vzorům jsou vybrány písničky, jejichž rytmus je ve shodě se strukturou prvků vzorů. Cvičení spočívají v napodobování pohybem s grafickými technikami (pohybový prvek), v napodobování vzorů (prvek zrakový), v rytmu současně zpívané písničky (prvek sluchový). Tento postup se osvědčil zvláště u dětí s psychomotorickým neklidem, ale i jako bezstresová příprava dětí na psaní. Tyto činnosti vycházejí z upravené metody Dobrého startu v provedené úpravě J. Strakové (Metoda dobrého startu, Bogdanowicz).

Pořadí cvičení pohybově akusticko – zrakových:

1. Děti stojící v kroužku spontánně při zpěvu vyjádří rytmus pohybem, podle vlastního uvážení.
2. Ukázka příslušného vzoru, který je grafickým vyjádřením – znakem písničky. Cvičení jsou prováděna zpočátku vstoje před tabulí, na níž je nakreslen grafický obrazec. Učitel ukazuje vzor jako symbol určité písničky. Děti provedou samostatně verbální popis viděného vzoru. Při práci s mladšími dětmi je dobré

spojit obsah písničky s grafickým tvarem. Zdaří-li se toto spojení, přestává být grafický znak abstrakcí a nabývá konkrétního významu.

3. Obkreslování vzoru prstem za doprovodu písničky ve vzduchu, potom na tabuli (důležité je kontrolovat správné dodržování směru pohybu, dodržování mezer mezi prvky a dodržování rytmu). Obkreslování vzoru křídou nebo uhlem na velké ploše papíru. V této fázi získáváme první grafický výtvar dítěte.
4. Obtahování vzoru prstem na lavici a současně zpěv písničky.
5. Psaní ve zmenšeném tvaru do sešitu nebo na papír.
6. Zařazování kreslení s říkadly. První obrázky kreslí před dítětem učitel a také sám říká doprovodné verše. Jakmile projeví dítě o tuto činnost zájem, kreslí spolu, později kreslí dítě samostatně s doprovodem veršů. Při dokončování jednotlivých grafických prvků nespěcháme, naopak zvolňujeme tempo kresebné (neverbální) a řečové (verbální) aktivity. Učitel by měl projevit radost při každém sebemenším pokroku dítěte. Spojení artikulace s motorikou vede k lepšímu zapamatování, především zdokonaluje grafickou a artikulační dovednost dětí.
7. Obkreslování tužkou v řádcích. Nejprve děti nakreslí řádek vzoru bez zpívání a potom současně všechny děti pokračují v práci za zpěvu písničky. Velikost vzoru bude odpovídat rozměrům velkých písmen. Snažíme se o to, aby si děti uvědomily, že se píseň může graficky zaznamenat. V průběhu cvičení se mění způsob obkreslování vzorů od lehčích k náročnějším formám. Gradace náročnosti se v průběhu roku projevuje i u grafických znaků. Na závěr hodiny zařazujeme uvolňovací zaměstnání (ilustrování obsahu písničky).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

14. VÝZKUMNÝ PROBLÉM A PRACOVNÍ HYPOTÉZY

Diplomová práce analyzuje psací projevy u žáků 1. ročníků základních škol a zároveň porovnává dvě používané metody - klasickou metodu, při které se žáci učí písmena napodobovat s metodou alternativní.

Výzkum jsem prováděla v sedmi prvních ročnících, z nichž pět tříd bylo ze dvou základních škol v Chotěboři a dvě třídy z jedné základní školy v Českých Budějovicích.

Cílem výzkumu v prvních ročnících základních škol bylo zjistit, kolik opakování žáci potřebují k osvojení si každého psacího písmena a také posoudit rozdíly těchto četností v daných metodách.

Výzkum byl rozdělen na dvě části:

- a) analýza psacích projevů u žáků prvních ročníků
- b) porovnání použitých metod při výuce psaní

Byly stanoveny pracovní hypotézy:

H1: Předpokládám, že obtížnost jednotlivých písmen bude mít klesající tendenci v závislosti na písmařské zkušenosti a zlepšení grafomotorických předpokladů pro psaní.

H2: Předpokládám, že metoda alternativní je nejen efektivnější, ale také jednodušší pro nácvik psaní v jeho počátcích.

H3: Předpokládám, že metoda alternativní bude dosahovat kvantitativně i kvalitativně lepších výsledků než metoda stávající (klasická).

15. CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU

Předmětem mého výzkumu je zjištění počtu opakování při psaní jednotlivých psacích písmen u žáků prvních ročníků až do doby osvojení si daného písmene. Týká se to všech žáků z prvních tříd, které navštěvovali základní školy, kde mi byl výzkum umožněn. Výzkumem jsme zjišťovala, která písmena jsou pro žáky nejobtížnější a která naopak nejjednodušší. Také jsem pozorovala rozdíly mezi používanými metodami ve psaní. K výzkumu jsem použila sedm souborů žáků ze tří různých základních škol.

První soubor tvořili žáci 1.A ze Základní školy Smetanova v Chotěboři. Tuto třídu navštěvovalo 20 žáků, z toho 9 dívek a 11 chlapců. Z celkového počtu 20ti žáků zde bylo šest leváků a nebylo zde dohlíženo na jejich správné usazení do lavic tak, aby si se sousedem pravákem nepřekáželi. Všech šest leváků sedělo ve dvojici s pravákem. Žáci měli celkově volnost v zasedacím pořádku, protože se neustále přesazovali i během dne. V této třídě byly lavice uspořádané klasickým způsobem ve třech řadách po čtyřech lavicích. Třída byla velice útulná, hezky vyzdobena abecedou, kterou žáci měli neustále na očích, protože byla zavěšena nad tabulí.

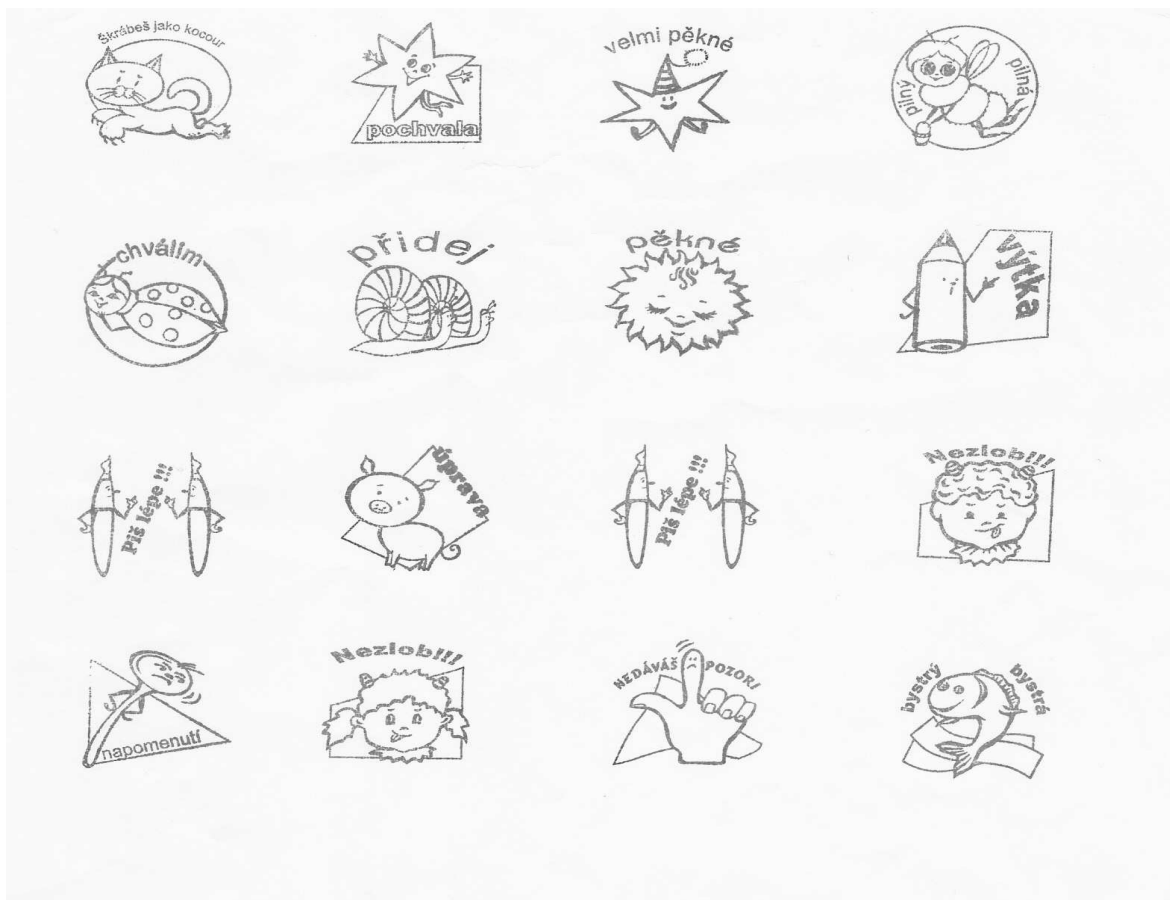
Paní učitelka používala při výuce psaní klasickou metodu nápodobou s tím, že občas nevědomky používala i prvky metody alternativní, aniž by o existenci této metody věděla. Žáci si modelovali písmenka z namočené vlny a motivovali se básničkami. Před psaním si žáci rozcvičovali pouze ruce. Správné sezení při psaní, hygienické návyky a správné držení tužky nebylo v této třídě příliš kontrolováno ani opravováno. K výuce byla používána tabule, již zmiňovaná abeceda a písanky z nakladatelství Studio 1+1 (viz Příloha 7). Také byly používány procvičovací sešity, kde si žáci docvičovali písmena nebo slova, s kterými měli problémy a která jim paní učitelky vzorově předepisovaly.

Druhý soubor tvořili žáci 1. B ze Základní školy Smetanova v Chotěboři. Třídu navštěvovalo celkem 19 dětí – 10 dívek a 9 chlapců a byl zde pouze jeden levák, u kterého paní učitelka dbala na správné sezení ve dvojici s pravákem. Zasedací pořádek zde také nebyl pevně stanoven. Tuto třídu navštěvovala dívka s velmi vážnou vrozenou vadou. Trpěla deformací obou rukou i nohou. Nebránilo jí to v psaní, pero držela mezi palcem a prsteníčkem, protože právě prsteníček byl nejdelším prstem

společně s palcem. Lavice byly uspořádané nejprve do písmene U, ale po zjištění problémů u dětí sedících bokem k tabuli, přešla paní učitelka ke klasickému uspořádání lavic ve třech řadách po čtyřech lavicích. Třída byla vybavena pomůckami, které byly ve výuce běžně používány. Paní učitelka se hodně zabývala správným držením psacích potřeb, správnými hygienickými návyky a dbala na jejich dodržování. Pro snazší naučení se správně držet pero používali žáci kornouty z papíru. Před každým psaním si žáci dostatečně procvičili celé tělo a hlavně ruce, přičemž u cvičení říkali říkanky. Pokaždé si také zopakovali správné sezení u psaní. Při psaní je paní učitelka obcházela a kontrolovala správnost sezení a správnost držení pera.

I tito žáci se učili psát písmena metodou nápodoby, ale objevovaly se zde prvky běžně používané v alternativní metodě. Žáci písmena modelovali z drátků i z vlny a také je zkoušeli psát na tabuli nejprve mokrou houbou a poté i křídou. Ke každému písmenku se také učili básničku. Hojně byla užívána tabule a tabulka psacího písma, kterou žáci hodně užívají dodnes. Další pomůckou byly karty s předepsanými písmeny a slovy (později básničkami), které byly určeny pro přepis a opis. Žáci dále používali docvičovací sešity a pro slabší žáky měla paní učitelka vytvořené písanky, kde si trénovali obtížnější slova. Pracovali s písankami z nakladatelství Studio 1+1 (viz Příloha 7).

V této třídě mě velice zaujalo používání krásných motivačních razítek¹

¹ Soubor těchto razítek a mnoho dalších školních a výtvarných potřeb lze objednat na adrese www.chamber.cz

Cena souboru těchto razítek je v současné době přibližně 600 Kč.

Třetím posuzovaným souborem byla třída 1. C ze Základní školy Smetanova v Chotěboři. Tento soubor byl tvořen 16ti žáky – 5 dívek a 11 chlapců. Třidu nenavštěvoval ani jeden levák. Jeden žák byl vietnamské národnosti a byl ostatními žáky oslovován Davídek, protože jeho pravé jméno by bylo pro žáky velice obtížně vyslovitelné (Lê Trân Duc). Zasedací pořádek byl v této třídě pevně dán, ale k přesazování občas došlo. Uspořádání lavic zde procházelo velkými změnami. Na první školní den byla z lavic utvořena jakási hnízdečka. Toto uspořádání přetrvalo ve třídě do doby než žáci dokončili práci v prvním dílu písanky, což byly uvolňovací cviky. Poté již paní učitelka začala používat při výuce psaní tabuli a tudíž toto uspořádání nevyhovovalo potřebám žáků. Dalším uspořádáním lavic bylo uspořádání do písmene „U“ a uprostřed bylo místo pro koberec, určený k hrám. Ani to nebylo pro potřeby dětí vyhovující, a proto se nakonec paní učitelka přiklonila ke klasickému uspořádání lavic do třech řad po třech lavicích. Bylo kontrolováno správné sezení, ale velice zanedbáváno správné držení psacího náčiní. Jako jedna z mála byla tato učebna jen velmi málo vyzdobená a nebyly vidět žádné pomůcky.

Bylo zde vyučováno taktéž klasickou metodou – nápodobou, ale vůbec se neobjevovaly prvky metody alternativní. Před cvičením si žáci rozcvičovali celé tělo a zopakovali si správné sezení při psaní. Jako pomůcky používali tabuli, magnetickou tabuli s abecedou a tabuli psacího písma. I tento soubor pracoval s písankami z nakladatelství Studio 1+1(viz Příloha 7)

Čtvrtý soubor byl tvořen žáky 1. A ze Základní školy Buttulova v Chotěboři. Do třídy docházelo 15 žáků – 9 dívek a 6 chlapců. Žádný z žáků nebyl levák a jedna žákyně byla ze sociálně znevýhodněného prostředí. Měli zaveden pevný zasedací pořádek, ve kterém málokdy docházelo ke změnám. Lavice zde byly od počátku uspořádány klasickým způsobem ve dvou řadách po čtyřech lavicích. Správné sezení i správné držení psacího náčiní bylo dostatečně kontrolováno a opravováno. Každý den si žáci opakovali formou básničky pravidla správného sezení při psaní a také společně s básničkou procvičovali paže a ruce před psaním. Třída byla vyzdobena písmenky, a to jak psacími tak tiskacími, a spoustou obrázků, které byly úzce spjaty s právě probíraným písmenem.

Také tito žáci se učili psát klasickou metodou – psaní nápodobou. Děti si zkoušely psát písmena křídou na tabuli, na které ale nebyla připravena liniatura. Tento soubor pracoval s písankami z nakladatelství Didaktis (viz Příloha 1). Tyto písanky

neměli žáci podepsané, ale měli je označené svými razítky, která byla stejná jako razítka na věšáčkách v šatně.

Pátým souborem byli žáci 1. B ze Základní školy Buttulova v Chotěboři. Tuto třídu navštěvovalo 15 žáků, z toho 7dívek a 8 chlapců. Ze všech žáků byli dva leváci. Ve třídě byl dán od počátku pevný zasedací pořádek, ve kterém nedocházelo k téměř žádným změnám. Bylo dbáno na správné sezení leváků ve dvojicích s praváky. Lavice byly uspořádány nejprve do půlkruhu, ale po čtrnácti dnech i tato paní učitelka přešla na klasické uspořádání lavic. Hygienické návyky byly žákům známy, ale nebyly striktně dodržovány. V této třídě mívali žáci na lavicích vždy mnoho věcí, ale málo pracovního prostoru. Před každým psaním si žáci procvičovali pouze ruce a nepoužívali básničky ani k rozcvičení, ani při nácvičku jednotlivých písmen. Třída nebyla skoro vyzdobena pomůckami pro předmět psaní. Paní učitelka spíše preferovala výzdobu k výuce matematiky a prvouky. K psaní byla pouze vyvěšena obrázková abeceda.

Paní učitelka používala k výuce psaní klasickou metodu – psaní nápodobou. V této třídě byly používány písanky z nakladatelství Didaktis (viz Příloha 1). Ani tento soubor neměl písanky označené jmény, ale razítky.

Šestým posuzovaným souborem byli žáci 1. A ze Základní školy Kubatova v Českých Budějovicích. Celkový počet dětí byl 23 – 12 dívek a 11 chlapců. Do třídy docházeli dva leváci. Paní učitelka dbala na správné usazení leváků ve dvojici s pravákem. K přesazování dětí nedocházelo často, měly daný zasedací pořádek. Lavice ve třídě byly uspořádané od počátku klasickým způsobem ve třech řadách po pěti lavicích. Velký důraz byl kladen na dodržování hygienických návyků, v první řadě na správné držení psacího náčiní a také na správné poloze celého těla při psaní v sedě i ve stoje. Tato pravidla měli žáci perfektně osvojená a byla při psaní kontrolována, popřípadě opravována paní učitelkou. Bylo také dbáno na pořádek v celé třídě a hlavně na pořádek na lavicích, aby žáci měli dostatek prostoru pro veškerou práci ve škole a ne pouze při psaní. Žáci se na psaní připravovali básničkami, které se týkaly uvolnění a rozcvičení celého těla, a zvláště pak prstů a zápěstí. Také si na začátku každého vyučovacího dne zopakovali pravidla správného sezení ve škole a dodržovali je ve všech vyučovacích hodinách po celý den. Třída byla vybavena nejrůznějšími pomůckami k výuce psaní i pomůckami do ostatních předmětů.

Tato paní učitelka byla seznámena s alternativní metodou ve výuce psaní, kterou samozřejmě používala. Ve výuce byly používány nejrůznější pomůcky a hlavně byla hojně využívána tabule s nakreslenou úplnou liniaturou. Před psaním do písanky žáci modelovali písmena z drátků, z namočené vlny i z modelovacích hmot. Písmena si také zkoušeli psát do úplné liniatury mokrou houbou, namočeným štětcem a nakonec i křídou. Všichni žáci byli seznámeni se správným držením křídly. Při psaní používali psací potřeby z trojhranného systému nebo násadky na tužky, vyrobené z moduritu, a papírový kornout pro správný sklon psacího náčiní. Pro výuku psaní používali v této třídě písanky z nakladatelství Alter (viz Příloha 4).

Sedmý soubor tvořili žáci 1. B ze základní školy Kubatova v Českých Budějovicích. Třídou 1. B navštěvovalo 25 žáků – 11 dívek a 14 chlapců. Z celkového počtu 25 žáků byli pouze dva žáci levorucí a usazení byli ve dvojici s praváky na správné straně lavice, což je nalevo, z důvodu nepřekážení si lokty při psaní. Zasedací pořádek byl stálý a ke změnám docházelo jen velice málo. Uspořádání lavic ve třídě bylo klasické, tři řady po pěti lavicích. Neustále byly ve třídě kontrolovány správné hygienické návyky. Paní učitelka ve chvílích, kdy žáci psali, obcházela jednotlivé lavice a kontrolovala i opravovala sezení dětí, správnost držení psacího náčiní, pořádek na lavici, naklonění sešitu a samotné nacvičování jednotlivých písmen. Žáci se také starali o pořádek v celé třídě a své školní aktovky měli vždy pověšené na háčcích u lavic. V této třídě se školáci vždy pečlivě rozcvičovali před hodinou psaní s pomocí naučených básniček a opakovali si veškerá pravidla hygienických a pracovních návyků. Třída 1. B tvořila svým vyzdobením krásné prostředí pro výuku. Na tabuli měly děti nakreslenou úplnou liniaturu, do které se učily psát jednotlivá písmena. Základní linka byla na tabuli vyznačena voskovkou, aby při mazání tabule zůstala zachována. Pomocné linky byly naznačeny měkkou tužkou. Dalšími pomůckami, které byly při výuce používány, byly například zvonkové drátky, vlna, štětce, barevné křídly pro ohodnocení napsaných písmen na tabuli, obrázková abeceda. Psací potřeby používaly z trojhranného systému a pro správný sklon psacího náčiní měly vyrobeny kornouty z papíru.

Pro nácvik psaní používaly alternativní metodu a písanky z nakladatelství Alter (viz Příloha 4).

16. POPIS POUŽÍVANÝCH PÍSANEK A JINÉ DRUHY PÍSANEK

První tři posuzované soubory používaly písanky z nakladatelství Studio 1 + 1 (viz Příloha 7). Tento soubor písanek pro první stupeň základní a obecné školy se skládá z 5 dílů (sešitů).

V prvním dílu najdeme procvičovací a uvolňovací cviky. Ve druhém dílu jsou už jednotlivá písmena. Jsou řazena takto : l, e, i, u, a, o, m, M, t, p, s, A, O, T, j, J, y. Ve třetím dílu pokračuje písmeny n, N, d, D, k, U, Y, I, K, r, P, R, v, V, z, Z, h, H, a ve čtvrtém dílu písmeny S, š, Š, L, c, C, E,č, Č, b, B, ž, Ž, ř, Ř, g, G, f, F, ch, Ch. Pátý díl je zaměřen na rozšiřující cvičení a úkoly. K celému tomuto souboru existuje ještě procvičovací sešit, který obsahuje pomocné linky v souladu s písankami.

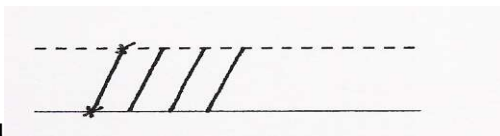
U každého nového písmene je obrázek a písmeno je na stránce v tiskací i v psané podobě. Každé písmeno v psané podobě má dítě za úkol 5x obtáhnout. Před psaním některých písmen si žáci nejprve zkouší psací prvky, ze kterých se dané písmeno skládá. Je zde poměrně málo sklonových čar. Písanky také obsahují prepisy a najdeme v nich místo i pro diktáty nebo pro docvičování obtížnějších písmen.

Tento soubor sestavila a ilustrovala Ing. Jana Potůčková, písmo a grafická úprava RNDr. V. Potůček a vydalo nakladatelství Studio 1 + 1 v Brně 1997.

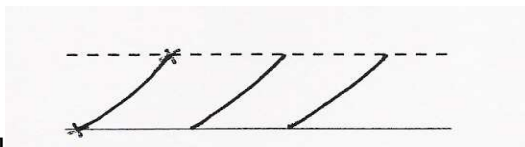
Další dva posuzované soubory používali písanky z nakladatelství Didaktis (viz Příloha 1). Tento soubor písanek pro 1. ročník základní školy se skládá ze tří dílů (Malá písanka 1, 2, 3).

Malá písanka 1 nezačíná hned jednotlivými písmeny, ale na začátku se zabývá psacími prvky písmen. Jejich pořadí je následující:

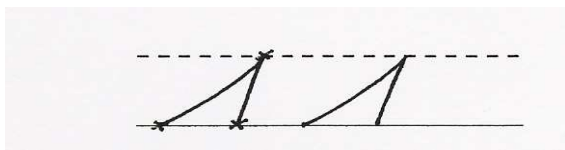
Šikmá čára shora dolů

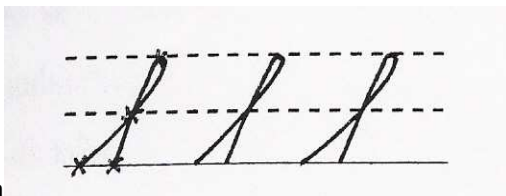
Šikmá čára zdola nahoru

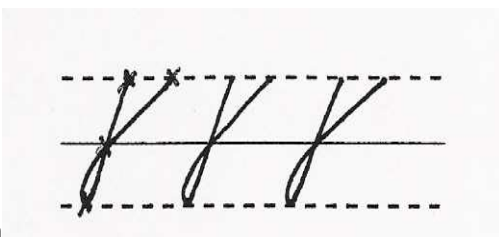
Souvislé psaní šikmé čáry zdola nahoru a shora dolů s ostrým obratem

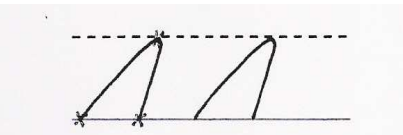
Horní klička

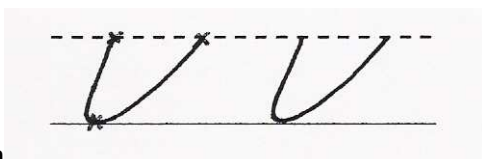
Dolní klička

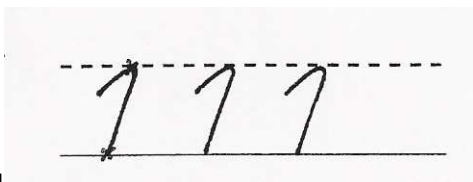
Horní zátrh

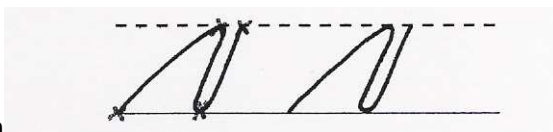
Dolní zátrh

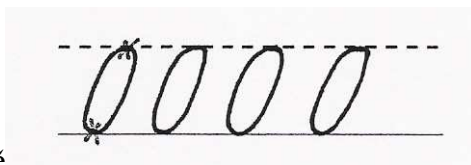
Horní zátrh nad linkou

Složený zátrh se zúžením

Kapička na drátě

V prvním dílu písanky nalezneme tato písmena : e, i, u, m, l, s, p, t, j, a, A, o, O, d, y, n, N, M, k. Druhým dílem žáci pokračují písmeny R, V, v, z, Z, S, Š, š, I, h, H, J, K, U, c, C, č, Č, P, b, B, R, ř, Ř, ž, Ž a ve třetím dílu jsou zbývající písmena v pořadí ch, Ch, g, G, T, f, F, L, E, D, Y.

U každého písmene opět nalezneme vyvozující obrázek a písmeno v tištěné i psané podobě. Před psaním vlastního písmene si žáci nejprve zopakují psací prvky, které tvoří dané písmeno. I v těchto písankách je spousta místa pro docvičování, pro diktáty a pro přepis.

Písanku zpracovala Jitka Kalasová,

ilustroval Aleš Čuma,

recenzovali ji doc. PhDr. Naděžda Singlová, Csc. Paeddr. Radka Wildová, Csc. Mgr.

Jiří Havel,

jazykovou korekturu provedli Mgr. Eva Hánová a Mgr. Olga Mužíková,

odpovědnou redaktorkou je Mária Tarábková.

Psacím písmem se zabýval Pavol Tarábek a grafickou úpravou Michal Mikuš.

Vydalo nakladatelství Didaktis v Brně 2002.

Poslední dva posuzované soubory pracovaly s písankami z nakladatelství Alter (viz Příloha 4).

Tento soubor písanek pro první ročník základní školy je třídílný. Nese název Písanka ke Slabikáři 1, 2, 3.

Již první díl písanky začíná jednotlivými písmeny, ale před psaním vlastního písmene žáci nejprve opakují psací prvky, z kterých se písmeno skládá.

V prvním dílu písanky jsou písmena řazena takto: e, i, u, m, t, l, a, o, s, p, j, n, O, A.

Druhý díl již obsahuje větší množství písmen: M, N, J, y, d, k, r, R, v, V, z, Z, h, H, I, K, S, Š, š. Ve třetím dílu se žáci učí zbývající písmena: U, P, T, L, c, C, č, Č, D, E, b, B, ž, Ž, ř, Ř, g, G, f, F, ch, Ch. V celém souboru těchto tří písanek pro první ročník chybí, na rozdíl od písanek předcházejících, nácvik velkého psacího písmene Y. Proto toto písmeno nebylo zařazeno do výzkumu. Toto písmeno žáci nacvičují až ve druhém ročníku základní školy.

Každé nové písmeno je doprovázeno obrázkem a písmenem v tištěné i psané podobě. Je zde prostor pro docvičování, pro přepis i pro diktáty. Na konci prvního dílu nalezneme tabulku psacího písma (viz Příloha 10), kterou si žáci mohou odstříhnout, nalepit na silnější papír a používat při výuce psaní.

Tento soubor sestavila PaedDr. Radka Wildová, v prvním vydání recenzoval Doc. Dr. Václav Penc, Csc.

Psací písmo napsala Marta Sonnbergová
ilustrovala Helena Zmatlíková
grafická úprava obálky Vladimír Vimr
technická redakce Zdena Skřivanová.
Vydalo nakladatelství Alter v Praze 1995

16.1 Jiné druhy písanek, které můžeme použít při výuce psaní

Písanka – Jája a Ota (viz Příloha 8, 9)

Vydalo nakladatelství Prodos v Olomouci 1993,
zpracovala Hana Mikulenková,
ilustrace Petr Linduška,
ilustrace obálky Zdenka Krejčová,
grafická úprava a technická spolupráce Tomáš Grepl

Písanka (viz Příloha 6)

Vydalo nakladatelství SPN v Praze 2005,
předlohu navrhla PhDr. Jarmila Wagnerová, Csc.,
psací písmo, ilustrace a obálku připravila Jitka Špačková,
výtvarný redaktor Václav Hanuš,
technická redaktorka Marcela Jirsová,
odpovědná redaktorka Jana Skripniková
Tento soubor pěti písanek pro první ročník základní, případně obecné školy, byl
zpracován k učebnici čtení pro první ročník ZŠ Učíme se číst, která umožňuje nácvik
čtení genetickou metodou.

Písanka – 4 díly (viz Příloha 5)

Vydalo nakladatelství Nová škola v Brně 2000,
zpracovaly PaedDr. Hana Mühlhauserová a PaedDr. Jaromíra Svobodová,
ilustrovala Jitka Krejčíříková,
obálku navrhla Jitka Krejčíříková,
odpovědná redaktorka Mgr. Zita Janáčková,
recenzovaly prof. PhDr. Radoslava Brabcová, Csc., PaedDr. Eva Janoušková, Doc.
PhDR. Eva Minářová, Csc.,
grafická úprava Pavel Krejčí

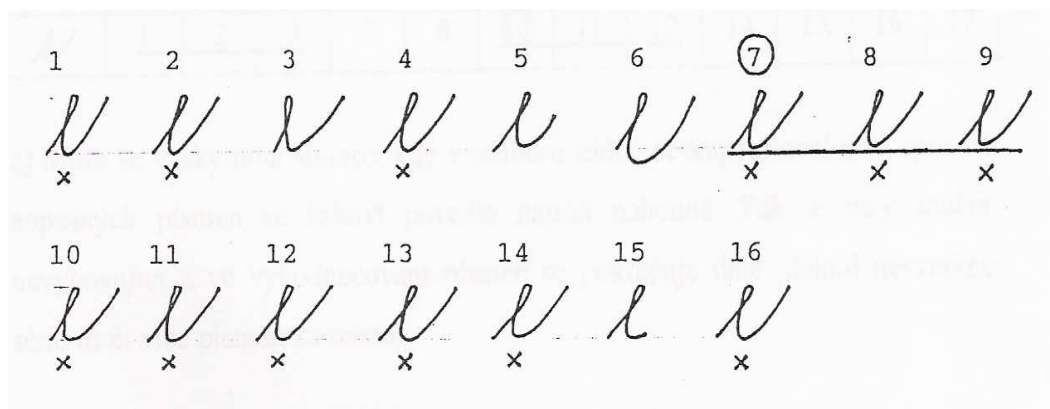
Písanka a Cviky od nakladatelství Fortuna (viz Příloha 2, 3)

17. VÝZKUMNÁ METODA

17.1 „Klíč“ pro vyhodnocování písanek

Jedná se o metodu, pomocí níž můžeme určit stupeň a míru osvojení si písmen (Kořínek – Křivánek, 1989). Jde o postup, který respektuje různé obtíže začínajících pisařů, ale zároveň respektuje kvalitativní i kvantitativní znaky písma. Tato metoda je založena na souboru dvanácti správně napsaných písmen. Dvanáct čísel proto, aby bylo vyloučeno, že žák napsal správně písmeno ne díky náhodě, ale díky tomu, že si písmeno dostatečně osvojil. Tento soubor se vytváří postupným posuzováním jednotlivých tvarů určitého písmene. U každého tvaru písmene posuzujeme tyto znaky písma - tvar, velikost, úměrnost, stejnoměrnost a sklon. Jestliže posuzované písmeno splňuje všechna tato kritéria, tak může být zařazeno do souboru dvanácti správně napsaných písmen a označíme si ho pořadovým číslem. Stejným způsobem posuzujeme každé další písmeno. Jestliže se nám v souboru objeví tři očíslovaná písmena v řadě, nazveme je sérií tří po sobě jdoucích čísel. Po této sérii již nesmí následovat mezery mezi očíslovanými písmeny větší než dvě čísla.

Pokud je tato podmínka splněna, tak za výsledný počet opakování určíme první číslo ze série.

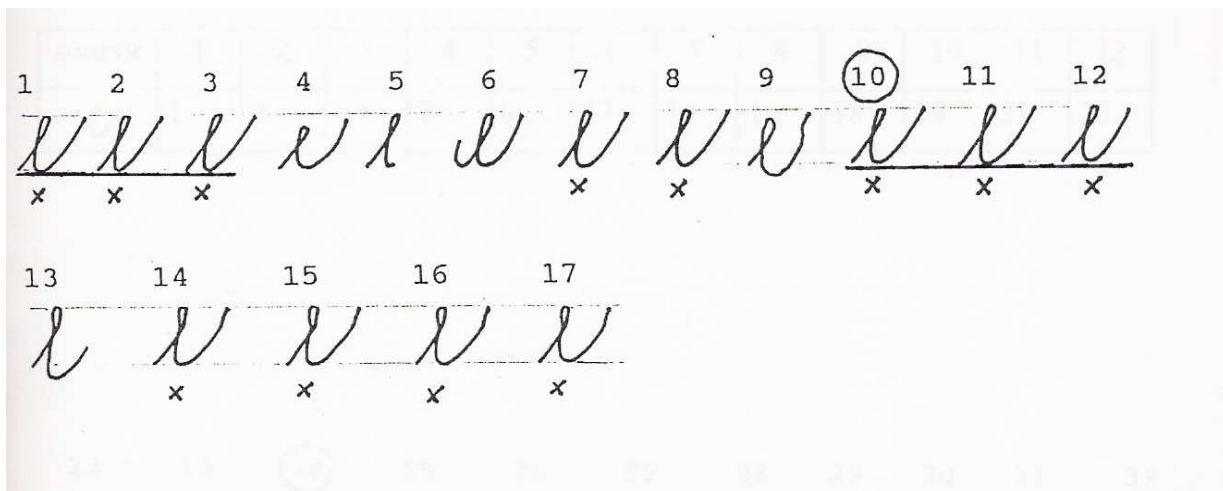
Vysvětlivky :

_____ série tří po sobě jdoucích čísel

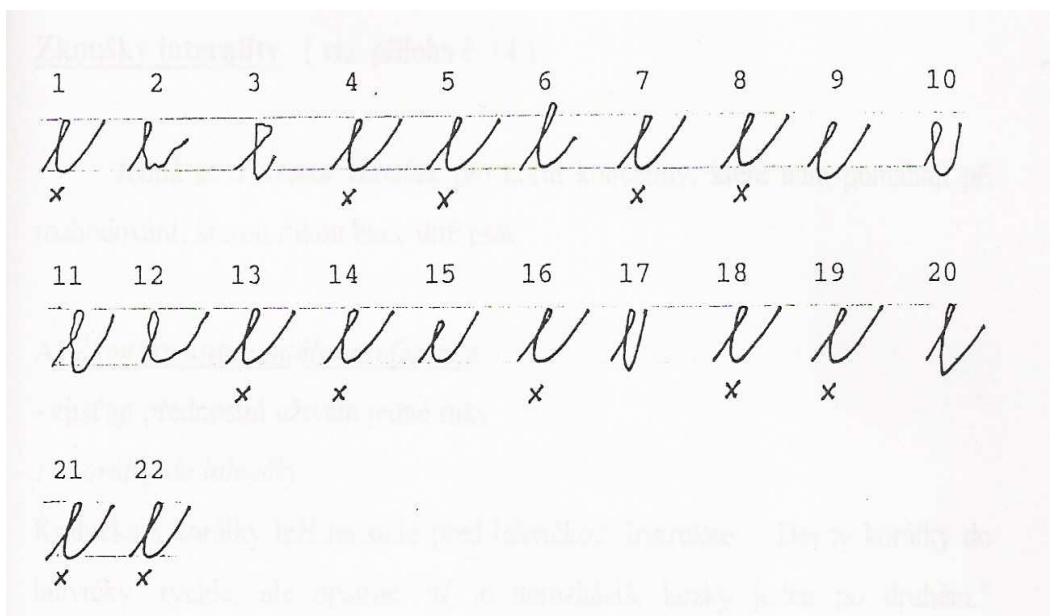
O výsledný počet opakování

X správně napsaná písmena

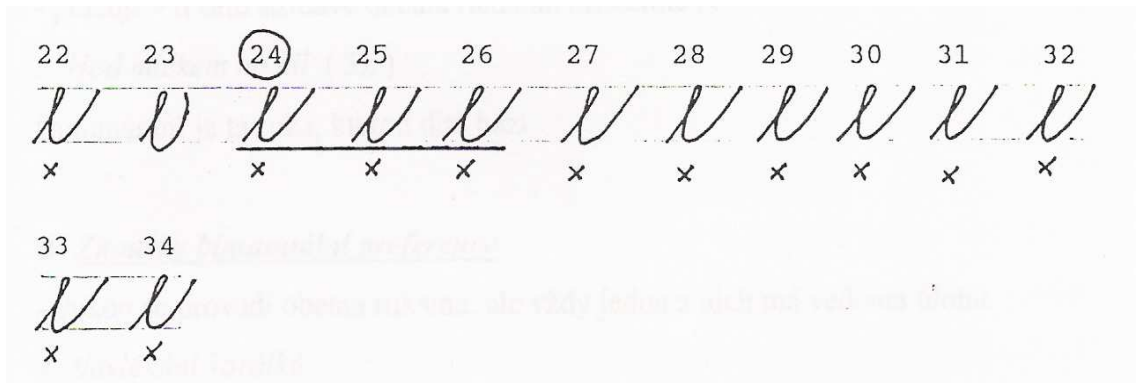
Pokud jsou mezi čísly odstupy větší než dvě čísla, tak musíme najít další sérii očíslovaných písmen a postup zopakovat.

Může se také stát, že v celé písance nenalezneme žádný soubor, což znamená, že se žákovi nepodařilo zvládnout dané písmeno.

V takovémto případě musíme dané písmeno posuzovat ještě v dalších dílech písanek a tím pádem znovu hledat sérii tří po sobě jdoucích očíslovaných písmen a dále dalších devět očíslovaných písmen, mezi nimiž nesmí být mezera větší než dvě čísla.

soubor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	1	4	5	7	8	13	14	16	18	19	21	22
	22	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34

18. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Má diplomová práce je zaměřena na problematiku psaní v prvním ročníku základní školy. Cílem bylo určit četnosti při opakování jednotlivých písmen, při kterých již bylo písmeno zvládnuto bez obtíží. Při posuzování jsem používala metodu „klíče“. Dalším navazujícím výzkumem jsem zjišťovala rozdíly v používaných metodách.

1. Posouzení a analýza četností při psaní jednotlivých písmen.

2. Porovnání dvou metod používaných při výuce psaní

1. Hypotéza H1 se potvrdila. Při posuzování jednotlivých písmen jsem došla k závěru, že největší četnosti opakování se vyskytovaly u prvních písmen v písance. Je to dáno tím, že pro žáky bylo psaní úplně novou činností a měli problémy se správným držením psacího náčiní a s dodržováním správných hygienických návyků při psaní. Při každém dalším písmenku už bylo vidět zlepšení. U některých velkých psacích písmen zase stoupala četnost opakování a to proto, že velké písmena, zvláště dvoutažná, jsou pro žáky obtížná. Nejmenší četnosti v opakování mají písmena s háčkem, protože ta už se žáci učili psát bez háčku, a proto písmena s háčkem už pro ně nebyla nová.

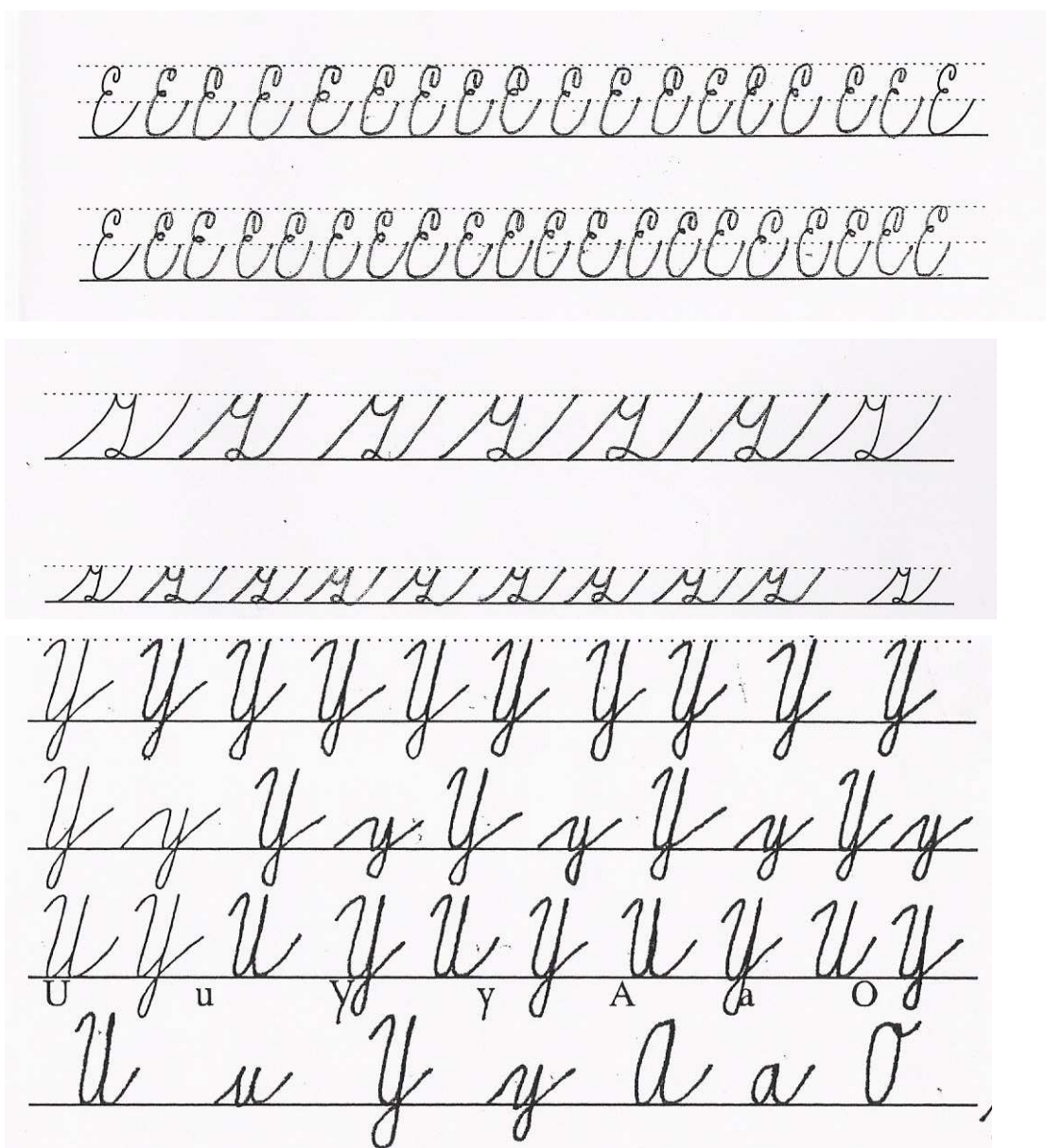
Podle určených četností v tabulkách (viz Příloha 14 - 27) se nejobtížnějším písmenem ukázalo být „l“, protože v jedné z používaných písanek bylo toto písmeno zařazeno jako první, ve druhé používané písance jako šesté a ve třetí používané písance jako páté písmeno. Hned po písmenu „l“ následovalo písmeno „e“, protože i to bylo zařazeno jako první nebo druhé ve všech třech písankách. Dalšími obtížnými písmeny jsou podle výsledků písmena „s“, „o“, „u“, „í“, „a“, jejichž četnosti při opakování byly nad počtem padesát.

Při posuzování písmen jsem se setkala s velkým množstvím chyb různých druhů. Častou chybou byl špatný sklon, neúměrnost a nestejnouměrnost písma a hojně se objevovaly také pravopisné chyby při přepisu. Objevovaly se také nedostatky, hlavně u souborů, které používaly klasickou metodu ve výuce psaní, v postupu psaní písmen nebo v nečitelnosti napsaného písmene. Dalšími chybami, které se vyskytovaly také velmi často, byly chyby v nedodržování řádků a v kvalitě tahů.

Úprava nebyla u některých žáků také silnou stránkou. V jedné písance se objevily pouze černou tužkou začmárané obrázky, v jiných si žáci na koncích řádků domalovávali obrázky, místo napsání ještě jednoho písmene nebo slova.

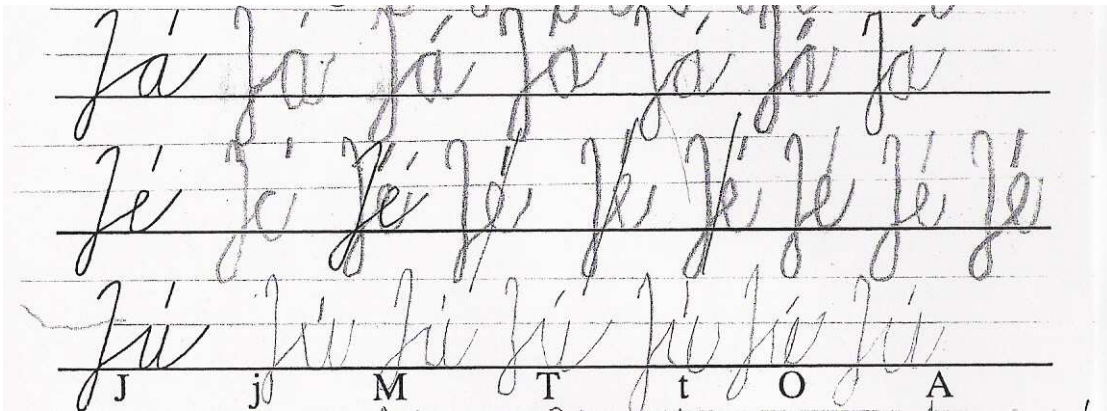
Zpočátku psali žáci ve všech posuzovaných souborech obyčejnými tužkami, které později vyměnili za plnící nebo jednorázová pera. Bylo to pro ně velice motivující zvláště tehdy, když dostávali pero za odměnu lehkého přitlaku na tužku. Objevila se písanka, ve které žák tlačil na obyčejnou tužku tolik, že po zavření písanky se mu celá stránka otiskla na stránku protější.

18.1 Ukázky správného psaní

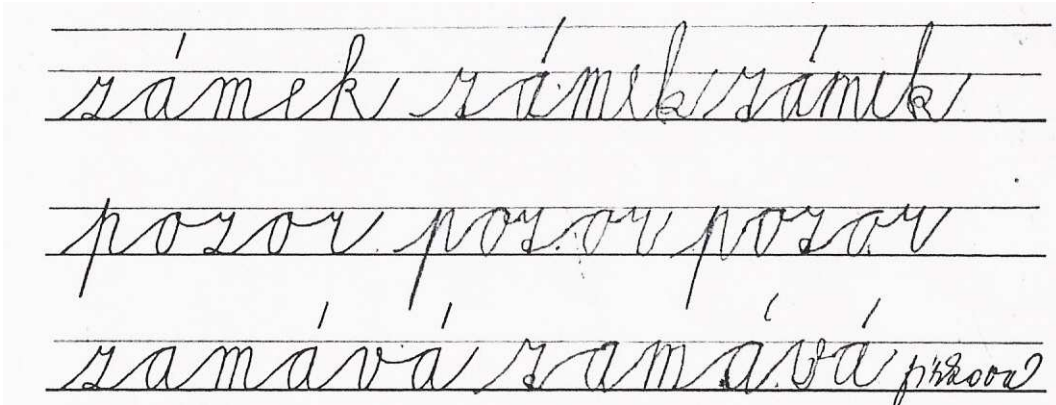

18.2 Ukázky chyb ve psaní

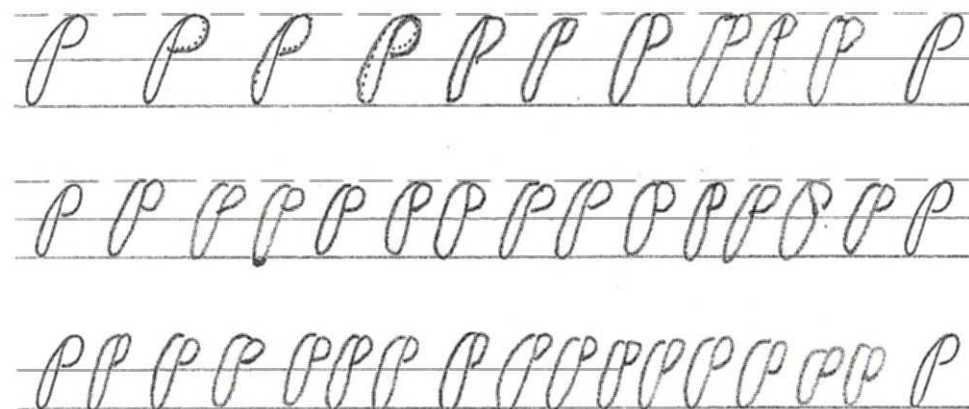
Špatný sklon

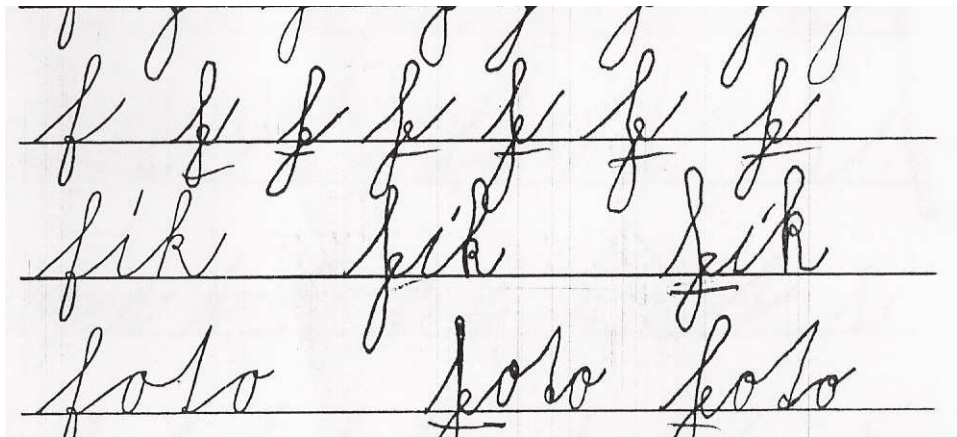
Chyba ve tvaru písmena (nesprávný kličkový obrat)

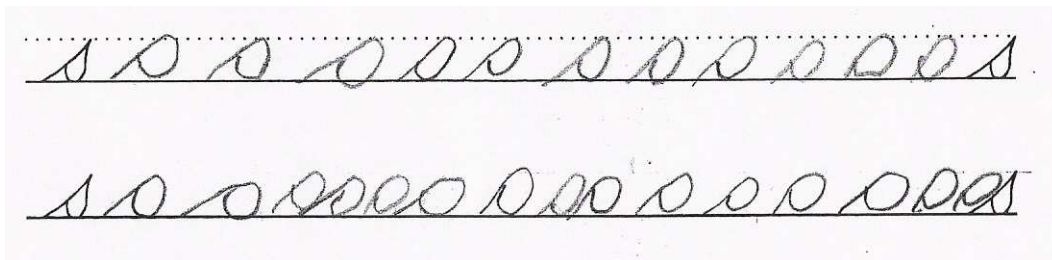
Chyba v postupu psaní

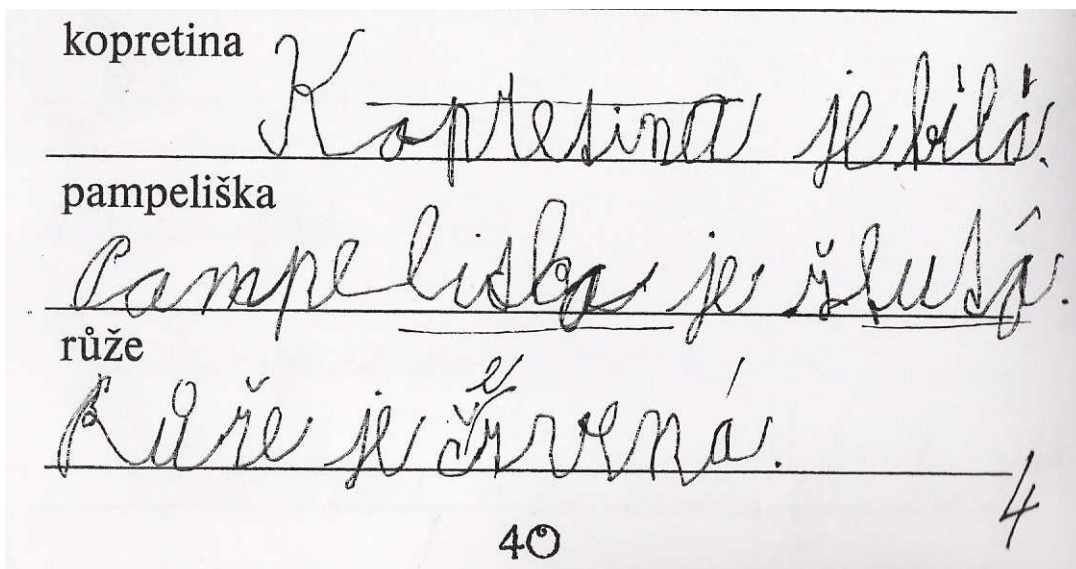
Chyba v postupu psaní

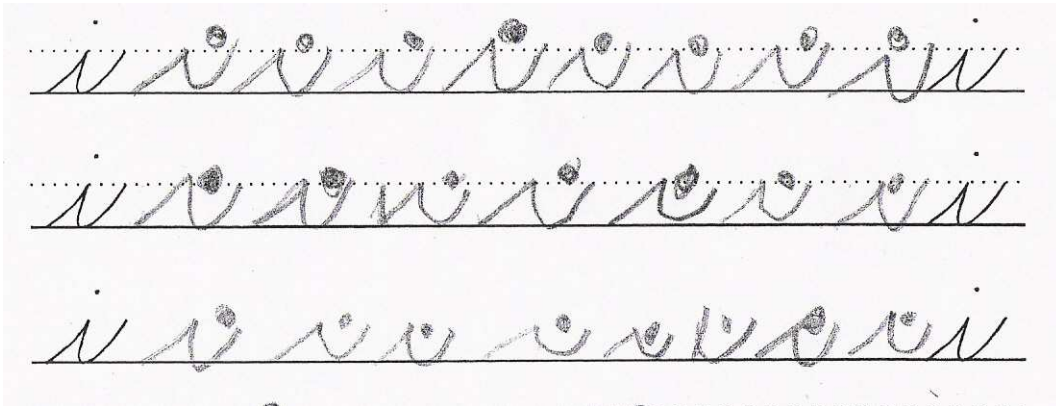
Chyba v postupu psaní

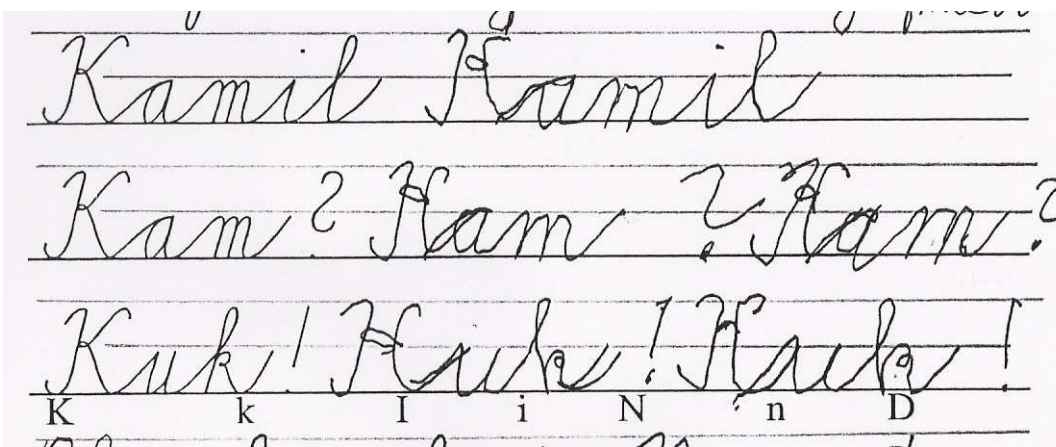
Neúměrnost písmen, pravopisné chyby, chyby v dodržování řádku

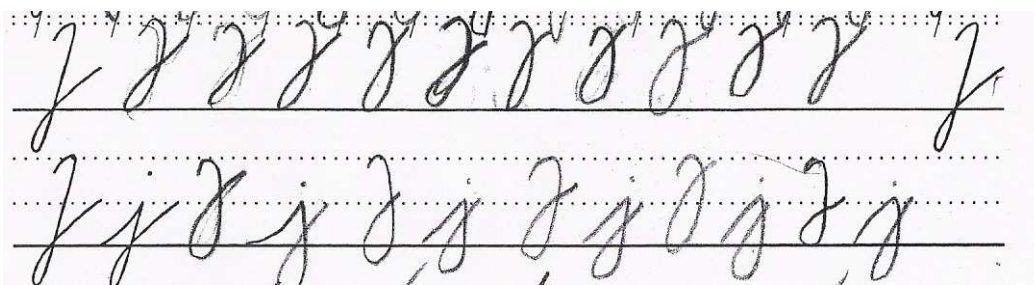
Chyba v části písmene (velké a nesprávně umístěné tečky)

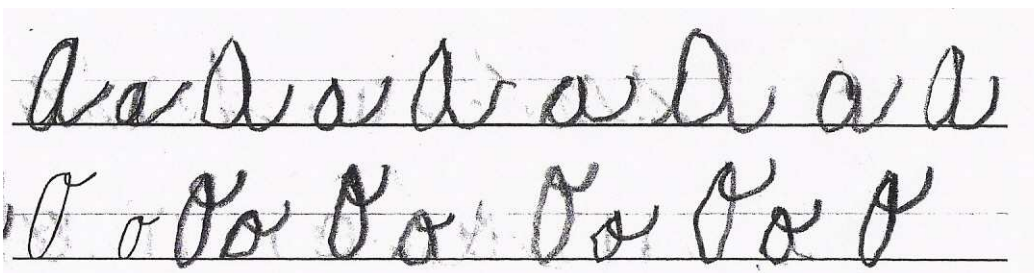
Chyba v kvalitě tahu (třes)

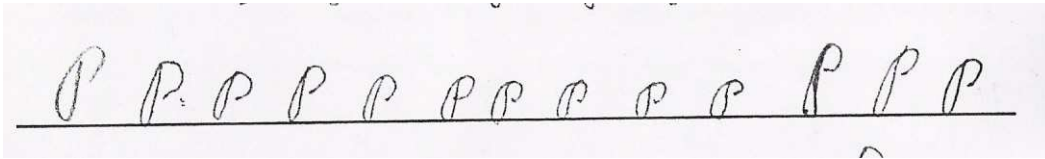
Chyba v nedodržení řádku

Velký tlak na tužku

Chyba proti stejnoměrné velikosti písmen

Pravopisné chyby

Záměna písmen, vynechání písmena, nedodržené dělení slov

32

Nauč se rozpočítadlo nazpaměť a potom ho napiš.

Stojí javor u potoka,
říkají mu klíč,
na koho to slovo padne,
ten musí jít pryč.

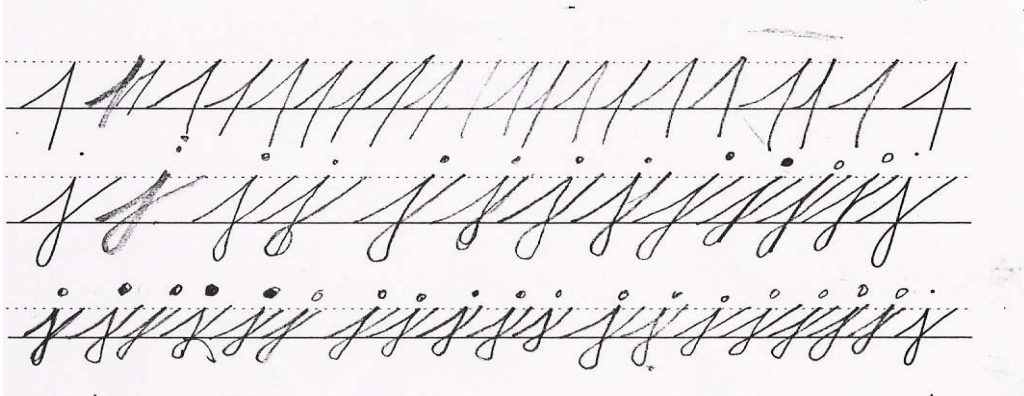
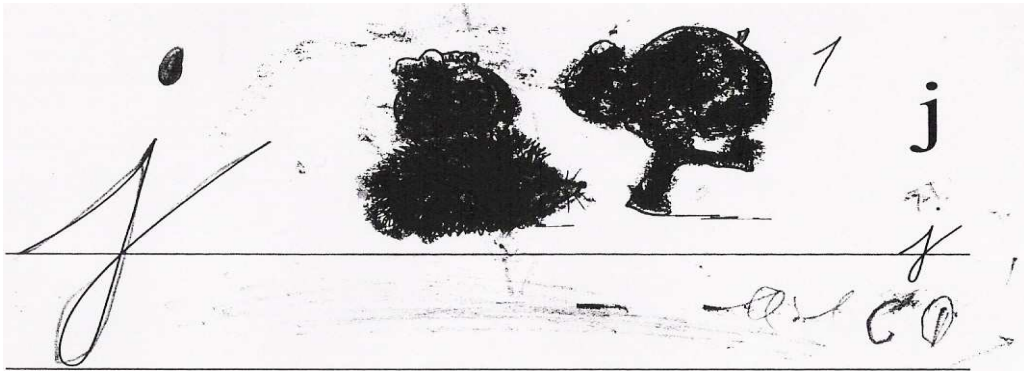
Stojí javor u potoka,
říkají mu klíč,
na ~~to~~ koho slovo padne,
ten musí jít
pryč. 3

Vynechání písmen, nedodržené dělení slov, vynechání celého slova

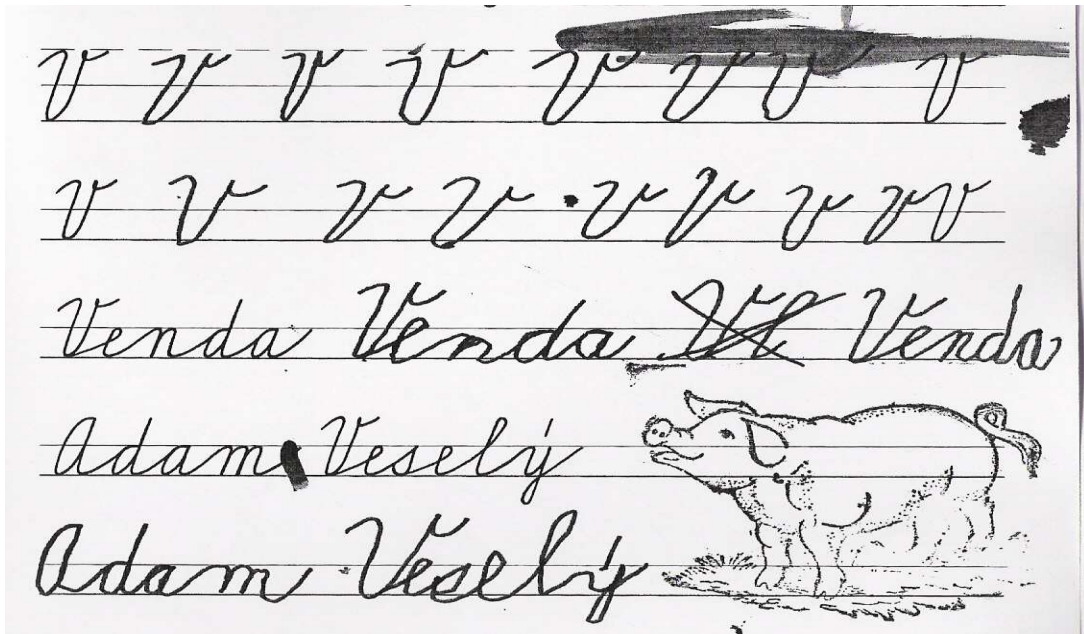
Přepiš říkanku ze str. 20 nahoře ve Slabikáři:

Pijde me. ^{vody} dapr ~~to~~ ~~to~~ ~~to~~;
som s obrodin rávo
~~sem~~ ^{vody}! O daprás.
povede ~~to~~ ~~to~~ ~~to~~ se
ne nece . 4

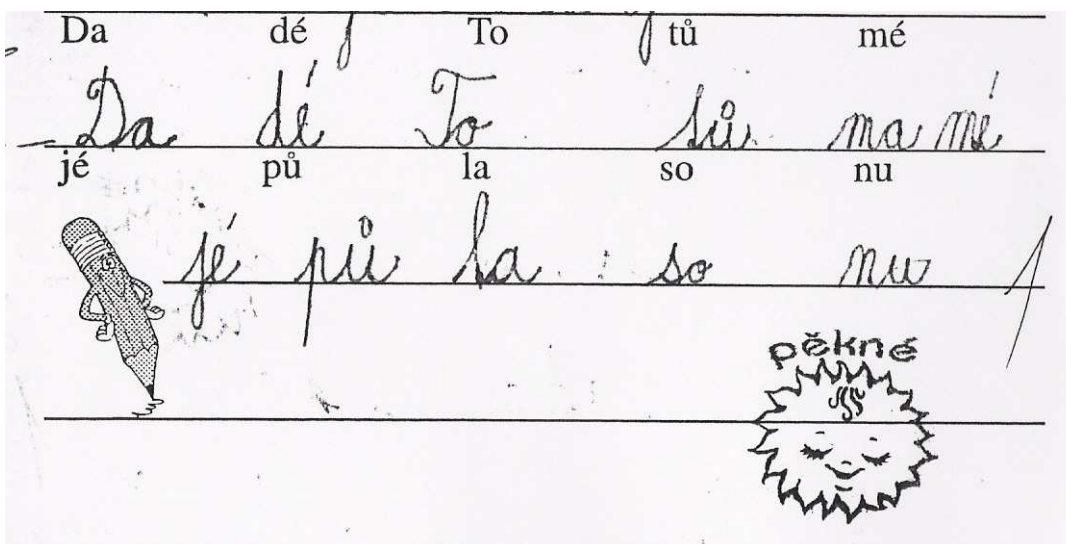
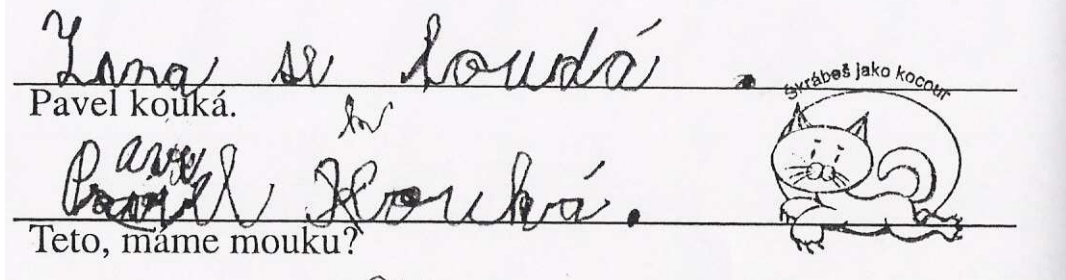
Úprava

Používání motivačních razítek

Zina se loudá.

2. Hypotéza H2 se potvrdila. Porovnáním obou metod, které paní učitelky používaly při výuce psaní se nám potvrdilo, že úspěšnější a efektivnější metodou je metoda alternativní. V této metodě se používá úplná pomocná liniatura u prvních osmi písmen a později se individuálně odstraňuje podle potřeb jednotlivých žáků. Důležitou úlohu mají orientační body, které žákům napomáhají s úměrností a stejnoměrností písmen.

Četnosti při opakování jednotlivých písmen nám ukazují, hlavně v počátcích psaní, velké rozdíly mezi oběma metodami. Písmeno „e“, které je zařazené jako první nebo druhé v písankách zvládli žáci, kteří se učili psát pomocí klasické metody na 91. pokus. Žákům, kteří se učili psát metodou alternativní, stačilo k naučení toho samého písmene pouze 40 pokusů. Při výuce alternativní metodou nepřesáhla žádná četnost 50 pokusů, naproti tomu při metodě klasické byla hranice 50ti pokusů překročena devětkrát.

Hypotéza H3 se také potvrdila. Při psaní alternativní metodou jsem pozorovala i lepší úpravu v sešitech, lepší hustotu a rytimizaci písma. Je to dáno pomocnou liniaturou a také orientačními body. Liniatura nebyla v písankách žáků, kteří používali při nácviu psaní alternativní metodu, samozřejmostí. Paní učitelky buď žákům úplnou liniaturu dopisovaly nebo se domluvily s rodiči žáků, aby jim doma úplnou liniaturu dopsali.

Ostatní paní učitelky na liniaturu příliš nedbaly a pouze v málo případech ji žáci měli předepsanou. Ve většině případů byla úplná liniatura předepisována pouze ve chvílích, kdy už žák vůbec nedodržel úměrnost a stejnoměrnost. Žákům, kteří měli se psáním problémy a používali při výuce klasickou metodu, byla liniatura předepisována až ve chvíli, kdy paní učitelka upozorovala, že se psáním není něco v pořádku. Často k tomu docházelo až na konci prvních nebo začátku druhých dílů písanek. Při psaní do úplné liniatury se písmo těchto slabších žáků velice zlepšilo.

Také se v „alternativních“ souborech tak často nevyskytovaly pravopisné chyby, které by se týkaly záměn písmen. Tato metoda totiž používá vyvozování psacích písmen z tiskacích a spoustu dalších aktivit, při kterých si žáci lépe daný tvar zapamatují. Písmena skládají z perfektně naučených psacích prvků, takže dokáží každé písmeno na psací prvky rozložit, a také z psacích prvků písmeno složit.

Pomocí orientačních bodů žáci ví, kde které písmeno začíná, o kterou linku se opírá a na které lince se kříží. Orientační body si u každého písmene označí, a proto jim psaní v liniatuře nečiní nejmenší problém. U žáků, kteří používali klasickou metodu

jsem našla i případy, kdy se žák v úplné liniatuře vůbec nevyznal, a tedy pro něj neměla nejmenší význam.

Alternativní metoda je metodou, při které žáci dobře pochopí všechny principy psaní a tím předchází pozdějším chybám, kterým se klasická metoda jen stěží vyhne. Žáci při ní nejsou zahlcováni nepotřebnými informacemi a termíny, ale přesto se dokáží hravou formou velice pěkně naučit dodržovat odstupy, úměrnost a stejnoměrnost písma, hustotu a rytmizaci písma a samozřejmě i další potřebné kvalitativní znaky písma.

V jednom z vyšetřovaných souborů jsem pozorovala i písmo paní učitelky, které mě velice překvapilo (viz Příloha 32). V některých písankách jsem narazila i na dopisy od paní učitelek, které byly adresované dětem (viz Příloha 33), a také na dopis od maminky adresovaný paní učitelce (viz Příloha 34).

19. ZÁVĚR

Na základě výzkumného šetření jsem došla k těmto závěrům:

Výuka psaní na prvním stupni se v každém vyšetřovaném souboru něčím lišila. Většinou byly rozdíly v přípravě před psáním nebo ve vyvozování jednotlivých písmen. Psaní je velice individuální záležitostí a pro každého žáka představuje jinou zátěž.

Z výsledků vyplývá, že žáci se s největšími problémy potýkali při psaní prvních písmen. Postupem času se četnosti opakování snižovaly, což ostatně dokazují i grafy (viz. Přílohy 28, 29). Také byla pozorovatelná zvyšující se rychlost při psaní, ale v některých případech tomu bylo na úkor pravopisných i kvalitativních chyb.

Někteří žáci se psaní věnovali opravdu velice zodpovědně, ale měli potom problémy s kvantitativními znaky psaní. U některých žáků jsem naopak zjistila nesoustředěnost a zbrkllost, což se v písmu také odrazilo. V některých rodinách se o psaní svých žáků hodně zajímali i rodiče a docvičovali obtížná písmena s dětmi i doma do cvičných sešitů. Některí snaživí rodiče psali za žáky i domácí úkoly (viz Příloha 35).

Rozdílnost v používaných metodách nám určují jednak grafy (viz Přílohy 30, 31) a také již prvním nahlédnutím do písanky žáka, který byl veden alternativní metodou. Rozdíly vidíme skoro ve všech kvalitativních znacích písma, včetně lepší úpravy, která zaujme na první pohled.

Úroveň psaní je dána také dodržováním pracovních a hygienických návyků. Podle mého názoru nebyly ve všech posuzovaných souborech dostatečně dodržovány, a tím se také hodně přispívalo nejen k množství chyb, kterých se žáci dopouštěli, ale i ke zdravotním problémům žáků.

Alternativní metoda dosahuje v našem výzkumu lepších výsledků než metoda klasická. Přesto ale většina učitelů používá metoda klasickou, protože o metodě alternativní ve školách příliš neví. Na základě lepších výsledků žáků ve psaní alternativní metodou by bylo dobré, rozšířit tuto metodu na více škol. V některých školách se běžně používají některé postupy, které jsou zařazeny v metodice alternativní metody. Jsou to postupy, které ale nejsou pro alternativní metodu tolik stěžejní. Nepoužívají orientační body a nedodržují úplnou liniaturu. Právě díky těmto jiným postupům, žáci lépe zvládají prvopočáteční psaní ve všech jeho směrech a nemají ze psaní takový strach.

Pro paní učitelky rozhodně není jednoduché po mnoha letech praxe, kdy vyučovaly psaní klasickou metodou, pochopit a naučit se používat metodou jinou. Přesto by měla tato metoda být tím cílem, kterého by se mělo v budoucno dosáhnout na všech základních školách.

20. POUŽITÁ LITERATURA

- Bendová, M.: Zkušenosti s pomocnou liniaturou v psaní v 1. ročníku. Časopis Komenský, 111, číslo 6, 1986/87.
- Blatný, Z., Fabiánková, B.: Prvopočáteční čtení a psaní. Brno, UJEP 1981.
- Bogdanowicz, M.: Metoda dobrého startu. Metodický materiál.
- Císařová, M.: K hodnocení psaní v 1. ročníku. Časopis Komenský, 114, č.2, s. 77-81.
- Císařová, M.: Vytváření psacích návyků. Časopis Komenský, 117, č. 7-8, s. 144-146.
- Dancziková, A.: Jak pracuji s dětmi prvního ročníku v psaní a čtení. Brno, CDVU 1990.
- Doležalová, J.: Psaní s říkankou. Služba škole Trutnov 1994.
- Doležalová, J.: Prvopočáteční psaní. Hradec Králové, Gaudeamus 1996.
- Doležalová, J., Křišťanová, L.: Kapitoly k didaktice prvopočátečního psaní pravou a levou rukou. Hradec Králové, PedF 1990.
- Fabiánková, B. a kolektiv autorů: Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy. Brno, Paido 1999.
- Fišer, J.: Školní zdravotnictví. Praha 1982.
- Frühaufová, V. a kol.: Vybrané pedagogické a psychologické problémy výuky elementárního čtení a psaní. Ústí nad Labem 1991.
- Hanzová, M. a kol.: Metodické pokyny k vyučování českému jazyku v prvním ročníku základní školy. Praha, Fortuna 1993
- Horník, L., Vebrová, S.: Písmenkové pohádky. Pracovní sešit pro prvňáky. Praha, Pansofia 1996.
- Hřebejková, J. a kolektiv autorů: Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku ZŠ. Praha, SPN 1984.
- Jedlička, J.: Úvod do metodiky elementárního čtení a psaní. Ostrava 1972.
- Jiránek, F.: Psychologické otázky počátečního čtení a psaní. Praha, SPN 1955.
- Jirásek, J.: Poruchy čtení a psaní, Praha, SPN 1966.
- Kořínek, M.: Dítě na počátku školní docházky. Praha, UK 1974.
- Kořínek, M., Křivánek, Z. a kol.: Didaktika prvopočátečního čtení a psaní. Praha, SPN 1989.
- Kozlová, M., Halasová, J.: Průvodce k učebnicím českého jazyka. Brno, Didaktis 2002.
- Křivánek, Z.: Cvičení k didaktice prvopočátečního čtení a psaní. Praha, UK 1989.

- Křivánek, Z., Wildová, R. a kol.: Didaktika prvopočátečního čtení a psaní. Praha, UK 1998.
- Linhart, J., Turková, M.: Procesy učení čtení a psaní. Praha 1984.
- Mikulenková, H. :Půlhodinky psaní. Olomouc, Prodos 1994.
- Mühlhauserová, H., Procházková, E.: Moje první psaní. Brno, Nová škola 2001.
- Penc, V.: Metodika psaní. Praha, SPN 1968.
- Penc, V.: Metodický průvodce k vyučování psaní ve 2. a 3. ročníku základní školy. Praha, SPN 1978.
- Procházková, E.: Moje první psaní. Brno, Nová škola 2000.
- Santlerová, K.: 100 didaktických her ve výuce čtení a psaní. Brno, DATIS 1993.
- Santlerová, K.: Metody ve výuce čtení a psaní. Brno, Paido 1995.
- Sedláček, B.: Písmo. Plzeň, PF 1968.
- Schimunek, F. P.: Slovní hodnocení žáků. Praha, Portál 1991.
- Spáčilová, H., Šubová, L.: Příprava žáka na psaní. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2004.
- Svobodová, J.: Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní. Praha, Institut psychologicko – pedagogického poradenství ČR 1998.
- Šemberová, J.: Počáteční psaní v 1. ročníku ZŠ. Hradec Králové, KPÚ 1984.
- Šemberová, J.: Utváření grafické složky psaní v počátečním vyučování. Časopis Komenský, číslo 8, 1989.
- Šemberová, J.: K optimalizaci počátečního vyučování psaní. Časopis Komenský, 109, 1984/85.
- Šupšáková, B.: Detské písmo. Bratislava, UK 1991.
- Šupšáková, B.: Didaktika písania. Bratislava, UK 1992.
- Tymichová, H.: Nauč mě číst a psát. Praha, SPN 1992.
- Tymichová, H.: Nauč mě správně psát. Ostrava, Vydavatelství a nakladatelství práce 1996.
- Vinšálek, J.: Metodika prvopočátečního psaní. 1986, (nepublikovaný text).
- Wagnerová, J.: Didaktika psaní. Plzeň, ZU PF 1994.
- Wildová, R.: K výuce čtení a psaní v 1. ročníku. Časopis Komenský, 123, číslo 3/4, 1998.
- Zapletal, M.: Úskalí grafomotorického vývoje u dětí předškolního a školního věku. Videokazeta. Ústí n. O. 1992
- Zelinková, O.-Václová, D.: Psaní na vodítku. Praha 1992.

21. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Ukázka Malé písanky nakladatelství Didaktis

Příloha 2 – Ukázka Cviků nakladatelství Fortuna

Příloha 3 – Ukázka Písanky nakladatelství Fortuna

Příloha 4 – Ukázka Písanky ke Slabikáři nakladatelství Alter

Příloha 5 – Ukázka Písanky nakladatelství Nová škola

Příloha 6 – Ukázka Písanky nakladatelství SPN

Příloha 7 – Ukázka Písanky nakladatelství Studio 1 +1

Příloha 8 – Ukázka Písanky nakladatelství Prodos

Příloha 9 – Součást Písanky nakladatelství Prodos

Příloha 10 – Tabule psacího písma

Příloha 11 – Ukázka správného držení pera

Příloha 11 – Nesprávné úchopy levorukých

Příloha 12 – Nesprávné úchopy pravorukých

Příloha 13 - Nesprávné úchopy pravorukých

Příloha 14 – Tabulka s četnostmi opakování u prvního souboru

Příloha 15 – Tabulka s četnostmi opakování u prvního souboru

Příloha 16 – Tabulka s četnostmi opakování u druhého souboru

Příloha 17 – Tabulka s četnostmi opakování u druhého souboru

Příloha 18 – Tabulka s četnostmi opakování u třetího souboru

Příloha 19 - Tabulka s četnostmi opakování u třetího souboru

Příloha 20 - Tabulka s četnostmi opakování u čtvrtého souboru

Příloha 21 - Tabulka s četnostmi opakování u čtvrtého souboru

Příloha 22 - Tabulka s četnostmi opakování u pátého souboru

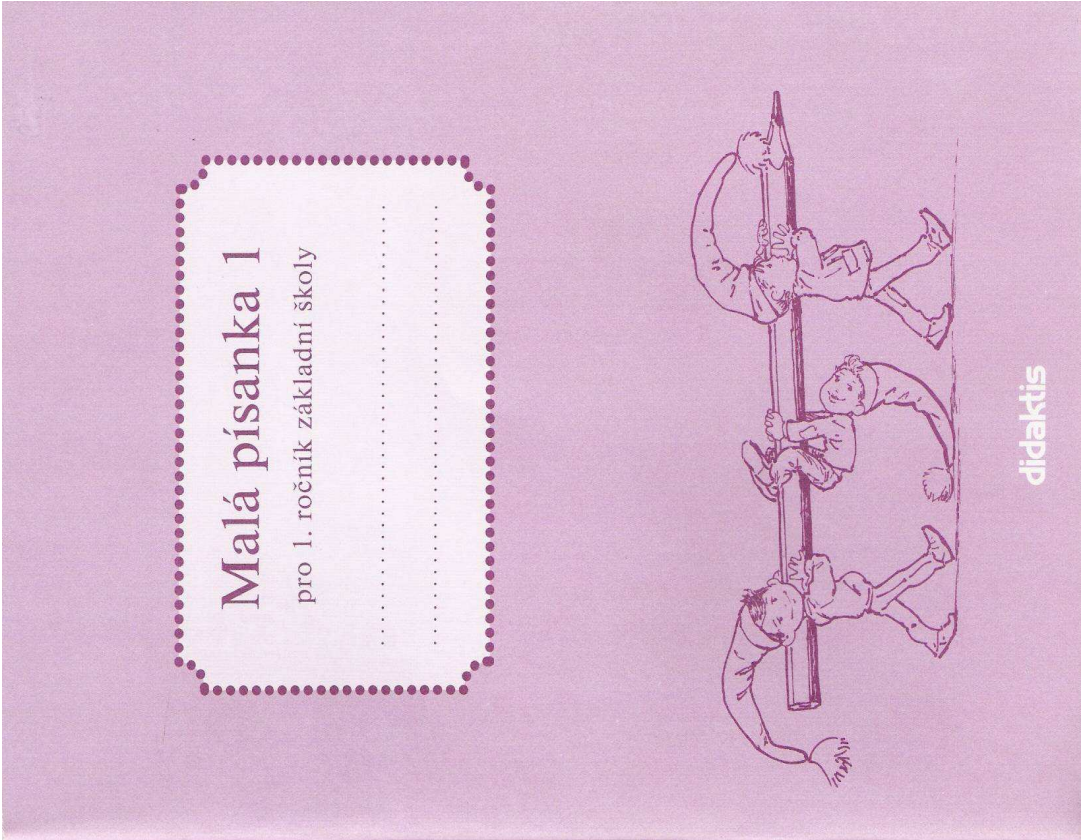
Příloha 23 - Tabulka s četnostmi opakování u pátého souboru

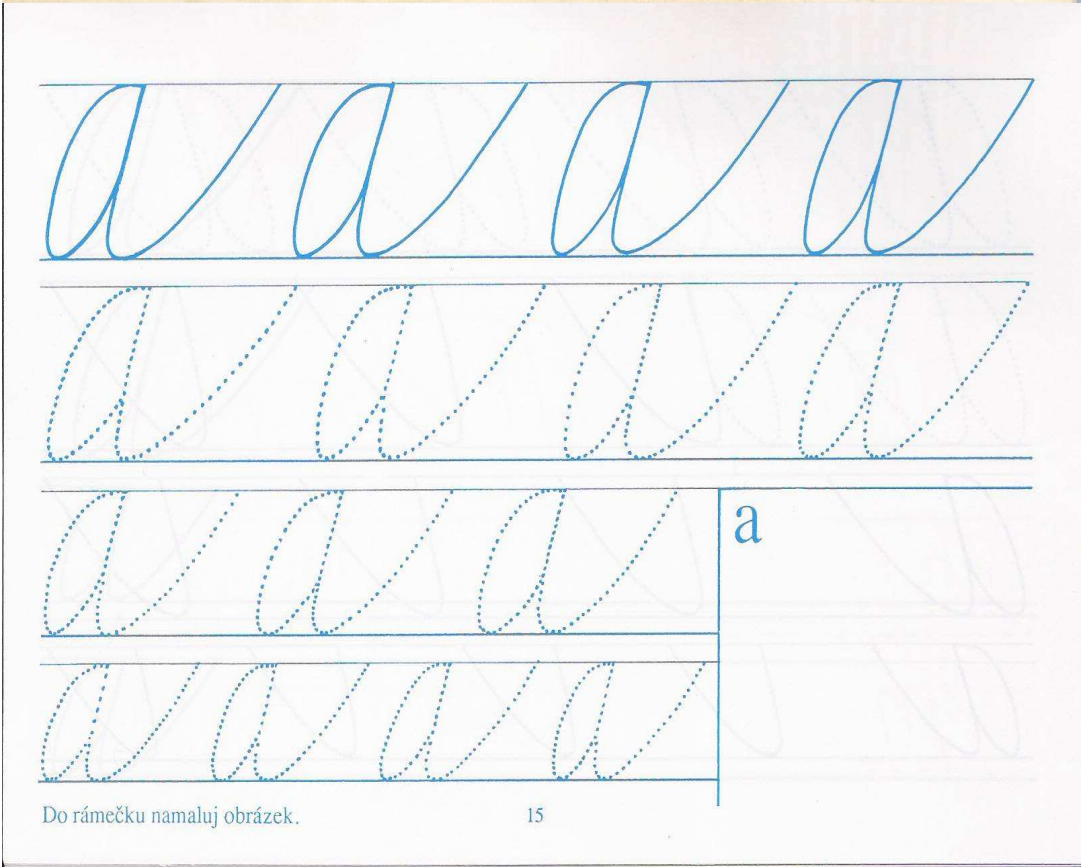
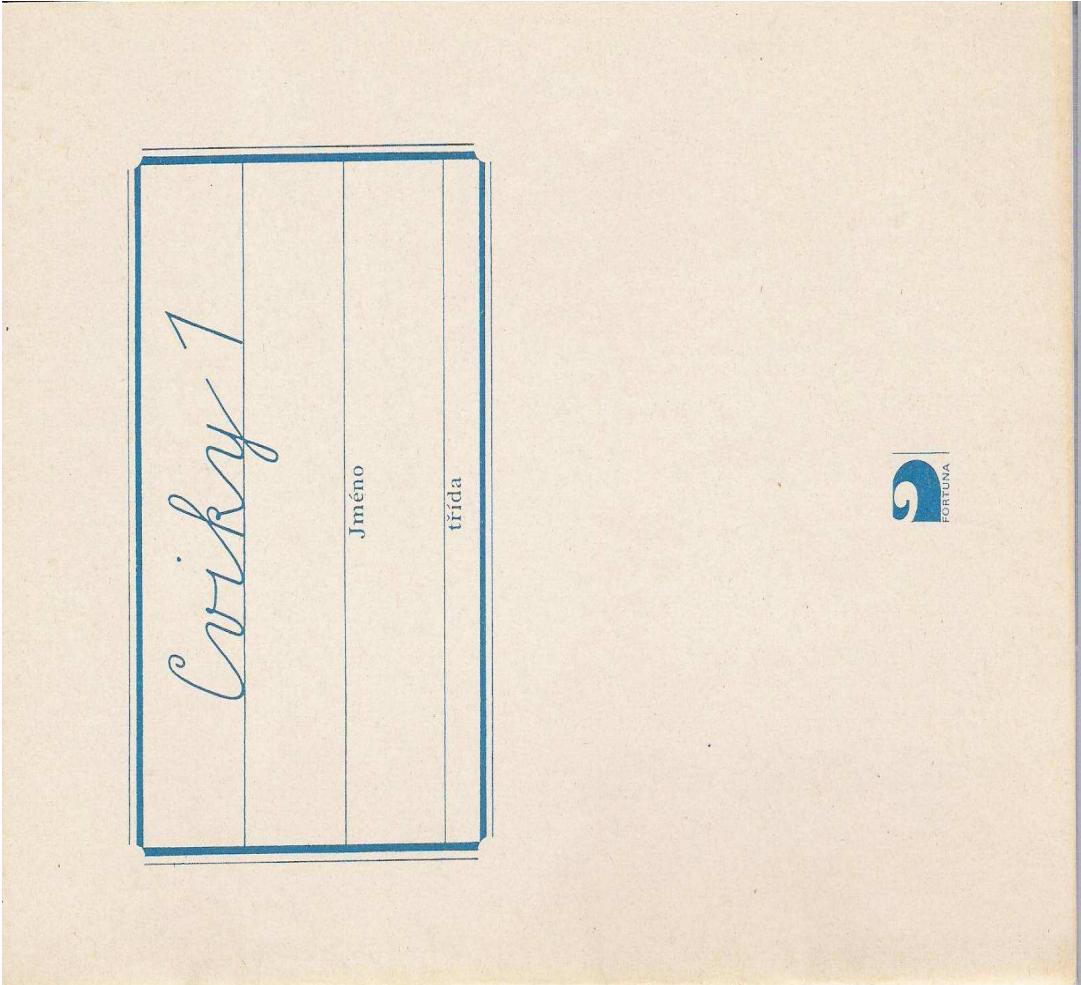
Příloha 24 - Tabulka s četnostmi opakování u šestého souboru

Příloha 25 - Tabulka s četnostmi opakování u šestého souboru

Příloha 26 - Tabulka s četnostmi opakování u sedmého souboru

- Příloha 27** - Tabulka s četnostmi opakování u sedmého souboru
- Příloha 28** – Graf četností při opakování jednotlivých písmen
- Příloha 29** - Graf četností při opakování jednotlivých písmen
- Příloha 30** – Graf porovnání rozdílů v četnostech mezi metodami
- Příloha 31** - Graf porovnání rozdílů v četnostech mezi metodami
- Příloha 32** – Ukázka písma paní učitelky
- Příloha 33** – Ukázka komunikace paní učitelky s žákem
- Příloha 34** – Ukázka komunikace maminky s paní učitelkou
- Příloha 35** – Ukázka domácího úkolu

The image shows a handwriting practice sheet for the cursive letter 'e'. It is divided into two main sections: a practice area on the left and a reference area on the right.

Practice Area (Left):

- At the top left, there is a cartoon illustration of a cat wearing a Santa hat, sitting at a desk and writing on a notepad.
- Below the illustration, the lowercase cursive letter 'e' is shown twice: once in a dark blue color and once in a lighter blue color.
- The letter 'e' is followed by a series of horizontal lines for writing practice, including a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.
- On the left side of these lines, there are several examples of the cursive letter 'e' written in a dark blue color, showing different variations and sizes.

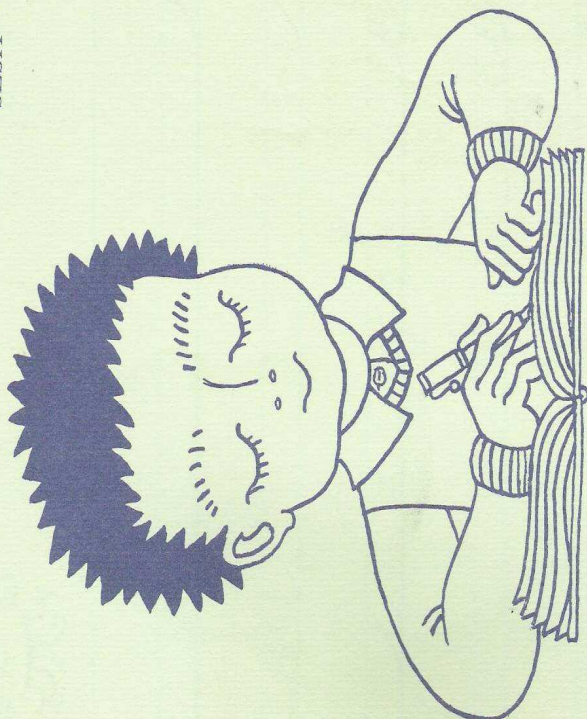
Reference Area (Right):

- At the top right, there is a white rectangular box with rounded corners. Inside the box, the word "Písanka 1" is written in a cursive font.
- Below the box, there are two examples of the cursive letter 'e' written in a dark blue color. Each example includes a small diagram showing the stroke order and direction with arrows and numbers (1, 2, 3).
- At the bottom right, there is a small logo for "FORTUNA" featuring a stylized 'F' and the word "FORTUNA" below it.

Písanka ke Slabikáři

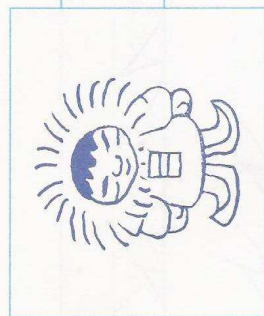
PRO
PRVNÍ ROČNÍK
ZŠ

SEŠIT
1

JMÉNO _____

TŘÍDA _____

1

e

e

e e e e e

e e e e e

e e e e e

e e e e e

e e

e e

e

PÍŠANKA 1

PRO 1. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY

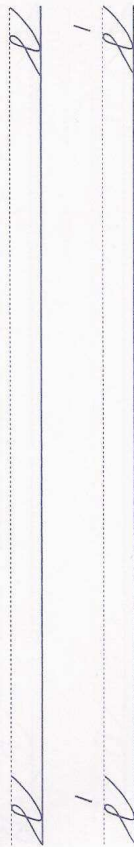
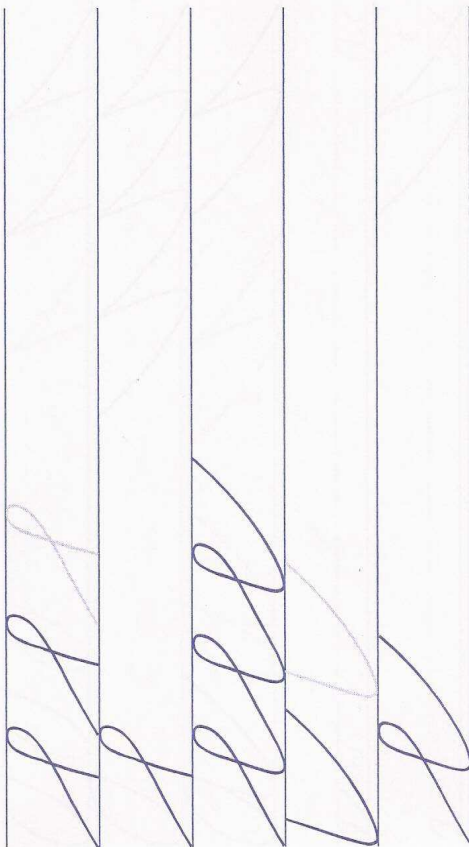

nakladatelství
Nová škola

Jméno: _____

3

e má kličku - vlašťovičku,
připojíme k ní ručičku.

e *e*
Živá abeceda 26

e é

e é

e é

e é

e é

e é

e é

e é

rrrr VXX y zž:

řř

šš

Blank handwriting practice box with the word 'Pisanka 1' written in cursive.

ř

pPr

ŠuZžŽ

defg

hijk

aaaaa

!!!

řřřřř

**JÁJA A
OTA**

PRODOS

PÍSANKA 1

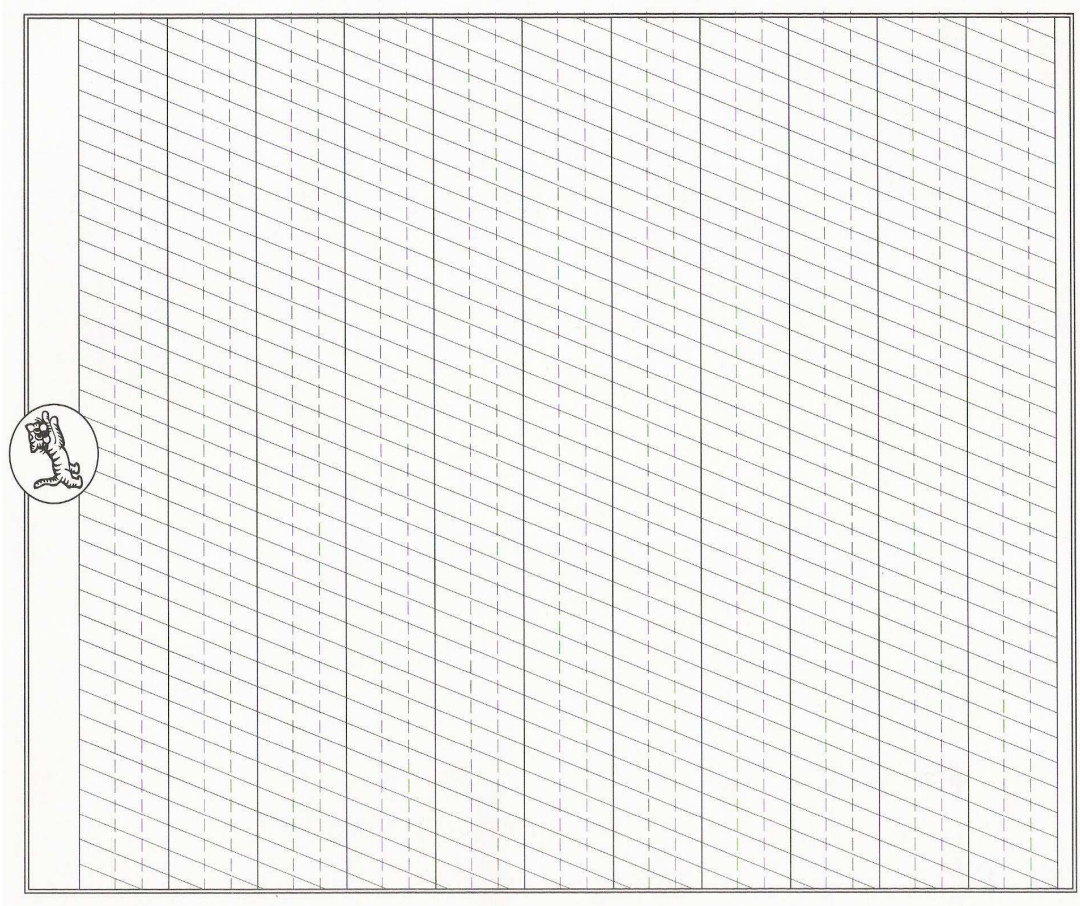
Jméno: _____

		i	u
		e	o

Handwriting practice lines with cursive letters i, u, e, o.

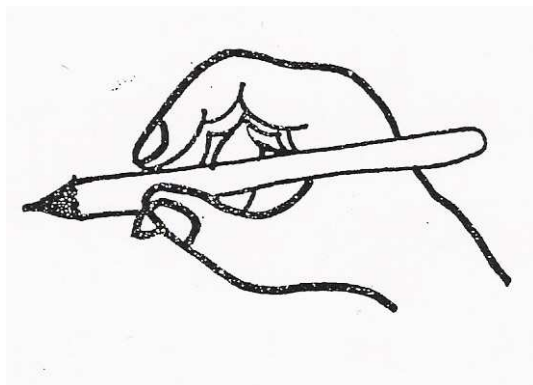
- 1 -

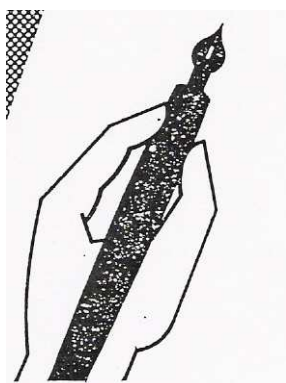
a	A	<i>a A</i>	n	N	<i>n N</i>
b	B	<i>b B</i>	ň	Ň	<i>ň Ň</i>
c	C	<i>c C</i>	o	O	<i>o O</i>
č	Č	<i>č Č</i>	p	P	<i>p P</i>
d	D	<i>d D</i>	r	R	<i>r R</i>
ď	Ď	<i>ď Ď</i>	ř	Ř	<i>ř Ř</i>
e	E	<i>e E</i>	s	S	<i>s S</i>
f	F	<i>f F</i>	š	Š	<i>š Š</i>
g	G	<i>g G</i>	t	T	<i>t T</i>
h	H	<i>h H</i>	ť	Ť	<i>ť Ť</i>
ch	Ch	<i>ch Ch</i>	u	U	<i>u U</i>
i	I	<i>i I</i>	v	V	<i>v V</i>
j	J	<i>j J</i>	y	Y	<i>y Y</i>
k	K	<i>k K</i>	z	Z	<i>z Z</i>
l	L	<i>l L</i>	ž	Ž	<i>ž Ž</i>
m	M	<i>m M</i>			

Správné držení psacího náčiní

Pravoruký úchop

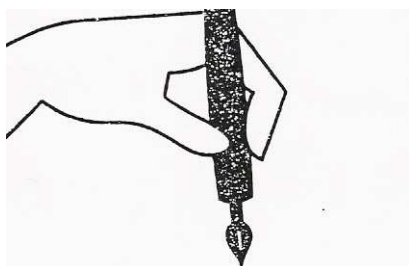

Levoruký úchop

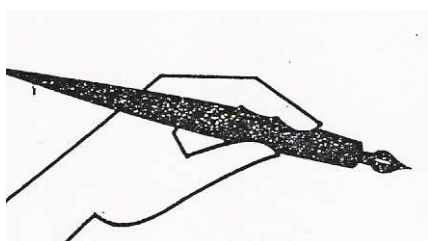

Nesprávné úchopy levorukých

Drápovité držení

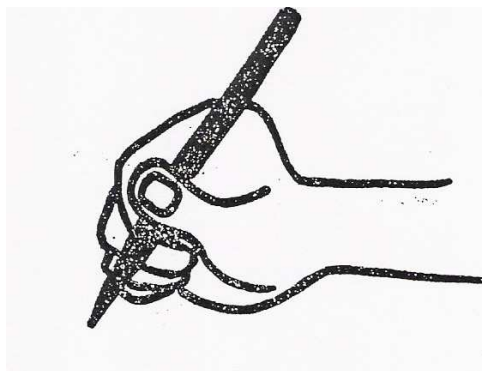

Boční držení

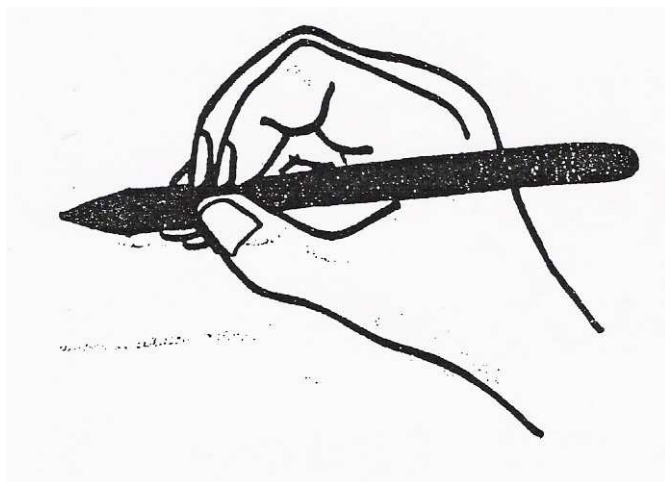

Nesprávné úchopy pravorukých

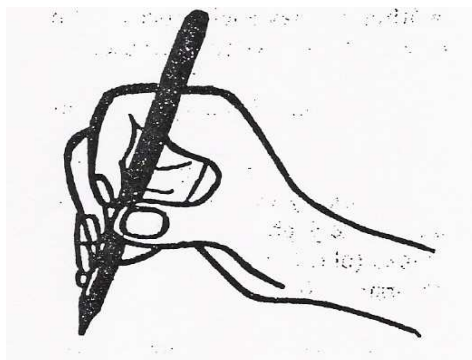
Pěstičkové držení

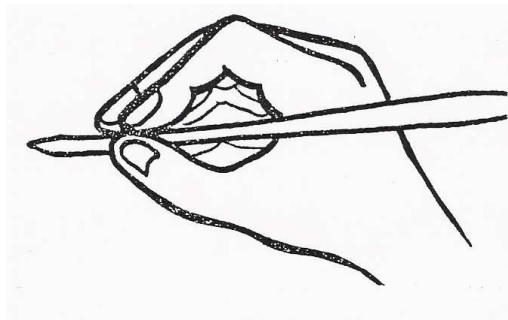
Hrstičkové držení

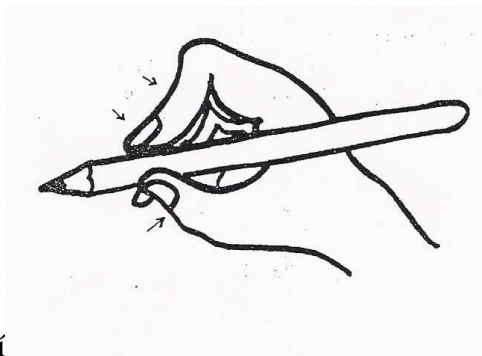
Smyčcové držení

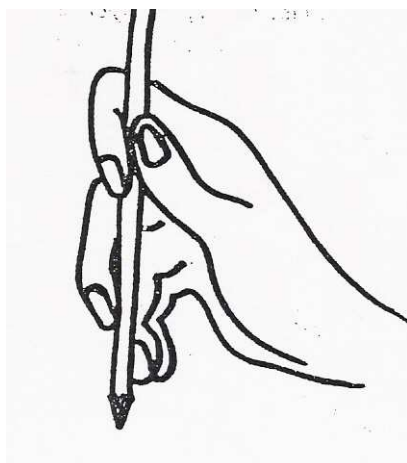
Protažená hrstička

Křečovitě držení

Vařečkové držení

Posouzení souboru I. – klasická metoda

1.A, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	l	e	i	u	a	o	m	M	t	p	s	A	O	T	j	J	y	n	N	d	D	k	U	Y	I
Mandlová	91	102	10	58	6	59	26	1	8	46	60	32	48	48	1	13	9	1	13	18	9	10	26	19	30
Jelínek	80	64	13	89	20	63	3	6	8	28	9	8	25	23	7	32	36	41	56	23	21	51	27	20	13
Šenková	7	3	10	10	2	1	4	1	11	9	50	4	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pešková	149	236	50	27	23	35	9	43	1	7	117	21	37	3	79	59	38	1	16	25	25	1	22	11	26
Turková	132	80	15	132	183	75	14	39	77	99	132	30	42	77	128	80	59	9	20	9	15	50	8	7	31
Parůžková	123	77	53	54	40	57	36	44	92	9	115	28	33	31	45	26	44	1	1	22	30	13	12	9	32
Leher	247	110	186	121	67	49	139	80	145	98	115	31	43	60	101	69	44	32	29	37	40	72	39	42	64
Pavlas	99	36	59	41	13	26	132	65	72	79	60	26	34	37	56	61	46	24	39	12	37	34	27	24	36
Jelínková	196	129	50	181	212	177	117	77	175	107	133	40	47	65	75	73	32	32	12	26	57	53	33	42	42
Škarydová	113	138	12	59	53	89	141	81	62	98	110	30	40	54	101	63	51	33	56	13	40	83	39	33	47
Pelikán	232	34	3	30	53	41	134	68	125	103	100	29	41	56	95	62	45	13	9	9	37	64	21	12	35
Urban	20	45	29	28	16	32	2	1	1	1	9	2	3	1	4	1	41	9	13	16	24	21	16	1	16
Tecl	111	101	37	58	6	1	5	38	21	26	6	17	15	15	17	6	5	9	7	24	31	17	23	35	48
Paulíček	48	11	10	84	16	66	11	13	8	52	18	4	8	18	7	66	64	24	40	11	11	17	1	6	34
Nedbal	342	336	237	241	297	254	175	101	222	141	148	65	175	109	436	70	48	64	19	58	39	124	64	46	50
Brabec	315	308	234	254	268	346	172	98	214	127	154	75	231	88	143	70	48	29	30	61	83	39	45	57	24
Doležálková	118	123	17	31	10	221	11	38	14	10	10	4	146	97	8	6	83	44	20	66	16	71	19	17	23
Motl	273	228	175	173	230	223	138	80	167	101	114	60	57	83	73	96	120	65	40	61	33	30	24	33	10
Josková	265	237	179	156	232	178	150	85	156	120	134	65	59	71	115	73	112	70	26	61	48	78	27	16	53
Kudláček	337	83	61	162	136	108	61	77	143	48	126	30	41	1	66	53	5	24	8	19	47	51	20	8	31

Posouzení souboru I.- pokračování

1.A, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	K	r	P	R	v	V	z	Z	h	H	S	š	Š	L	c	C	E	č	Č	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Mandlová	20	38	1	10	1	1	23	38	1	1	21	28	6	13	19	21	27	16	9	24	13	9	11	17	7	2	27	14	22	7	9
Jelínek	48	36	27	23	17	11	16	35	11	31	18	20	1	7	27	20	28	5	26	17	7	3	6	19	19	8	34	18	52	34	13
Šenková	12	15	1	1	15	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	10	1	1	1	1	1	3	7	9	6	1	1	1	1	3	1
Pešková	27	29	13	13	71	29	4	19	24	10	18	52	1	3	6	13	17	3	1	17	24	1	7	1	3	1	20	3	1	1	1
Turková	45	12	22	19	22	13	15	36	14	3	17	8	16	25	41	43	47	29	15	34	13	21	24	28	21	35	56	1	32	17	14
Parůžková	46	16	17	22	17	5	24	37	5	21	48	38	8	11	25	27	43	23	15	16	11	26	15	16	9	38	41	37	19	8	8
Leher	22	39	8	17	18	11	11	27	2	23	36	22	7	17	15	22	35	11	10	36	26	7	8	21	8	7	34	29	25	8	11
Pavlas	17	29	27	20	48	26	10	9	25	10	60	14	6	17	30	25	39	2	1	29	35	2	7	21	8	22	36	15	17	7	12
Jelínková	24	75	40	25	60	30	25	36	34	1	86	28	18	27	15	24	32	3	14	26	21	24	7	23	11	23	30	12	33	20	5
Škarydová	51	43	29	40	32	31	15	9	34	33	63	12	11	25	27	22	45	3	10	38	30	1	14	9	12	10	29	32	33	7	11
Pelikán	14	23	33	27	50	1	45	36	1	14	20	1	16	16	46	27	35	12	24	47	12	30	12	18	11	14	54	35	9	5	9
Urban	58	55	17	24	23	19	24	44	1	1	44	25	27	24	17	42	47	15	26	19	21	14	23	31	17	39	35	12	12	21	16
Tecl	27	32	37	21	17	16	19	25	1	29	12	52	6	12	34	28	35	27	11	14	35	10	15	19	24	16	36	10	39	18	15
Paulíček	58	57	18	37	10	10	15	57	11	40	57	53	24	28	25	45	29	36	28	14	43	24	23	31	20	41	47	11	36	28	23
Nedbal	73	67	50	32	85	51	27	74	66	81	102	88	56	62	33	46	73	45	33	50	70	25	11	32	11	58	57	31	28	48	35
Brabec	59	32	35	51	39	37	72	34	42	66	48	36	31	53	44	34	44	5	28	61	45	44	21	34	25	52	47	53	16	21	24
Doležalková	62	30	13	19	33	26	44	71	56	28	75	34	14	34	16	36	44	15	25	49	13	6	12	32	26	42	17	48	37	24	14
Motl	19	31	46	52	56	47	39	30	62	20	56	27	39	29	42	51	59	26	27	37	61	20	24	26	16	37	40	36	39	37	14
Josková	58	41	42	33	27	26	33	41	55	36	40	61	32	36	49	42	33	6	28	71	45	19	30	39	16	44	53	26	43	26	13
Kudláček	59	69	49	34	42	24	27	43	20	67	61	23	9	18	7	31	50	21	14	20	21	11	12	15	10	21	38	14	26	12	6

Posouzení souboru II. – klasická metoda

1. B, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	l	e	i	u	a	o	m	M	t	p	s	A	O	T	j	J	y	n	N	d	D	k	U	Y	I
Albrecht	20	42	3	12	7	12	24	26	1	13	13	13	7	10	2	8	9	10	11	12	34	26	21	12	16
Petržilek	32	46	18	11	7	37	7	17	16	12	34	14	21	35	28	45	33	16	10	19	15	7	11	4	10
Bárta	1	1	1	14	10	6	22	1	1	5	16	8	21	5	1	1	10	3	1	4	13	9	1	5	13
Melounová	4	1	1	1	14	44	1	1	4	4	19	3	4	2	1	4	5	1	1	1	11	14	17	3	17
Pešková	91	21	8	10	14	26	9	15	12	15	40	26	30	37	4	3	3	1	1	1	11	1	33	16	12
Remarová	32	30	14	19	24	48	37	23	16	8	35	14	25	7	8	13	27	11	15	30	16	15	26	21	30
Šustrová	25	34	1	10	35	69	33	20	8	10	37	22	27	4	1	1	25	26	1	16	11	1	1	1	1
Konečná	22	43	16	28	10	23	31	25	24	14	47	23	11	4	6	21	16	13	15	8	17	13	1	3	13
Chalupová	49	14	10	26	19	40	33	24	1	1	10	15	10	9	1	1	13	9	1	38	13	8	15	7	20
Karlík	32	34	16	18	26	43	29	22	38	19	51	21	18	8	1	7	26	38	28	1	25	1	31	5	28
Novotná	64	47	82	50	41	97	29	38	37	23	58	26	19	42	63	56	49	8	33	22	42	16	21	35	21
Musílková	86	41	25	75	45	76	27	22	32	56	52	14	16	43	29	23	26	40	9	27	11	17	25	16	26
Šereda	48	19	30	24	23	35	21	28	38	20	50	17	28	26	15	24	31	8	12	9	11	16	27	24	13
Hnědý	57	40	43	67	17	49	31	17	28	25	43	12	25	13	5	53	35	15	11	35	17	33	10	17	10
Musílek	109	91	43	27	29	43	23	11	8	28	82	38	22	48	13	31	12	9	20	37	41	41	22	11	32
Stránská	1	15	12	37	24	34	4	14	1	22	40	26	28	23	6	1	11	15	3	1	11	29	11	1	1
Lachman	66	22	1	30	11	13	15	12	1	24	31	10	15	6	1	35	43	15	8	14	19	46	14	17	10
Kubešová	106	69	52	62	33	81	60	47	48	22	50	28	35	32	48	52	38	50	35	69	72	69	47	39	44
Březina	109	52	43	54	32	82	45	46	38	25	64	32	42	54	62	58	39	45	39	45	59	90	26	34	50

Posouzení souboru II. – pokračování

1. B, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	K	r	P	R	v	V	z	Z	h	H	S	š	Š	L	c	C	E	č	Č	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Albrecht	12	14	18	23	37	16	15	52	17	1	40	28	19	11	13	37	48	1	2	17	39	35	26	30	23	3	16	1	7	6	1
Petržílek	5	24	9	17	21	6	19	26	1	1	32	6	1	13	27	33	64	15	11	20	17	1	1	10	1	16	32	21	35	25	27
Bárta	6	13	22	19	2	6	12	17	1	3	11	8	5	10	7	12	16	4	8	15	56	2	1	4	11	8	41	6	1	5	11
Melounová	2	13	31	17	1	13	9	26	1	1	10	25	6	36	45	36	32	6	13	35	29	1	4	1	6	14	21	30	54	9	15
Pešková	8	10	31	15	46	35	11	25	1	1	41	2	26	35	28	15	27	2	24	53	13	1	3	5	3	19	12	43	12	15	10
Remarová	10	34	11	23	41	1	84	36	5	1	71	2	39	52	25	14	65	23	17	36	37	45	28	26	16	25	7	16	1	20	8
Šustrová	7	16	1	19	1	1	1	11	1	1	5	8	1	1	1	2	8	1	1	21	19	1	1	1	4	1	16	5	1	4	5
Konečná	16	22	1	9	11	1	10	34	24	1	26	52	23	25	25	48	50	17	36	28	31	9	5	25	11	20	17	22	11	34	14
Chalupová	1	10	1	1	39	24	1	32	1	1	47	34	8	17	1	36	32	38	6	45	15	23	4	16	12	1	20	44	8	8	12
Karlík	13	26	35	18	13	1	13	33	1	1	65	14	5	24	1	26	47	9	2	13	13	20	25	16	7	14	1	9	33	4	5
Novotná	21	11	10	15	19	16	12	33	27	28	63	4	9	10	41	37	51	31	13	7	40	1	24	25	5	4	33	16	24	18	21
Musílková	8	31	15	22	35	27	12	15	18	1	51	25	37	18	34	35	53	21	12	16	12	6	8	3	8	22	51	52	15	22	6
Šereda	8	36	29	15	19	10	9	37	1	1	19	52	3	34	13	48	55	8	31	10	13	19	34	26	20	18	37	18	28	29	25
Hnědý	29	23	45	26	11	10	37	62	29	22	23	3	18	30	17	44	52	4	26	40	13	47	29	48	19	34	17	28	27	23	21
Musílek	9	64	16	21	12	23	10	30	28	23	30	29	11	12	8	35	53	2	16	30	20	19	4	45	15	23	37	38	40	24	22
Stránská	7	55	1	19	31	21	11	14	1	1	38	4	7	11	25	33	53	5	13	41	26	3	9	11	3	1	37	15	12	15	9
Lachman	35	21	19	19	16	11	1	9	1	1	58	9	26	14	15	33	53	1	5	25	8	17	8	5	9	25	19	19	29	22	16
Kubešová	69	34	34	15	72	48	21	57	27	36	68	34	29	31	76	57	78	61	35	68	37	20	42	51	12	35	35	62	33	48	37
Březina	65	56	29	54	66	43	62	64	26	17	29	25	20	29	32	41	58	37	34	23	31	30	14	32	26	26	40	13	57	9	15

Posouzení souboru III. – klasická metoda

1. C, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	l	e	i	u	a	o	m	M	t	p	s	A	O	T	j	J	y	n	n	d	D	k	U	Y	I
Málek	186	101	103	96	22	52	89	70	69	62	89	13	12	18	49	60	42	31	18	36	21	47	19	25	24
Halamová	213	146	96	71	65	64	105	71	83	73	92	28	26	21	40	59	35	13	10	9	40	64	15	5	19
Stejskal	168	95	81	58	46	45	76	50	52	58	81	10	17	17	30	44	32	21	17	52	45	47	46	24	24
Davídek	182	134	79	53	46	55	80	53	59	61	81	12	17	16	24	42	33	48	22	35	40	85	38	12	51
Natálka	169	92	83	61	47	42	81	54	58	59	80	10	19	18	39	48	35	9	29	11	13	51	23	17	10
Michálek	153	60	81	59	46	39	66	44	39	54	81	8	15	17	26	42	28	58	47	29	42	65	33	25	15
Petr	138	76	69	102	141	67	72	23	51	27	85	28	37	38	15	40	45	39	36	35	26	51	24	22	26
Čermák	24	20	1	1	18	30	1	13	1	7	6	2	1	6	1	1	15	22	15	32	35	41	21	18	19
Mrtka	208	92	46	52	51	55	31	25	24	50	19	30	38	35	49	53	51	91	55	81	33	94	40	38	54
Bříza	121	43	8	95	18	85	96	55	98	15	8	26	39	10	29	50	49	31	39	48	22	73	36	25	56
Klabeneš	201	112	102	80	111	54	91	65	61	57	99	21	15	25	46	67	40	93	67	73	35	105	46	38	65
Široký	239	162	105	90	82	76	116	73	92	78	96	56	45	25	51	43	46	70	56	80	41	98	22	35	62
Jirková	211	123	111	84	130	107	119	94	59	70	112	37	33	27	59	54	51	41	43	70	29	87	28	18	41
Linda	210	182	107	112	147	123	63	54	73	74	76	11	37	49	66	57	50	50	27	28	48	89	42	33	63
Eliška	220	98	79	55	19	82	48	29	54	55	102	30	39	61	41	28	60	97	56	61	43	85	58	46	50
Veselý	259	227	82	67	219	171	126	71	134	82	106	29	37	51	68	60	44	124	53	91	34	139	34	20	46

Posouzení souboru III. - pokračování

1. C, ZŠ Smetanova, Chotěboř

	K	r	P	R	v	V	z	Z	h	H	S	š	Š	L	c	C	E	ě	Č	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Málek	35	38	14	18	51	35	23	25	30	26	15	69	9	17	31	28	50	16	16	15	31	18	15	22	13	33	15	24	37	9	13
Halamová	51	46	39	24	16	15	14	60	9	20	17	1	9	23	6	11	29	48	17	33	31	6	8	20	23	24	37	57	21	29	6
Stejskal	14	34	32	21	39	30	12	61	26	27	18	66	27	29	31	36	42	8	14	19	27	12	13	29	6	9	12	24	10	7	12
Davídek	54	55	49	29	68	38	47	27	30	21	14	39	11	36	31	27	15	19	25	12	14	46	27	16	10	28	14	18	39	32	17
Natálka	29	36	14	10	17	28	9	57	18	19	34	13	26	27	24	35	24	7	12	12	16	28	8	15	13	21	44	63	20	11	11
Michálek	23	27	34	38	38	41	22	41	38	24	18	68	36	39	16	54	38	44	11	38	39	46	12	41	28	29	52	58	12	30	18
Petr	25	65	43	47	63	29	21	45	27	22	14	1	13	28	15	32	16	4	15	33	18	35	23	35	10	29	16	42	11	12	9
Čermák	29	33	25	21	28	8	9	19	1	2	12	17	10	24	28	37	25	23	13	1	36	22	11	21	9	22	12	11	36	16	6
Mrtka	56	59	58	42	67	31	11	65	60	38	60	47	8	12	34	55	62	46	35	73	40	47	37	34	16	61	46	28	36	25	19
Bříza	67	22	49	31	19	25	53	71	58	58	51	63	10	20	60	39	33	54	18	37	25	55	27	52	21	33	38	72	37	9	12
Klabeneš	40	78	61	54	79	50	43	58	38	49	19	75	10	14	30	53	61	16	23	53	42	23	12	23	36	45	37	62	31	30	11
Široký	113	48	44	39	71	54	45	79	51	34	72	34	29	12	16	37	17	66	36	31	24	30	24	29	13	32	21	47	37	32	13
Jirková	47	32	48	55	19	9	97	50	47	19	81	72	33	17	21	34	32	40	17	38	19	83	10	26	16	43	46	16	56	7	12
Linda	59	64	47	38	72	46	34	72	47	59	57	43	31	47	34	56	59	13	29	71	34	56	31	41	15	40	58	69	36	26	21
Eliška	68	46	44	30	78	45	59	54	48	35	58	54	27	46	47	54	49	24	28	64	39	49	32	41	9	34	55	69	57	36	31
Veselý	33	74	55	34	85	48	58	64	45	29	84	54	10	40	49	46	58	27	12	31	66	21	34	20	29	56	38	13	65	32	10

Posouzení souboru IV. – klasická metoda

1. A, ZŠ Buttulova, Chotěboř

	e	i	u	m	l	s	p	t	j	a	A	o	O	d	y	n	N	M	k	r	V	v	z	Z	S
houba	16	5	6	28	1	230	20	29	30	20	55	66	39	7	38	11	23	19	24	10	12	8	9	12	22
hruška	121	15	50	46	29	200	74	19	98	8	28	57	41	60	37	39	10	6	56	22	25	17	51	68	48
domek	4	2	4	12	11	106	32	31	17	9	29	54	44	8	5	19	3	9	55	3	8	8	7	25	9
jablko	54	18	3	10	7	126	28	31	10	8/	5	6	4	8	9	5	9	4	18	1	11	4	6	8	3
buben	78	148	97	84	94	189	28	32	23	57	29	166	37	63	7	17	8	8	64	29	26	71	8	21	18
letadlo	190	80	94	125	123	105	25	33	24	26	23	60	28	66	36	15	16	22	11	31	10	30	19	28	29
lod'	55	125	86	38	25	135	38	15	30	29	45	43	25	32	37	5	4	5	49	34	48	73	24	57	65
beruška	131	179	114	43	37	198	6	2	29	12	53	20	43	17	22	18	27	14	68	26	38	44	46	36	27
třešně	81	22	96	66	113	208	124	130	36	157	49	77	58	41	39	33	12	13	73	10	19	10	63	22	83
sluníčko	130	139	77	53	260	148	23	23	96	16	55	45	53	96	65	69	29	34	53	25	61	89	50	54	44
motýl	161	159	155	180	173	210	114	44	106	32	9	13	14	46	36	33	30	12	34	20	29	29	10	47	21
medvěd	161	140	145	25	274	42	114	111	78	51	44	155	71	124	40	20	32	13	35	18	14	29	13	34	43
strom	18	6	163	61	184	87	125	104	112	167	57	184	65	95	69	87	23	28	31	12	13	22	15	36	17
meloun	363	217	154	211	230	191	123	136	93	251	74	214	83	122	84	155	91	78	145	82	60	73	48	69	41
pes	262	342	211	13	247	190	58	120	104	235	61	178	51	85	46	80	40	9	77	71	57	72	12	69	35

Posouzení souboru IV. - pokračování

1. A, ZŠ Buttulova, Chotěboř

	Š	š	I	h	H	J	K	U	c	C	č	Č	P	b	B	R	ř	Ř	ž	Ž	ch	Ch	g	G	T	f	F	L	E	D	Y
houba	18	70	10	30	11	6	36	13	15	36	7	16	8	14	13	20	12	17	1	20	16	20	1	17	30	10	36	13	27	12	17
hruška	10	61	54	49	478	46	67	36	56	39	37	23	45	51	20	25	19	23	37	50	12	15	31	38	10	66	37	20	33	20	23
domek	1	2	2	10	11	8	9	26	11	8	8	1	14	5	3	3	1	1	1	7	1	3	1	6	7	4	7	8	6	4	5
jablko	1	1	2	6	6	1	1	6	7	1	3	1	1	4	4	1	3	1	1	1	1	5	1	6	1	4	1	6	1	1	1
buben	3	52	26	20	10	36	27	20	6	13	3	10	15	17	26	13	1	9	6	12	1	5	1	12	7	3	14	4	15	25	11
letadlo	8	34	17	35	50	26	32	24	30	25	24	19	22	29	12	29	20	13	31	26	25	18	20	10	35	25	12	16	21	11	8
loď	31	34	44	29	34	52	71	47	76	58	60	35	34	68	39	16	50	15	21	40	48	37	38	35	30	60	30	27	60	62	36
beruška	20	44	48	36	34	21	39	12	41	33	18	29	36	26	22	29	10	9	25	20	16	18	15	26	27	21	23	19	40	27	20
třešně	31	13	14	1	9	12	25	26	21	31	1	1	32	45	16	8	3	5	4	21	8	25	29	16	11	33	39	31	15	8	22
sluníčko	23	18	45	83	75	20	36	20	25	55	20	10	42	11	50	42	32	28	17	23	41	20	50	57	17	27	19	13	54	13	34
motýl	18	4	15	18	13	22	9	26	17	41	1	4	47	14	18	19	10	3	16	12	5	23	26	20	13	2	19	25	21	16	28
medvěd	39	24	17	20	8	36	14	27	16	37	3	17	31	8	31	11	26	15	28	29	14	37	37	20	59	29	51	62	11	16	9
strom	16	8	31	14	3	80	45	8	41	43	29	15	22	34	13	19	28	21	21	24	17	14	35	56	77	1	32	25	47	15	7
meloun	22	19	36	20	24	39	27	24	18	22	16	19	27	37	42	31	35	27	23	18	27	39	33	48	57	40	46	23	70	20	30
pes	18	14	34	17	20	37	22	27	14	22	2	1	25	34	36	29	29	12	22	4	20	34	28	43	51	32	42	17	66	15	28

Posouzení souboru V – klasická metoda

1. B, ZŠ Buttulova, Chotěboř

	e	i	u	m	l	s	p	t	j	a	A	o	O	d	y	n	N	M	k	r	V	v	z	Z	S
hruška	48	29	30	10	7	23	9	26	7	1	5	10	7	1	16	13	21	18	19	2	6	3	1	3	7
zajíc	14	7	8	10	17	8	14	13	15	11	13	1	10	5	2	3	11	15	19	4	33	19	17	30	17
houba	8	10	21	1	19	4	7	5	6	10	9	9	3	4	11	16	14	9	13	9	48	24	25	19	18
bonbón	4	4	3	6	4	3	1	7	1	2	1	1	1	1	7	1	3	4	7	21	17	9	19	8	51
stromek	8	4	9	10	14	6	5	1	4	1	6	1	4	10	9	2	9	7	5	8	15	1	1	1	1
měsíc	2	4	4	23	1	4	1	3	3	5	1	2	1	4	1	5	7	9	4	21	13	12	23	19	19
sluníčko	6	2	16	4	11	75	54	36	54	9	35	125	22	57	24	75	5	4	11	11	15	10	4	5	9
pejsek	63	26	34	12	81	89	58	11	26	17	8	43	20	9	24	13	21	18	36	23	12	7	34	48	23
motýl	54	74	43	65	17	82	80	42	73	23	39	70	22	27	39	7	28	20	67	26	18	7	24	35	50
sněhulák	124	108	73	26	133	26	86	17	70	161	32	46	25	50	44	19	25	8	39	19	13	24	18	35	20
letadlo	74	112	80	22	114	113	47	27	19	140	29	57	29	16	57	17	18	7	40	48	19	81	42	25	23
třešně	79	63	46	51	15	9	12	16	55	13	28	21	17	26	18	15	23	30	48	24	21	6	17	27	30
traktor	59	57	31	139	90	12	10	21	51	9	29	6	19	3	19	9	19	46	51	12	34	26	1	18	34
loď	298	200	142	180	196	170	145	93	98	242	64	195	47	86	68	66	44	20	121	41	49	44	36	31	57
koník	128	37	101	129	242	23	116	92	100	238	40	171	48	104	52	88	62	25	113	52	26	27	35	43	38

Posouzení souboru V. - pokračování

1. B, ZŠ Buttulova, Chotěboř

	Š	š	I	h	H	J	K	U	c	C	č	Č	P	b	B	R	ř	Ř	ž	Ž	ch	Ch	g	G	T	f	F	L	E	D	Y
hruška	13	12	10	9	8	4	15	4	9	13	1	2	7	4	11	7	1	3	3	3	4	1	10	26	10	6	7	5	1	1	5
zajíc	10	2	13	25	28	7	28	13	9	17	5	11	6	10	9	4	3	8	23	12	7	4	1	9	11	7	1	14	16	29	14
houba	13	1	1	1	12	17	4	8	7	19	2	12	18	30	26	16	10	14	13	6	14	21	25	12	30	1	16	10	22	19	7
bonbón	12	14	16	29	13	8	21	15	23	25	2	5	30	16	11	13	23	8	5	1	5	8	4	1	4	1	11	14	4	2	5
stromek	1	1	1	1	5	1	12	1	4	23	1	9	1	1	3	4	1	14	1	1	12	9	1	7	10	1	6	8	7	12	1
měsíc	2	2	6	8	3	4	10	6	5	11	21	2	15	6	7	5	4	10	1	10	9	5	30	3	7	6	6	9	11	8	15
sluníčko	4	1	14	7	15	23	9	22	13	16	3	4	30	8	1	26	1	8	15	6	38	5	10	7	7	30	18	9	9	19	23
pejsek	16	27	10	29	18	42	29	13	20	36	7	24	42	38	15	28	43	21	36	29	18	23	28	24	13	25	31	24	36	17	19
motýl	39	38	28	15	23	24	47	12	23	31	19	27	17	14	11	20	16	11	23	19	12	8	32	40	27	39	22	11	36	33	15
sněhulák	14	8	28	14	8	37	45	13	39	41	31	19	20	34	17	17	27	21	17	26	14	17	30	41	36	1	29	30	41	15	9
letadlo	1	12	58	40	23	16	30	29	54	27	11	5	30	16	10	9	19	8	13	6	36	16	8	7	22	6	40	14	69	1	6
třešně	4	3	10	1	1	22	7	11	29	32	18	12	9	18	14	17	9	1	5	10	21	27	11	28	23	21	34	12	50	10	4
traktor	17	1	18	1	4	1	13	15	9	33	21	8	5	35	14	11	16	8	15	4	12	8	1	14	9	5	44	17	30	26	17
loď	39	39	20	63	23	51	23	24	39	47	26	31	44	43	56	40	29	13	24	20	41	18	37	43	48	39	37	31	46	33	31
koník	36	13	51	48	32	60	60	30	46	51	17	43	42	69	45	33	49	19	21	25	13	26	40	49	50	36	43	29	31	43	21

Posouzení souboru VI. - alternativní metoda

1. A, ZŠ Kubatova, České Budějovice

	e	i	u	m	t	l	a	o	s	p	j	n	O	A	M	N	J	y	d	k	r	R	v	V	z
Bláhová	26	5	33	31	10	17	22	20	35	1	3	7	10	1	5	6	4	17	3	9	2	6	4	3	1
Broučková	27	17	3	4	30	56	1	11	21	1	1	3	1	1	6	10	5	19	19	8	16	20	10	20	11
Sukdolová	13	6	20	25	23	11	3	20	34	13	21	1	16	1	18	27	23	11	36	43	27	16	25	14	12
Kubeš	29	6	37	23	22	18	18	23	22	4	22	1	27	4	6	3	2	36	3	16	17	18	14	3	9
Kotek	9	13	25	18	12	27	18	31	12	1	9	15	23	6	7	14	27	44	9	12	4	13	8	4	9
Bočková	15	11	2	6	15	18	6	20	40	8	4	4	7	5	11	3	4	8	11	25	19	31	4	1	6
Bárta	16	12	16	15	20	32	8	20	23	5	11	7	14	3	17	32	23	18	36	9	8	15	9	6	11
Košťál	100	69	45	49	59	49	56	67	70	50	52	38	29	18	34	12	43	64	55	68	22	43	29	7	11
Houčková	25	32	31	36	34	40	15	15	12	15	9	27	10	7	9	1	4	5	19	11	6	17	7	4	10
Vobořilová	22	10	35	27	25	19	23	40	38	19	18	12	16	5	8	11	4	8	5	7	2	6	18	16	6
Leštínová	5	3	11	28	15	66	7	13	8	27	3	21	43	39	21	18	9	70	51	50	16	34	37	41	43
Svoboda	3	30	18	27	20	41	1	1	52	13	10	28	29	30	22	20	33	30	11	10	8	35	6	26	15
Hrbková	56	61	97	73	83	38	43	47	92	45	24	78	38	34	21	19	64	55	24	74	47	21	25	22	63
Miesbauer	79	121	112	110	118	89	108	94	73	70	81	92	46	49	41	11	31	52	46	48	31	29	32	10	17
Novotná	8	27	21	33	94	62	29	98	65	32	60	27	67	72	21	16	27	43	60	44	39	34	26	31	26
Peřina	77	65	32	50	76	25	70	89	33	41	41	61	58	46	34	40	39	34	39	59	13	24	21	15	12
Rosenthaler	30	16	51	40	42	17	62	30	20	8	18	21	12	1	12	13	21	32	14	33	21	16	14	11	2
Novák	1	9	25	12	26	42	58	51	47	4	25	24	53	27	17	19	45	29	55	48	19	31	24	10	9
Podlaha	68	3	45	56	71	62	33	29	87	19	8	67	11	9	24	23	19	51	71	109	35	43	9	18	33
Lebová	37	5	11	65	41	1	58	42	62	35	32	27	20	7	28	39	8	58	75	112	21	34	12	7	19
Sovová	29	17	5	31	30	47	42	32	92	33	2	8	35	24	16	14	17	33	22	27	32	36	28	7	18
Máče	43	16	24	60	29	121	14	10	61	59	61	65	72	68	38	14	51	51	66	93	57	34	34	30	18
Janů	186	88	83	91	122	129	94	89	117	67	62	55	44	51	29	25	13	63	58	49	29	36	45	34	10

Posouzení souboru VI.- pokračování

1. A, ZŠ Kubatova, České Budějovice

	Z	h	H	I	K	S	Š	š	U	P	T	L	c	C	č	Č	D	E	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Bláhová	9	7	1	4	3	7	3	1	4	7	1	2	3	15	1	6	7	12	4	5	8	1	1	1	1	9	9	1	1	1
Broučková	35	10	18	21	25	4	5	14	5	6	24	7	5	1	5	4	13	32	5	10	11	5	3	9	3	1	10	21	4	6
Sukdolová	16	9	12	23	24	32	21	4	17	26	15	21	23	15	13	5	14	23	9	5	1	7	10	9	1	13	25	19	16	17
Kubeš	10	1	14	56	5	20	7	1	3	8	7	7	8	9	1	1	20	27	1	11	3	12	2	4	1	22	6	8	1	17
Kotek	23	18	7	7	6	8	3	1	10	30	7	9	12	18	8	10	22	10	1	3	6	15	1	8	1	12	8	17	21	5
Bočková	7	3	1	5	17	10	16	13	9	15	15	1	24	7	5	3	13	28	3	7	10	1	1	5	1	1	18	10	3	4
Bárta	16	21	7	8	20	6	7	4	6	7	1	7	9	3	1	3	13	12	1	5	1	2	1	3	8	1	7	22	1	1
Košťál	35	30	18	55	34	18	4	1	13	44	39	32	16	36	14	15	11	41	13	12	31	4	21	18	13	11	61	26	6	20
Houdková	10	15	5	9	6	25	15	11	7	11	6	4	10	2	4	4	9	22	7	6	11	9	4	9	1	7	1	23	7	9
Vobořilová	14	10	7	11	1	7	1	35	4	24	8	12	9	7	1	2	10	22	7	6	15	4	1	3	1	1	4	6	2	1
Leštínová	39	37	44	39	16	4	3	34	6	1	5	4	7	4	3	1	7	6	1	7	4	5	1	2	1	11	11	16	7	9
Svoboda	19	35	24	7	18	27	19	13	6	5	11	10	6	33	7	8	18	36	1	39	14	9	1	6	14	13	17	7	5	12
Hrbková	9	26	41	40	21	45	39	25	9	38	26	32	12	35	3	12	29	37	8	34	15	4	3	6	10	8	20	5	3	10
Miesbauer	30	37	49	15	36	31	8	29	30	22	46	12	32	25	28	17	10	38	31	10	31	25	17	8	41	16	39	21	19	4
Novotná	27	31	7	41	27	31	17	7	8	25	31	39	16	33	5	2	19	31	8	15	34	10	13	7	16	25	44	7	13	19
Peřina	38	39	28	22	27	17	13	36	10	41	36	10	40	36	21	18	54	44	19	13	17	14	10	9	18	19	16	37	9	16
Rosenthaler	1	1	10	8	30	48	35	9	9	11	9	12	22	23	1	3	13	21	10	12	9	3	1	17	9	12	7	1	12	7
Novák	32	26	24	18	31	7	4	14	5	13	23	6	7	5	13	14	1	6	1	6	1	5	1	5	7	27	13	17	9	15
Podlaha	39	12	36	57	44	41	32	31	47	36	32	29	67	55	57	30	54	48	49	39	24	30	46	18	27	35	49	32	36	29
Lebová	49	46	35	10	26	39	28	40	27	17	24	33	5	32	10	12	9	33	5	6	11	14	5	19	11	7	22	11	18	3
Sovová	48	42	35	34	23	28	24	11	28	30	26	31	26	15	8	13	11	24	44	16	1	5	3	5	17	10	6	10	12	11
Máče	39	36	9	53	42	15	27	4	29	16	4	16	22	38	7	19	9	39	9	5	35	16	13	8	34	9	56	9	19	21
Janů	37	12	39	35	32	20	18	13	15	33	27	21	38	33	18	26	27	36	26	20	25	18	10	16	13	24	21	26	16	14

Posouzení souboru VII. – alternativní metoda

1. B, ZŠ Kubatova, České Budějovice

	e	i	u	m	t	l	a	o	s	p	j	n	O	A	M	N	J	y	d	k	r	R	v	V	z
Král	3	1	1	12	1	1	3	15	3	7	3	2	2	2	6	6	5	9	16	7	14	13	18	10	5
Ruider	2	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	6	1	1	3	1	1	2	1	6	1	1
Kočer	9	3	3	7	10	4	1	4	4	10	1	4	2	5	13	11	10	37	10	7	16	8	41	8	12
Vaclík	5	3	4	2	1	1	5	4	3	1	6	7	7	5	15	11	29	20	48	5	36	26	14	30	4
Winterová	5	3	10	5	1	7	1	10	17	9	7	1	18	10	6	7	17	46	6	28	9	16	51	3	25
Trsková	2	3	8	4	4	7	11	10	8	10	3	1	3	16	7	14	4	29	43	45	4	4	33	21	13
Slámová	30	13	33	31	32	46	5	12	18	11	6	11	48	30	2	10	5	3	11	11	1	11	1	1	10
Hošna	7	4	19	24	17	33	19	9	16	7	4	3	7	10	9	11	4	125	13	49	30	38	32	5	10
Král V.	63	68	43	19	16	24	18	12	38	17	8	11	22	10	6	16	8	10	19	13	5	18	26	4	4
Jandová	15	36	40	18	36	28	45	36	28	23	3	18	25	15	7	4	4	8	9	4	16	4	8	6	1
Škáva	13	30	12	11	64	16	15	17	32	25	45	17	24	12	1	1	1	15	6	8	10	5	1	1	9
Beranová	42	67	102	36	54	68	53	57	72	26	4	27	25	14	6	4	6	5	5	3	30	10	34	8	5
Kubát	46	48	47	83	65	44	98	86	42	79	36	28	31	16	7	7	9	19	15	6	1	7	14	26	9
Pučejdl	23	61	32	11	54	15	7	10	14	27	22	16	34	23	1	1	8	12	15	5	8	18	13	11	9
Sandra	107	103	118	108	40	39	52	44	5	35	64	29	29	15	20	8	17	36	16	12	29	16	47	25	24
Fousková	53	61	47	38	54	24	45	43	18	34	14	30	17	13	12	16	8	43	10	14	5	6	15	9	13
Dobiáš	111	55	46	57	117	47	18	27	37	33	5	22	40	11	27	21	43	13	68	47	44	19	12	26	21
Minařík	40	35	22	11	25	23	43	37	19	27	6	28	32	4	45	36	21	62	40	58	26	31	54	40	48
Pavlíčková	101	56	80	54	78	24	29	31	17	30	37	33	26	10	4	1	17	47	37	22	24	18	21	17	6
Kolářová	171	94	82	29	38	34	111	81	7	11	50	21	32	21	9	31	37	57	21	10	26	22	34	27	4
Horáková	41	52	47	36	33	48	53	59	27	36	15	25	36	19	6	28	4	35	18	53	10	20	4	8	5
Maliková	43	19	32	32	20	8	18	41	3	13	1	1	52	20	38	43	11	81	69	32	67	31	21	12	78
Kellner	34	3	34	20	20	31	73	95	5	34	9	41	30	39	45	36	44	76	6	63	48	42	61	4	59
Jindra	15	23	30	51	6	16	55	59	38	42	26	49	32	10	16	6	4	32	8	8	32	12	25	23	27
Plecer	23	49	56	50	31	29	37	47	17	51	13	24	32	19	17	33	27	80	41	65	9	18	15	12	24

Posouzení souboru VII. – pokračování

1. B, ZŠ Kubatova, České Budějovice

	Z	h	H	I	K	S	Š	š	U	P	T	L	e	C	č	Č	D	E	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Král	8	10	16	4	6	14	6	1	5	5	6	1	4	5	1	2	6	1	1	5	1	3	2	1	1	6	5	1	18	5
Ruider	1	6	1	1	5	1	1	1	3	5	10	1	4	4	1	1	6	1	8	6	5	2	3	12	1	1	1	1	1	1
Kočer	24	9	10	15	20	17	2	10	8	6	7	18	5	30	4	4	8	6	29	6	16	4	3	3	7	5	10	3	4	2
Vaclík	1	12	6	10	26	13	5	7	8	31	56	24	9	10	2	2	20	12	6	23	14	10	3	2	12	6	6	39	23	4
Winterová	24	30	28	15	4	18	13	15	24	12	33	10	3	17	33	12	22	37	34	24	26	1	10	6	37	2	16	25	14	17
Trsková	32	27	28	14	33	17	10	1	13	6	3	4	8	14	4	3	29	13	10	6	25	9	3	8	15	8	7	1	4	4
Slámová	20	1	10	13	16	5	3	1	4	5	5	1	1	5	1	4	5	9	1	8	1	4	3	1	8	10	1	23	4	3
Hošna	5	6	11	6	23	4	7	5	9	12	25	20	8	45	4	27	13	33	41	5	5	3	3	5	1	7	39	22	23	8
Král V.	12	1	1	1	12	1	4	1	6	26	22	3	19	27	5	15	1	5	14	7	1	1	3	6	1	6	8	16	3	4
Jandová	3	5	1	7	4	5	1	1	1	6	12	6	10	10	1	1	6	7	6	7	5	2	1	5	1	7	9	11	15	17
Škáva	10	5	25	5	4	5	1	1	9	8	5	1	1	5	1	12	9	16	19	11	1	2	3	2	1	7	18	7	4	5
Beranová	17	4	1	9	18	15	3	7	5	8	14	8	7	1	1	1	6	1	7	18	13	1	7	14	8	1	26	13	16	3
Kubát	8	1	1	3	15	11	9	1	16	14	7	8	13	9	7	1	7	8	5	3	4	10	1	1	1	9	7	14	3	7
Pučejdl	11	15	19	20	29	14	9	1	6	1	6	6	1	18	2	1	7	20	6	6	1	2	1	5	5	8	1	1	15	3
Sandra	10	4	13	16	20	9	1	5	12	4	28	8	11	10	8	7	5	1	6	1	16	3	1	2	1	25	8	9	5	4
Fousková	29	6	9	5	8	25	17	6	3	6	32	35	15	29	6	21	7	43	8	5	1	1	3	1	1	23	31	21	5	5
Dobiáš	21	34	14	27	39	14	19	2	24	23	56	21	9	16	25	7	10	26	11	29	14	6	15	17	55	16	25	29	9	2
Minařík	38	36	37	59	43	27	21	34	12	36	30	16	43	34	13	17	29	43	26	23	27	15	5	5	13	28	19	23	18	16
Pavlíčková	15	35	5	16	4	26	19	3	7	27	26	29	42	36	30	19	26	41	39	25	3	12	15	13	11	20	18	14	17	8
Kolářová	34	10	30	8	11	9	6	4	7	34	24	7	1	13	2	4	18	8	8	18	6	2	3	14	8	5	23	36	3	1
Horáková	10	30	6	6	36	22	2	6	8	8	31	13	15	33	4	2	9	27	9	13	1	17	1	13	1	19	10	30	18	15
Maliková	44	5	43	11	28	13	20	4	12	26	5	7	16	48	27	26	13	32	58	41	6	24	10	19	32	9	7	9	19	8
Kellner	34	45	39	16	34	37	26	9	33	36	17	36	18	52	40	15	42	36	39	33	43	16	39	33	26	44	54	16	27	20
Jindra	34	8	25	18	30	4	31	8	10	45	41	38	8	37	21	12	8	18	56	1	13	14	3	7	11	21	8	6	17	16
Plecer	36	34	36	34	21	19	7	18	34	14	46	17	4	6	1	11	7	39	13	31	35	23	5	21	7	18	26	6	16	17

ČETNOSTI PŘI PSANÍ JEDNOTLIVÝCH PÍSMEN

(metoda klasická a alternativní)

Průměrný
počet
opakování

l	e	i	u	a	o	m	M	t	p	s	A	O	T	j	J	y	n	N	d	D	k	U	I	K	r	P	R
87	72	52	57	53	60	49	27	46	40	63	24	32	26	35	28	35	28	21	33	22	41	19	24	27	28	24	22

Graf četností

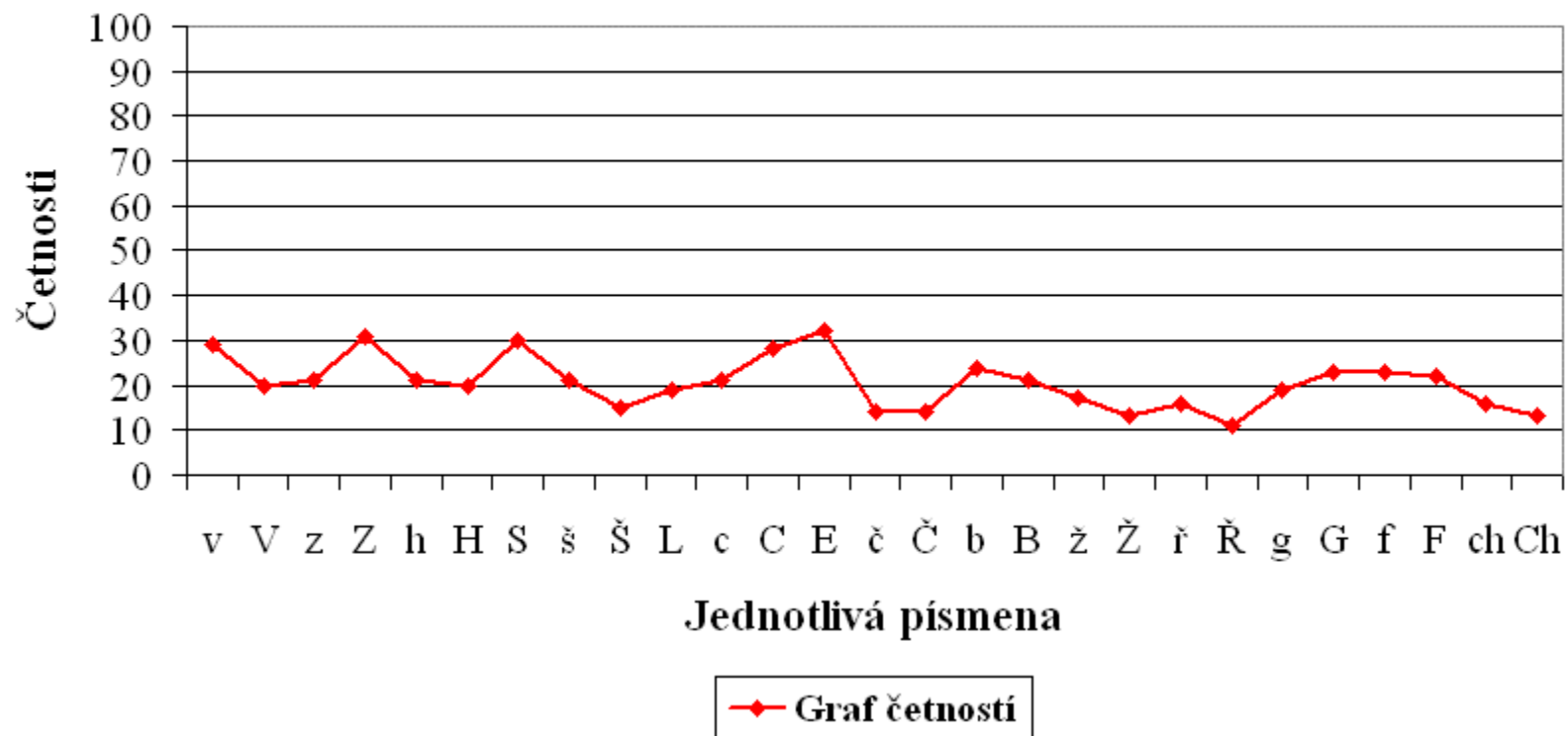
—♦— Graf četností

ČETNOSTI PŘI PSANÍ JEDNOTLIVÝCH PÍSMEN - pokračování

Průměrný
počet
opakování

v	V	z	Z	h	H	S	š	Š	L	c	C	E	č	Č	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
29	20	21	31	21	20	30	21	15	19	21	28	32	14	14	24	21	17	13	16	11	19	23	23	22	16	13

Graf četností

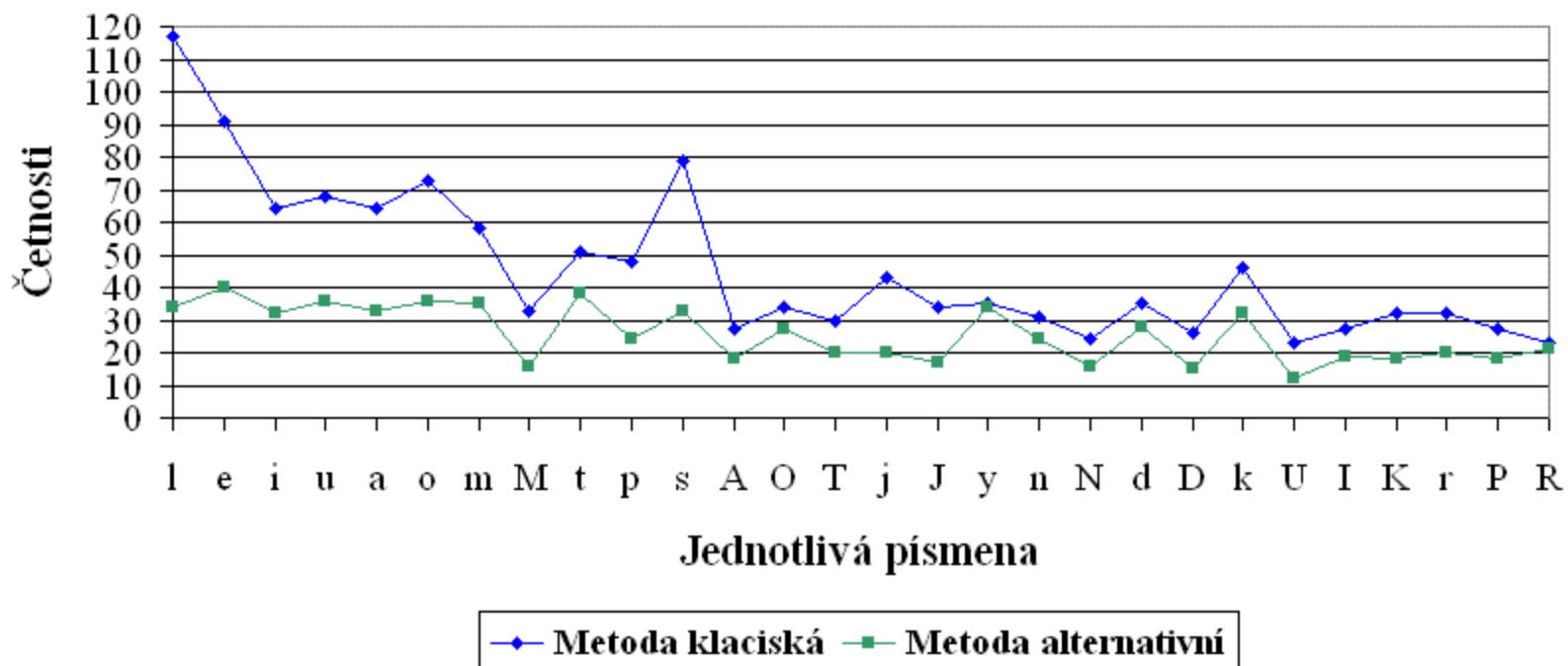

POSOUZENÍ ROZDÍLŮ V ČETNOSTECH MEZI DVĚMA METODAMI

Metoda klasická - metoda alternativní

	l	e	i	u	a	o	m	M	t	p	s	A	O	T	j	J	y	n	N	d	D	k	U	I	K	r	P	R
Klasická	117	91	64	68	64	73	58	33	51	48	79	27	34	30	43	34	35	31	24	35	26	46	23	27	32	32	27	23
Alternativ.	34	40	32	36	33	36	35	16	38	24	33	18	27	20	20	17	34	24	16	28	15	32	12	19	18	20	18	21

Graf posouzení četnosti

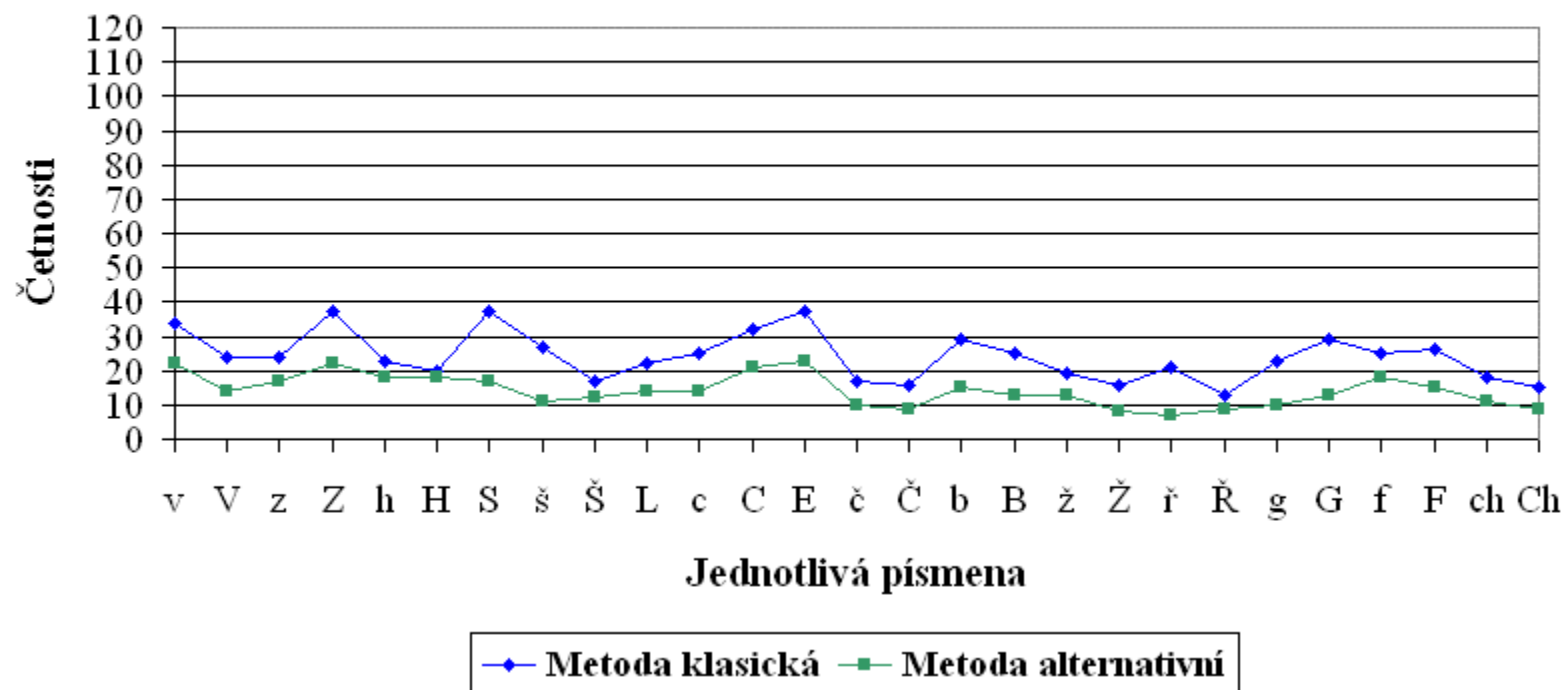

POSOUZENÍ ROZDÍLŮ V ČETNOSTECH MEZI DVĚMA METODAMI - pokračování

Metoda klasická - metoda alternativní

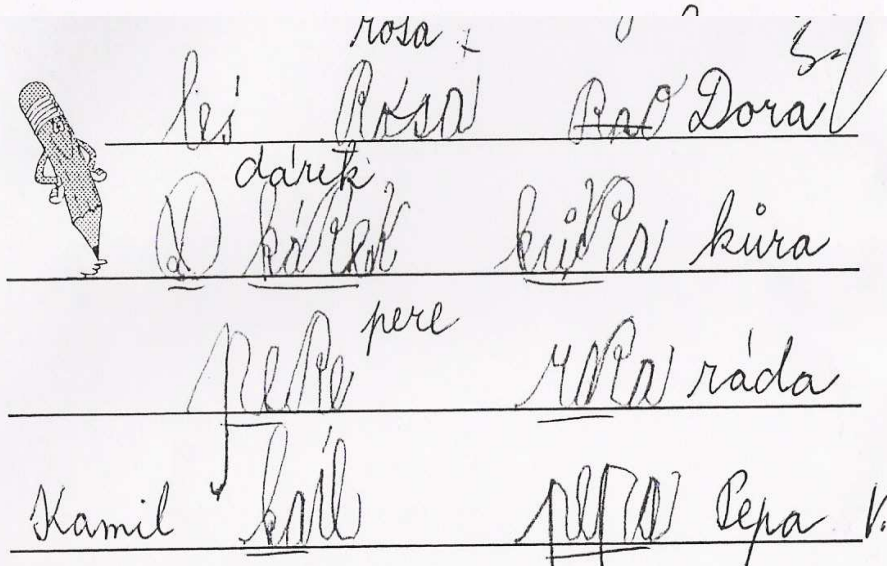
	v	V	z	Z	h	H	S	š	Š	L	c	C	E	ě	Č	b	B	ž	Ž	ř	Ř	g	G	f	F	ch	Ch
Klasická	34	24	24	37	23	20	37	27	17	22	25	32	37	17	16	29	25	19	16	21	13	23	29	25	26	18	15
Alternativ.	22	14	17	22	18	18	17	11	12	14	14	21	23	10	9	15	13	13	8	7	9	10	13	18	15	11	9

Graf posouzení četností

Ukázka písma paní učitelky

Cendo, bránuj doma 14 psaní, abys byl
s perem kamarád.

pošta pošťa
Mikuláš Mikuláš

Miša šije šaty.

Miša šije šaty.

Nevíš? Nevíš?

Saša píše. Saša píše

Ahoj! Ahoj!

pošta pošťa
Mikuláš Mikuláš

Marně hledám
herké piomendo,
je mi líto, že
tu není.

je nešelko,
tato stránka se
má „oproti nepředě“,
ale fakt jsme se
snížili...

Zdraví
Igor

k k

k k k k k k k

k k k k k k k

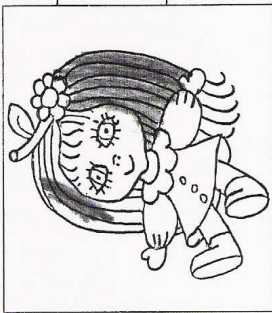
l k l k l k l k

j d j d j d j d

ko ky ko ky k ko ky

k k k k k k k

4

J j

J J J J J J J J J J
 j j j j j j j j j j
 J j J j J j J j J j
 j J j J j J j J j J

Jana Jana Jana Jas

Jola Jola Jola Jola

J J J J J J J J J J J J J J J J

5

Jana Jana Jana

Jula Jula Jula Jula

Jana ji lipo.

Jana ji lipo. Jana ji lipo.

Já mám mámu.

Já mám mámu. Já mám

Já má pusú.

Já má pusú. Já má pusú.

Jos psal ty? *Psíom!*